

ВІТАЄМО ЗІ СВЯТОМ

ПОГЛЯД

ЧИ БУЛС СЛОВОС БОГОМ?

Сьогодні, коли українська мова інтенсивно витісняється з інформаційного та культурного простору, а її носії все гостріше відчують себе «запорожцями за Дунаєм», нам доцільніше, як на мою думку, поговорити про Слово: про його природу, про наявні та можливі наслідки русифікації, і відповісти на оте зверхньо-запитальне «А какая разница, на каком языке...», що в більшості випадків не є запитанням, бо вимовляється таким тоном, який наперед заперечує навіть існування альтернативи, відсутність різниці. А різниця є — і дуже суттєва. Проте у виступах літераторів та мовознавців на захист рідної мови про оту різницю або не говорять взагалі, або говорять без посилення на висновки науки про мову. І тому, насамперед, маємо визначити, чи було Слово Богом. Чи насправді «Усе через Нього постало, і ніщо, що постало, не постало без Нього». Це дуже важливо. Якщо слова євангеліста є лише красивою метафорою, а насправді мова виникла в процесі еволюційного розвитку — це одна справа. І зовсім інша, якщо Слово все ж таки було Богом. У другому випадку має принципово змінитися наше ставлення до мови й відповідно зрости наша відповідальність перед нею.

Матеріал читайте на с. 8

Ця світлина зроблена шість років тому, коли Свято української писемності та мови стало державним святом незалежної України. Нинішнього 9 листопада «Просвіта» запрошує киян на великий літературно-мистецький вечір з цієї нагоди у Палац мистецтв «Український дім». Початок о 17 годині. До зустрічі! Будьмо разом!

Сьогодні в номері:

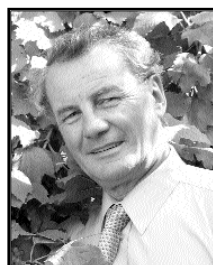
Памперси
імені
Прем'єра

стор. 2

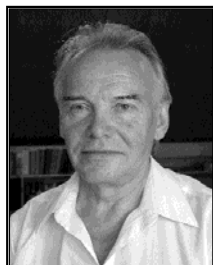
Інтелектуали
Європи
про
геноцид

стор. 3—4

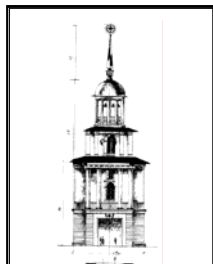
Розколу
не буде!

стор. 5

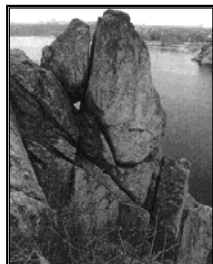
Поверніть
мові її
правопис

стор. 9

Кобзарєва
церква

стор. 10

Продавали
Хортицю...

стор. 13

Ми ще й
танцюємо!

стор. 14

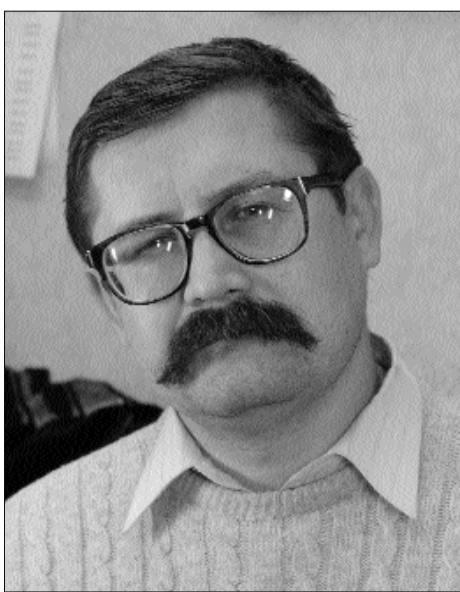
“Сеньйор”
та його
родина

стор. 15

СПРОБА РОЗКОЛУ НСПУ НЕ ВДАЛАСЯ, ХОЧА ВЛАДА Й ДОЗВОЛИЛА РОМАНОВІ КОВАЛЮ У СУПРОВОДІ АВТОМАТНИКІВ ПОСИДІТИ В КЕРІВНОМУ КРІСЛІ ВНОЧІ 2 ЛИСТОПАДА

Що більше говорять Околітенко, Коваль, Каплан, Кононенко, що розгорнуті їхні інтерв'ю та палкі статті, — тим менше до них довіри, тим комічніший вигляд мають ці люди. Мабуть, це відчули й “ляльководи”, і вирішили наддати сили: зачувши, що письменники НСПУ не розділилися, а об'єдналися в обороні власної організації від “гекачепістів” пуце-озерного розливу, влада йде на небаченого нахабства і тупості вчинок. У неділю, 2 листопада, близько

23 години, група автоматників у камуфляжі вириває двері й трощить вікно в актовій залі, захоплює перший поверх і... арештовує чергову Спілку та доправджує її у райвідділ міліції. А через розбите вікно у Спілку заходить заступник Околітенко Роман Коваль. З подушкою і сумкою харчів, бо його, бачте, “попросив почергувати Олексій Кононенко”. Ось такі люди з принципами Матінки Кураж ломляться до влади через вікна на Банковій, 2.

Роман Коваль

«СТО БЕЗДАРНОСТЕЙ ПРОТИ ЯВОРІВСЬКО-

кажуть про якесь велике майно спілки, на яке вони претендують. Хто вони такі? Що вони зробили для того, щоб це майно було? Для примноження майна Спілки письменників України багато зробили Олесь Гончар, Михайло Стельмах, Вадим Собко, Анатолій Дімаров, Роман Іваничук, Роман Федорів, Ірина Вільде, той же Загребельний... Від книжок, які ми видавали, були прибутки, і за ті прибутки це майно і набулося. Ті люди, які сидять там сьогодні у президіях і яких три дні нам показують по телевізору, — це якісь випадкові особи, ніхто їх не знає, і не знає,

що вони зробили хоча б для того майна (я вже не кажу про інтелектуальний прибуток для України).

Що взагалі відбувається сьогодні в Україні, і хто за цим стоїть? Адміністрація Президента?

Записала **Тетяна ВЕРГЕЛЕС**,
“Високий замок” 1—2 листопада 2003 р.

Матеріали “Гарячої теми”
читайте на с. 5—7

НА РАХУНКУ “КОБЗАРЕВОЇ ЦЕРКВИ” — 100.197,22 грн.

ФЕСТИВАЛЬ

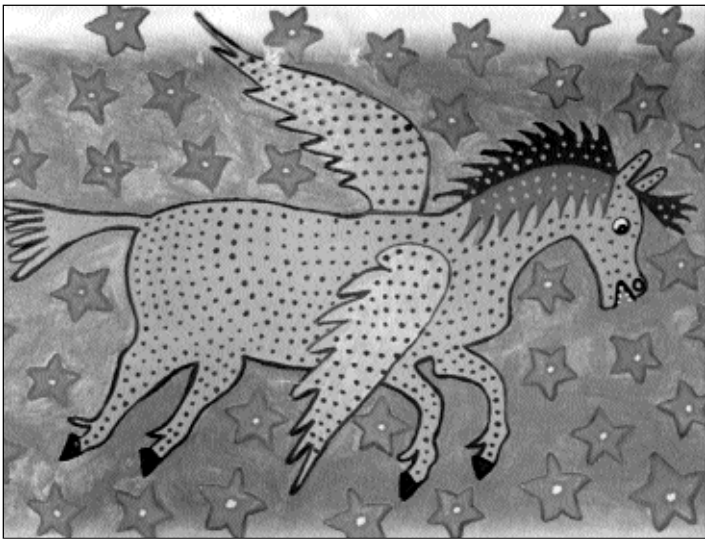
Черговий кіномарафон “Молодості” минув. Тиждень, насичений кіновізіями. Кому дісталася статуетка “скіфського оленя” — гран-прі фестивалю? Про інтригу — згодом... Зараз замислюся, що цікавого запримітила душа моя? На чому око спинилося, чим серце заспокоїлося...

Програма фестивалю має вже свою напрацьовану схему. Конкурсна програма, з її студентським повнометражним фільмом та коротким метром. Малоімовірно, що будуть якісь зміни у наступному році.

Короткий метр є привабливим у будь-якому “вимірі”. Мала форма провокує новелістичну динаміку. “Пробує на зуб” цінність філософської притчі. Як, скажімо, в іспанському фільмі “60 років” Ксаві Сали. У фокусі — літня пара. Вона — не бабуся, у добрій формі, років під “х”. Він — мрещ. Але доки вона везе його у лікарняний інвалідний колясці, з підрум’яними вилицями, у чорних окулярах, вони — пара... Годину, може, дві вона проживе, “відключившись” від його смерті. Розмовлятиме... Викравши з лікарні (тіло?), повезе в парк. Пташки, дерева, ріка... У нього сьогодні день народження. Вона — щаслива. Розпаковує торт, посміхається...

Або фільм “Людина без голови” Джуан Солани. Атмосфера кадру пронизана лірикою. Чоловік, той, що “без голови”, — закоханий. Ритм і мелодика вальсу. Іде на побачення... Ах... Хочє сподобатися... Він так гарно рухається-танцює. Але у нього є тільки смокінг і закохане серце. Голови немає... Проблема? Можна придбати на прокат у спеціальній крамниці, схожий на букіністичну. Ах... Паукнок із головою — під пахвою, він запізнюється, він поспішає... Вона — чекає. От тільки досада: похатцем схопив не той паукнок. Голову негра. Боженку... Білі руки і чорне лице... Геть... За ідеєю режисера, голова — не головна деталь у всесвіті кохання. Чому люблять, за що... Який ві-

ДЕЩО ПРО КОХАННЯ ТА ВІЙНУ... СКІФСЬКИЙ ОЛЕНЬ

рус породжує цю непрогнозовану і солодку хворобу? Таємниці.

“Пані Майтлемайр” Грехем Роуз... Провокація і кон’юнктура. Посмертне “опускалово” Адольфа Гітлера. Чорна піна зневаги. Гумор газокамери. Плебсу подобаються такі “мистецькі” перформенси. Він плеще в долоні та “улюлюкає”, коли сплячуть опудало тирана.

Люблю “короткий метр”. 3—10 хвилин... Навіть, якщо відверта нудота — ймовірність “подрімати”. Інша справа — повнометражні. Ось тут жартувати з терпінням не варто. Тим паче, коли поруч буфет. Чай, бутлочка... Життя — прекрасне. Так і вчинила, чкурнувши із середини фільму Олексія Германа. Незважаючи на те, що його “Останній поїзд” вважався однією із “заманух” фестивалю. Зрештою, як і “Мамай” Олеся Саніна. У Германа-молодшого (батько — відомий кінорежисер) відчувається добра освіта, пристойні зв’язки. Друга світова в Росії через погляд німців — ідея не нова. Але цікаво... За думкою режисера, кадр має постійно

“рухатися”. Бо війна — це “драйв”. Герман намагається протягнути цю концепцію. Але, незважаючи на постійний рух — коні, люди, машини, танки, — його кадр неживий. Мертва естетика... А тут ще й німецькі воляки починають розмазувати кисіль типового російського екзистансу... Смакувати “достоєвщину”, “Не верю...”

У “Мамаї” також опертя на “естетику”. Навіть більше... Адже класичного сюжету в фільмі немає. Авторська притча про людину без імені, про Мамая. Спроба “поворожити” на його минуле. Як прийом, до “ворожитва” залучено не тільки художній образ, але й музику. Тому “Мамай” — дуже цілісна річ. Власне, такий взаємозв’язок компенсує брак традиційної канви. Шоправда, Санін категорично відкидає подібні звинувачення про якийсь “брак”. А фільм вважає альтернативним голлівудському “мейнстріму”, котрий пригнітив світовий кінематограф сюжетними штампами. Заперечує також “вишкіл” українською поетичною шко-

лою і страшенно не любить, коли у питанні журналіста вібрує слово “меншовартість”. Деякі “зубаті” кінокритики порівнюють “Мамая” з “красивою, але порожньою вазою”. Будь ласка... Та фільм цього року висунули на номінацію “Оскар”.

Але “Молодість” — це не тільки “перегони” молодих режисерів у конкурсній програмі. Те, що відбувається “понад” чи “поза” конкурсом, витворює паралельне кінотривання. Часто — цікавіше... 33-й міжнародний кінофестиваль потішив ретроспективою картин знаменитого німецького режисера Р.-В. Фас-сбіндера, сучасною шведською панорамою Люка Мудіссона та фільмами за участю Софі Лорен. Мали честь “вживу” споглядати знамениту актрису на відкритті фестивалю. Гостем фестивалю також був Єжи Гофман. Його новий фільм “Давня легенда — коли сонце було Богом” відкривав “Молодість”. Це уже майже стало традицією, коли урочиста “міжнародність” “Молодості” обмежується російсько-польськими кіноподіями...

2 листопада у палаці “Україна” відбулося урочисте закриття фестивалю. Обмежуся інформацією та скупими емоціями. Отже, гран-прі фестивалю — статуетку скіфського оленя та десять тисяч умовних одиниць отримав російський фільм “Старі” Геннадія Сидорова. Найкращим повнометражним фільмом визнано “Осаму” афганця Сіддіка Бармаки. Серед студентської програми журі віддало перевагу фільмові “Сумуєш?” Розаріо Гарсія-Монтеро (Перу — США). Переможцем серед “короткого метру” стала стрічка “Вертітися” словенця Стефана Арсенєвича. Отаке...

● Програмою фестивалю цікавилася
Уляна ГЛІБЧУК

ТЕАТРАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

«СЕНЬЙОР» ТА ЙОГО РОДИНА

Велика родина у театральній виставі на сцені — не обов’язково сім’я в житті. А якщо і в спектаклі, і поза ним всі актори — родичі? Виявляється, і таке буває. В усякому разі, учасники театральної компанії “Бенюк і Хостікоєв” стверджують, що вони перші створили сімейний проект. Уже не один місяць улюблені багатьма актори, пов’язані родинними узами, з успіхом виносять на суд публіки свій варіант комедії “Сеньйор з вищого світу”. Колись, 20 років тому, вистава за цим твором йшла на сцені театру імені Франка. Нині її постановку здійснив Анатолій Хостікоєв (він же грає головну роль), а в інших ролях задіяна велика артистична родина, навіть цілий клан, котрий своєю розгалуженістю чимось нагадує генеалогічне древо благородного роду — тут і вся сім’я Сумських, і Хостікоєвих, колишні та нинішні чоловіки і дружини, батьки і діти. За словами творців дійства, для них було принципово, щоб у виставі-комедії про симпатичного шахрая, який заради блага своїх близьких іде на різні махінації, грала родина. Адже сімейні цінності нині, здається, вже такими не вважаються...

Узагалі ж Бенюк, Хостікоєв та інші їхні родичі виставою задоволені. Її успішний прем’єри в Києві не завадив навіть “мертвий” липневий сезон. У вересні відбувся західно-український тур — у Львові, Івано-Франківську, Луцьку, Рівному. В планах на майбутнє

— здійснити в другій половині листопада вже східноукраїнський тур і відвідати Черкаси, Полтаву, Харків, Донецьк. Незважаючи на неоднозначні відгуки преси, актори вважають куди важливішим для себе дуже теплу реакцію та позитивні емоції публіки. Головне — що глядач повертається саме до українського театру, в той час, коли не припиняються масові гастролі російських проектів.

Натомість самого “Сеньйора” тепер запрошують у Росію. З цього приводу в натхненників та організаторів театральної компанії навіть виникла суперечка прямо під час прес-конференції (присвяченій подальшим планам проекту). Богдан Бенюк наполягав на українській версії вистави, Анатолій Хостікоєв пропонував на виїзді до сусіда грати російською. Коротше, питання поки що залишилося відкритим.

Подальших творчих ідей у компанії вис-тачає. Зокрема зорганізувати велике артис-

тично-спортивне шоу — для популяризації українських спортсменів перед уже такими близькими (у часі) Олімпійськими іграми. А головна інтрига — перенести на сцену гоголівського “Тараса Бульбу”. Це буде черговий дружній українсько-російський проект. Постановником вистави стане відомий режисер Віталій Малахов. У Росії постановка здійснюватиметься мовою оригіналу (тобто російською), виконувати головну роль запросять Олексія Петренка. Для Києва планується зробити українськомовну версію, а Хостікоєв з італійського сеньйора перетвориться на Тараса Бульбу. Задум передбачає створити масштабну виставу, справжній бойовик із каскадерами, поєдинками і вогнищем на сцені. Розмах творчих планів радує. Хотілося б тільки, щоб змісту не стало тісно з об’ємною формою.

● Катерина ТАРЧЕВСЬКА

КЛАСИКА

ДИВО ВИСОКОГО МИСТЕЦТВА

“Україна скучила за гарною музикою”, — сказав народний артист України, художній керівник і головний диригент Національної чоловічої хорової капели ім. Л. М. Ревуцького професор Б. Б. Антків у телевізійній передачі, присвяченій хоровому фестивалю у Святогорську. Переглядаючи численні афіші Національної філармонії України, ще раз переконаємося у справедливості цих слів.

Серед виступів, що відбулися останнім часом, увагу привернув концерт дуету солістів Національної філармонії України — заслужених артистів України Германа Сафонова — скрипка, та Олени Строган — фортепіано.

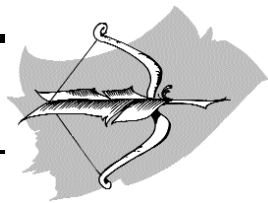
Відомі виконавці вибудували програму вечора з творів європейських композиторів-романтиків XIX—XX сторіч. Численні слухачі, що прийшли до Колонного залу ім. М. В. Лисенка того жовтневого вечора, отримали можливість почути твори Ф. Шуберта (1797—1828), Р. Шумана (1810—1856), Й. Брамса (1833—1897) та К. Шимановського (1882—1937). Це був вечір шедеврів — слухачі стали свідками досконалого виконання найдзвичайно складних творів для скрипки і фортепіано. Звучала прекрасна музика. Слухацька аудиторія схвилювано сприймала “Дует для скрипки і фортепіано ля-мажор”, тв. 162, Ф. Шуберта, звучання якого викликало образні асоціації зі знаменитими романсами “Форель” та “Лісовий цар”. М’які інтонації, завжди притаманні музиці Ф. Шуберта, цього видатного представника Віденської школи, змінювалися напруженим і драматичним звучанням — передчуттям біди — у повільній частині Дуету.

Соната Р. Шумана № 2 ре-мінор, тв. 121, звучала пристрасно, схвилювано, в ній відчувалася невгамовна енергія і сила романтичної душі композитора. Р. Шуман у своїй творчості прагнув відтворити процес боротьби добра і зла, буремний порив і пристрасність молодості людини.

Другий відділ концерту розпочався виконанням Сонати № 1 соль-мажор, тв. 78, Й. Брамса. Твір цього композитора в програмі — своєрідна естафета поколінь: адже саме Р. Шуман почув і оцінив перші музичні спроби Й. Брамса, ознайомив з його творчістю тогочасних меломанів. Слухаючи цю сонату, чомусь уявляєш собі Відень кінця XIX століття, іскристий музичний “коктейль” століці тодішньої Австро-Угорщини, де спліталися в один вінок чеської скрипки, угорські цимбали, тірольські наспіви й українські мелодії... І зразу згадалися “Угорські танці” Й. Брамса, де стільки наших, слов’янських мотивів!

Вечір дуету завершився віртуозним виконанням Сонати ре-мінор, тв. 9, К. Шимановського. Романтична юнацька соната польського композитора була написана у той час, коли він жив і творив у батьківському домі у Єлисаветграді (сучасний Кіровоград), тож не дивно, що його музика здається нам спорідненою зі звучанням ранніх юнацьких творів його українських ровесників — Л. Ревуцького, Б. Лятошинського та В. Косенка.

Як на диво, концерт дуету пройшов при повному залі. Двоє артистів протягом майже двох годин тримали увагу аудиторії, викликаючи по закінченню кожного твору бурхливі оплески. Квіти, подаровані музикантам численними шанувальниками, прикрасили академічний інтер’єр Колонного залу ім. М. В. Лисенка. Це не був концерт розрекламованої

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ

Звичайно, що партія СДПУ(о) офіційно не є державною релігією, та й на квоту для входження до Верховної Ради на минулих виборах вона ледве наскребла голосів, але на місцях — на рівні райдержадміністрацій — директорів шкіл та й рядових учителів багатом і пряником заганняють саме в цю партію.

Доки я їхав із Пущі-Озерної додому 29 жовтня, телеканали “1+1” та “Інтер” уже повідомили український народ про те, що письменники вибрали іншого Голову замість Володимира Яворівського. Була надія, що Перша програма справедливо висвітлить що непевну подію, але вона теж подала згадане повідомлення вслід за повідомленням про звільнення Генерального прокурора Піскуна. Тобто, правдивість інформації про Піскуна накладалася на “правдивість” інформації про В. Яворівського.

Можливо, це спонукає Міністерство культури затвердити папери тих зборів, які навіть самі організатори соромилися назвати з’їздом. Тому я хотів би сповістити і тих письменників, котрих там не було, і вчителів, і взагалі інтелігентних людей про перебіг подій, який передував цьому поспішному і неправдивому повідомленню.

25 жовтня 2003 року в клубі Театрального інституту відкрилися збори київських літераторів, котрі не хотіли погодитися, що програли на попередніх звітно-виборних зборах (Л. Череватенко набрав 112 голосів, а А. Погрібний — 165). Тих, хто приходили, реєстрували, і, за усним повідомленням організаторів, київських письменників було 65, а приїжджих — 33. Одначе, коли люди дізналися, що їх вилучають у не дуже коректну ситуацію, в залі під час голосування залишилося 64 особи. У ході цих зборів Головою КО НСПУ було “обрано” Н. Околітенко. Усі голосували за схемою: “Хто за — 36, хто проти — немає, хто утримався — немає: односторонньо”. З цікавості я встав і порахував, скільки ж письменників проголосувало за обрання Н. Околітенко, і нарахував 17 (сімнадцять) піднятих рук; до того ж, визначити, чи це голосували лише київські, було неможливо. Головував на зборах російськомовний письменник, представник єврейської нацменшини Ю. Каплан, котрий на мою публічну заяву, що проголосувало лише 17 чоловік, запропонував переголосування. Він знову нарахував більше 35, а я лише 22 голоси, бо першого разу забув полічити президію з трьох осіб: Н. Околітенко, Ю. Каплана і О. Кононенка. В такий сам спосіб було створено оргкомітет для скликання позачергового з’їзду в складі: Череватенко, Околітен-

ЧИ НЕ ЧАС ВИСТАВЛЯТИ ПІКЕТИ НА ЗАХИСТ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ?

ко, Кулиняк, Кононенко, Каплан, Коваль, Л. Гнатюк, Бездик.

29 жовтня о 10-й годині ранку я був на Прорізній біля приміщення Молодого театру, де мав відбутися Форум молодих письменників. Сюди ж прийшли і декілька душ із керівного апарату НСПУ, хоча ні їх, ні самого Яворівського ніхто сюди не запрошував. Поряд стояло три автобуси марки “Мерседес” і нам оголосили, що тих письменників, які не зареєструються, в автобус не візьмуть. Я зареєструвався, і таким чином став повноправним учасником цих “зборів”, як вони на початку називалися самими організаторами. Потім решидив сорому, видно, спантелечив організаторів, і вони не поставили контролерів на дверях автобусів, і декілька незареєстрованих письменників зайшли. Хтось із властивим українцям чорним гумором пожартував, що так колись у Харкові збирали з’їзд кобзарів і потім розстріляли в невідомому місці.

Ми приїхали в Пущу-Озерну. Нас запросили до шикарного санаторного комплексу, де людям з інших міст зразу ж запропонували ночівлю у кімнатах горішніх поверхів. Проте три автобуси делегатів було замало для того, щоб змінити Статут НСПУ, якому з деякими змінами, що приймалися на з’їздах і конференціях, у наступному році виповнюється 70 років. Ми бачили у вікно, як по лісовій дорозі до готелю прибувають мікроавтобуси з областей, звідки виходять групки стареньких письменників на чолі з другими заступниками районних держадміністрацій пізнього комсо-

мольського віку. Здавалося, що у цьому дикому дійстві гарною і чистою була лише природа і ширим та без викрутасів — обід, приготовлений талановитими українськими жінками, котрим нас почастували перед початком зборів. (Очевидно, що цей обід мав на меті розбудити в серцях зголомданих письменників самостійної України світлу ностальгію за сталінським режимом). Тоді нас запросили до ошатної зали. Я порахував, скільки людей вона вміщує. 19 рядів по двадцять (у середньому) крісел у ряду — десь 350 осіб. Заповнена зала була лише на дві третини, отже учасників всеукраїнського “з’їзду” було близько 300 осіб разом із супроводжуваними пастухами. Склад Президії не голосувався.

Після прослухання двох “програмних” виступів по 10 хв. і однієї репліки я поніс записку до “Президії”, аби мені дали слово, і в цей час О. Кононенко, котрий керував процесом, проголосив у залу: “Тут була пропозиція висловити недовіру В. Яворівському”. Я повернувся лицем до зали і сказав: “Я думаю, що так питання ставити ще рано”. О. Кононенко продовжив: “Хто за те, аби висловити недовіру...” І вони почали “рахувати” голоси. Тому що я в цей час стояв на кону і мені було видно загальну картину, я вголос демонстративно теж почав рахувати голоси. Потім я сказав до зали, що нарахував 60 голосів, але вони нарахували 120, а записали, мабуть, “односторонньо”.

Представникам В. Яворівського слова не дали, лише Ні-

ЗАЯВА

Спільного засідання Президії Ради НСПУ та Ради Київської організації НСПУ

29 жовтня ц. р. у санаторії колишнього ЦК КПУ в Пущі-Озерній відбулися інспіровані владою збори групи письменників, мета яких — розкол, а в перспективі і руйнування Національної спілки письменників України.

Оргкомітетові зборів та його “патронам” удалося зібрати жалюгідну кількість амбіційних або ж дезорієнтованих літераторів, не делегованих обласними організаціями НСПУ і аж ніяк не уповноважених вирішувати долю всієї Спілки. Ніхто не забороняє їм засновувати свою творчу організацію, але так само ніхто не дає їм права перехоплювати в свої руки НСПУ з її іменем і майном, зневажаючи при цьому зареєстрований Міністром Статут НСПУ.

Ніхто не може змінити керівництво Спілки, якщо такого рішення не прийме її повноважний з’їзд. Ніхто не повинен переступати закон і мораль.

Президія не визнає зборів групи письменників, які відбулися 29 жовтня ц. р., з’їздом НСПУ. А значить, не визнає їхні рішення, як такі, що суперечать чинному Статуту НСПУ.

Президія залишає за собою право на захист НСПУ згідно з чинним законодавством України.

30 жовтня 2003 року

на Юхимівна Гнатюк — секретар НСПУ з оргпитань — прокричала у відвойований мікрофон, паралельно в який говорив О. Кононенко, що вона буде говорити без емоцій, проте так хвилювалася, що на закінчення лише сказала, що такої “чорнухи” ще не бачила.

І вся ця трагедія людського духу творилася задля майбутніх “демократичних” президентських виборів, на яких “ніхто не хотів помирати” як політик. Кучмісти таки посміли розтопати колиску української оксамитової національної революції, адже перед цим вони вже пройшли потопом по журналах, совісних працівниках СБ, непокірних бізнесменах і людських надіях на покращення життя.

Нагаду, що для того, аби переобрати Голову НСПУ, потрібно не менше 900 голосів “проти”, саме так велить Статут Спілки.

Отже, дорогі для держави лежні з Адміністрації Президента, ваша робота щодо скликання позачергового з’їзду НСПУ не вдалася, бо письменники на місцях, незважаючи на свою фізичну бідність, виявилися за вас духовно багатшими. Ви “набрали” лише 60 голосів “проти”, а це означає, що рівень довіри до Яворівського серед письменників ще досить високий, треба більше шмаровидла у ваше телебачення, а за Яворівського ми ще поборемось; і якщо наші суди і Прокуратура запліють очі на це неподобство, то ми зберемо 1000 підписів членів НСПУ з номерами паспортів “ЗА” Яворівського, і справжність кожного підпису ствердить кожен живий письменник.

Голова “ревкому” О. Кононенко заявив під кінець, що вони обов’язково візьмуть владу й одразу виставлять майно Спілки на тендер. Очевидно, за цим тендером повіється і наш головний офіс на Банковій, 2. Поки це станеться, ми ще, можливо, будемо зустрічатися тут; і в зв’язку з тим, що не вітатися з колегами по перу некультурно, — бо ненависть забирає зайву енергію, — я особисто попросив би нову Раду не вітатися зі мною за руку, а так, для годиться, на віддалі, кивком голови. Усе-таки повинна бути в суспільстві якась моральна гігієна.

Василь РУБАН

ЗВІТНО-ВИБОРНІ ЗБОРИ КИЇВСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

11 жовтня 2003 року в “Українському домі” відбулися звітно-виборні збори Київської організації Національної спілки письменників України.

У центрі уваги учасників зборів було питання єдності письменницьких лав, активізації їхньої участі в державотворчих процесах. Збори односторонньо висловилися за консолідацію літераторів.

На зборах було обрано нове керівництво.

Головою КО НСПУ обрано відомого громадсько-культурного діяча, критика і публіциста, професора Анатолія Погрібного. Першим заступником голови КО НСПУ став поет, драматург, заслужений діяч мистецтв України Василь Фольварочний. Заступником голови обрано поета, прозаїка, літературного дослідника Олександра Шугая.

До ради КО НСПУ увійшли: Віктор Баранов, Григорій Гайовий, Віль Гримич, Володимир Канівець, Віталій Карпенко, Анатолій Качан, Леонід Кореневич, Софія Майданська, Анатолій Мойсієнко, Володимир Панченко, Наталка Поклад, Сергій Плачинда, Алла Потапова, Тарас Унгуран, Ганна Чубач, Володимир Яворівський. Головою приймальної комісії затверджено Віля Гримича. Головою ревізійної комісії обрано Валентину Запорожець; членами — Леоніда Бойка, Юрія Ячейкіна.

УХВАЛА ЗВІТНО-ВИБОРНИХ ЗБОРІВ від 11 жовтня 2003 р.

Збори Київської організації Національної спілки письменників України з тривогою зазначають, що останнім часом та складна, вкрай напружена ситуація в суспільстві, криза моралі й духовності, яку сіють деякі провідники владних структур, на жаль, позначилася й на житті та діяльності київських літераторів. Замість того, щоб активно впливати на громадськість, стимулювати творчий розвиток кожної неповторної індивідуальності, дбати про її соціальну захищеність, плекати молоді таланти, розвивати й підносити національну культуру, хоч як прикро визнавати це, в нинішніх умовах позбавлену підтримки нововладців, керівництво КО НСПУ захопилося з’ясуванням особистих стосунків із керівництвом вищих структур, тим самим збурюючи та втягуючи в конфлікт інших.

Як наслідок, поруч із певними здобутками, непристойна “полеміка” вихлюпнулася на шпальти позаспілчанської преси, яка відверто зневажає, паплюжить усе українське. Ні, не такого ми хочемо і вимагаємо від тих, кому довіряємо кермо нашої творчої організації. У ці нелегкі часи треба думати про злагоду, а не про розбрат, піклуватися про долю України, а не про власні амбіції.

Збори ухвалили:

1. Роботу ради КО НСПУ за звітний період в основних напрямках творчої діяльності київських письменників вважати задовільною.

2. Доручити новообраному керівництву доопрацювати і затвердити Положення КО НСПУ.

3. Засудити як негідну українського літератора поведінку тих членів КО НСПУ, хто своїми невиваженими вчинками розхитує єдність Спілки, закликаючи до позачергового письменницького з’їзду.

4. Зобов’язати новообране керівництво КО НСПУ підготувати й провести чергові збори, присвячені невідкладним питанням життя і діяльності київських літераторів.

Прес-центр НСПУ

ПОРЯТУЙМО УКРАЇНСЬКУ КНИГУ!

ЗВЕРНЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ КИЇВСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

Загальні збори київських письменників, обговоривши нагальні проблеми, які тривалий час турбують майстрів пера, звертаються до Верховної Ради, як вищого законодавчого органу держави, з проханням допомогти їх негайно розв’язати.

1. Введення в дію ухваленого Верховною радою Закону України “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні” було відкладено до 1 січня 2004 року через нібито дефіцит Держбюджету. Тепер Кабінет Міністрів у проекті Закону “Про Державний бюджет України на 2004 рік” пропонує з-

пинити дію названого Закону на 2004 рік, “з метою покриття ризиків втрат бюджету, пов’язаних із проведеньям податкової реформи”. Ми переконані, що не можна економити кошти на святій справі національного книговидання. Покрити “ризиків втрат бюджету” можна на скороченні непомірних асигнувань на утримання Адміністрації Президента, на фейерверки, концерти на майданах, на кольорових вітаннях громадян зі святами, безцільні поїздки численних делегацій по закордоннях тощо.

Звертаємося до парламентських фракцій, усіх народних депутатів вилучити зі статті 74 проекту закону про держбюджет на 2004 р. пункт 39 про зупинення на 2004 рік дії Закону України “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні”. Пільги вітчизняного кни-

говидання потрібно вводити негайно — як тільки нормально запрацює ця важлива галузь, яка обслуговує духовну сферу суспільства, вона даватиме значні надходження до держбюджету, про що нині свідчить досвід Росії.

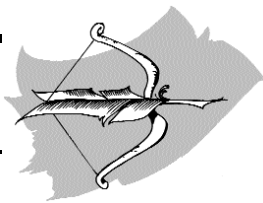
2. Київські письменники занепокоєні продовженням тотального зрощення населення, зокрема через засоби масової інформації, ігноруванням української мови в державних інституціях, порушенням ст. 10 Конституції України про її державний статус. Настав час, за прикладом таких держав, як Франція, Польща, Росія, які законодавчо захистили свої національні мови, ухвалити Закон про українську мову.

3. Зважаючи на вкрай критичне соціальне становище письменників, чий вклад у розквіт духовності українського суспільства загально-

визнаний, а також враховуючи, що їхньою професією була творча робота і на прожиття вони заробляли виключно гонорарами, а тепер втратили видавництва і можливість видаватися, тому мусять жити на мізерні пенсії, просимо Верховну Раду розв’язати цю проблему, передбачивши законодавчо підвищення пенсій письменникам, як це було зроблено для державних службовців та наукових працівників.

Збори звертаються до письменників-депутатів Верховної Ради — оголосити це звернення на сесійному засіданні й наполягати на його позитивному розгляді.

Прийнято односторонньо на загальних зборах Київської організації Національної Спілки письменників України 11 жовтня 2003 року

ТРИМАЙТЕ ЗЛОДІЯ!

Тривалі намагання розколоти Національну спілку письменників України привели до зборів групи літераторів, що відбулися в колишньому “цековському”, а зараз президентському санаторії в Пущі-Озерній 29 жовтня ц. р. Кілька десятків письменників із Києва та областей, привезених сюди комфортабельними автобусами, часто не з власної волі потрапили на так звані загальні збори НСПУ. Адже чимало з них були запрошені на Форум творчої молоді, що відбувався того ж дня у Молодому театрі.

Зібрання відбувалося без будь-якого дотримання чинного Статуту НСПУ, який було оголошено чомусь “не зареєстрованим у Мінюсті України”. Ніхто не обирав президії зборів, мандатної комісії, не оголошував кількості зареєстрованих письменників, їхніх повноважень. А тому в голосуванні брали участь не лише члени НСПУ, а й молоді літератори, представники обласних держадміністрацій, інших владних структур, присутніх у залі. Усе це є грубим порушенням чинного Статуту НСПУ.

Самочинний оргкомітет, уміло маніпулюючи наболілими проблемами письменників, нав’язав присутнім свої рішення — висловити недовіру нинішньому керівництву НСПУ, затвердити новий Статут НСПУ, обрати головою НСПУ Наталю Околітенко. Ще раз підкреслюємо, що всі ці рішення грубо порушують законодавство України і Статут НСПУ.

Що ж сталося? Група письменників, проголосила про новоутворення, що прибрало собі назву НСПУ, юридичну адресу нинішньої Національної спілки письменників України і її повноваження. Такі дії літераторів із непомірними амбіціями і прагненням будь-що захопити владу і майно Спілки викликали обурення у членів Президії НСПУ, засідання якої відбулося 30 жовтня ц. р. У своїх виступах Юрій Мушкетик, Микола Жулинський, Віталій Карпенко, Павло Мовчан, Михайло Косів, Любов Голота, Віктор Баранов, Світлана Йовенко та інші члени Президії НСПУ, відомі громадські діячі піддали різкій критиці дії членів “орґкомітету”, котрі за підтримки владних структур внесли розкол у єдність письменницьких лав, позазаконно оголосили свою групу єдиною і справжньою організацією НСПУ.

“Чорною радою”, “жовтневим переворотом” же називають люди зібрання, ініціюване Н. Околітенко, О. Кононенко, Р. Кухаруком, Р. Ковалем, В. Кузьменком, Ю. Капланом та іншими літературними “гекачепістами”. Чи принесе воно їм славу, чи зміцнить авторитет серед читачів, чи послужить в ім’я розквіту української літератури? Особливе обурення викликає однобічне висвітлення цієї події, так само, як і підтримка владою цієї заздалегідь спланованої і оплаченої владою акції.

Прес-група НСПУ

ІЗ ЗАЯВИ УРП “СОБОР”

Центральна Рада УРП “Собор”, до складу якої входять і відомі письменники, артисти, кінорежисери, журналісти, протестує проти грубого втручання Адміністрації Президента України та інших владних структур у діяльність громадських організацій, у тому числі НСПУ.

Ситуація, що склалася в Національній спілці письменників України, є яскравим свідченням того, що антиукраїнський режим Кучми брехнею, підкупам, адміністративним тиском прагне розколоти й винищити національний дух, громадянське суспільство, демократію, перетворити незалежну творчу інтелігенцію в слухняну прислужницю режиму.

Закликаємо всіх митців України проявити чітку громадянську позицію, не піддаватися на провокації, служити своїм талантом народowi, а не обслуговувати корумповану владну верхівку, що довела до жалюгідного життя і вимирання українського народу, занепаду культури, моралі, духовних цінностей.

“Борітеся — поборете!” — це й вислів Тараса Шевченка має стати життєвим девізом кожного свідомого українця, патріота нашої держави.

Ухвалено Центральною Радою УРП “Собор” 31 жовтня 2003 року

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ

14 жовтня ц. р. я була присутня на зборах Вінницької організації НСПУ, де більшість моїх колег відзначили, що не можна допускати розколу Спілки письменників, а необхідно дати рішучу відсіч тим амбітним літераторам, які, спекулюючи на нинішніх матеріальних труднощах і негараздах, прагнуть “навести порядок”, тобто, порушуючи чинний Статут НСПУ і всі етичні норми, скликати збори, переобрати керівні органи Спілки письменників і почати господарювати на свій лад, тобто ділити спілчанське майно.

А тепер — лише факти. Виступаючи на зборах, поет Анатолій Бортняк підкреслив, що “Спілка письменників є одним із bastionів українства. Як людині, що перенесла важку операцію, йому теж потрібні гроші на ліки. Але не таким чином, не внаслідок обміну за підпис. А Василь Стус не хотів по-людськи жити? Але він нічого не підписав, ні від чого не відступився, щоб мати і гарну квартиру, і вчене звання. Ми — не Стуси, а на жаль. Але маємо хоч трохи бути схожими на свого земляка, хоч трохи доростати до його рівня, а не просто цитувати його і казати, що “бачив Стуса”.

Присутні на зборах зрозуміли, що йдеться про Володимира Кузьменка, який мав у минулому дві судимості зовсім не за ан-

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ

Стосунки влади й Кіровоградської обласної письменницької організації не можна назвати ні занадто прихильними та безхмарними, ні конфронтаційними. Останні кілька років обласна влада виділяє по 5—10 тисяч гривень на видання книг членів Спілки, цього року частково покриті витрати на літературний часопис “Вежа”, який за підтримки меценатів (поліграфічно-видавничого центру “Мавік”) останнім часом виходить регулярно. Обласна рада стала засновником літературної премії імені Євгена Маланюка.

Але влада змущена була порушити хисткий мир. Навряд чи зробила вона це з власної ініціативи. Очевидно, підійшов час проведення засідання оргкомітету щодо скликання позачергового з’їзду Спілки письменників, яке активно ініціює Адміністрація Президента: їй і сам голова Спілки Володимир Яворівський, і вся письменницька братія, що не стомлюється захищати все духовне й українське, давно вже — як кістка в горлі. Скільки не обльовували “есдепеушні” ЗМІ, знищити її авторитет не вдалося. Значить, треба розколоти, аби народні (у розумінні тих, хто при владі — їхні особисті) гроші не потрапляли до чужих їм за духом. Спробували зробити це через Київську організацію — не вдалося (історія конфлікту обійшла сторінки мало не всіх видань), взялися за області.

Пронюхування розпочалося ще у вересні. Начальник управління внутрішньої політики Олег Яременко ні з того, ні з сього раптом завітав до обласної організації СПУ, цікавився, розпитував, не проминув, щоб не згадати й про позачерговий з’їзд, хоча досі він до письменників ніякого стосунку не мав. Але справжній ажіотаж розпочався напередодні засідання оргкомітету. Начальник управління культури Юрій Компанієць (загалом компетентний у своїй галузі й мислячий чоловік, зовсім недавно на запитання, як йому вдавалося працювати з однією одіоз-

ЗА ШМАТ ГНИЛОЇ КОВБАСИ...

тирядянську діяльність і український буржуазний націоналізм, а в багатьох газетах і статтях клявся, що сидів разом зі Стусом. Саме Кузьменко, представляючись радником голови Вінницької облдержадміністрації, об’їжджав письменників і збирав підписи за скликання з’їзду. Викликали письменників і у владні кабінети, одним обіцяли, що їм збільшать пенсії, іншим — видрукують книги, виділять гроші на лікування.

У своїх виступах на зборах Анатолій Подолинний, Григій Мовчанюк, Валентин Сторожук, Василь Кобець, Борис Хоменко, інші письменники висловилися за єдність письменницьких лав, за чесне служіння слову і активізацію зусиль майстрів пера проти русифікаторської політики, намагання напередодні президентських виборів пересварити між собою тих, кого називають елітою нації, виразниками дум і сподівань народу.

Н. Дубицький, О. Височанський, В. Гарвасюк, Л. Пастушенко, А. Загрічук, Л. Куций, І. Волошенко, Д. Пічкур, Д. Деркач, А. Гарматюк прислали у Національну спілку телеграму і написали заяви про те, що вони відкликають свої підписи під листом про вимогу скликання позачергового з’їзду.

НІ ЛІВОЮ, НІ ПРАВОЮ, ТІЛЬКИ ПРОВЛАДНОЮ, або ЯК ЛАМАЛИ ПИСЬМЕННИКІВ У КІРОВОГРАДІ

ною чиновницею — заступницею голови облдержадміністрації, що нарешті звільнилася зі своєї посади, він відповів, що завжди з нею погоджувався, але робив по-своєму; цього разу по-своєму не вийшло, чи так якраз і є — по-своєму?) наполегливо перекладав Василю Бондару визначитися щодо питання про з’їзд, бо ж по лінії Міністерства культури, мовляв, надійшла інформація, що в СПУ мали місце серйозні фінансові порушення. Слід сказати, що до обрання Яворівського головою, місцеві організації, справді, практично нічого не знали, що саме відбувається в господарстві Спілки. І лише він увів практику, коли листи з оглядом ситуації надсилалися практично кожному членові СПУ. Якраз через день після розмови з Компанійцем, голова обласної письменницької організації НСПУ Василь Бондар отримав із Києва детальний звіт — куди витрачено отримані з бюджету кошти. Рада Кіровоградської обласної організації прийняла одностайне рішення — проводити позачерговий з’їзд немає ніякої потреби.

І тут гра в піжмурки закінчилася, адже, як сказав Василю Бондару заступник голови облдержадміністрації Анатолій Перевозник, якщо ми не будемо виконувати вказівки, то для чого ми тут? Логічно, — тільки ж присягу державного службовця і “старий солдат” Перевозник, і тисячі таких, як він, складали не голові канцелярії, чи то пак, адміністрації, про яку навіть згадки немає в Конституції, і навіть не особисто Президентові, а українському народові, а значить, мали б діяти в інтересах його єдності та дотримання Закону. Зрозуміло, при нинішніх реаліях, коли влада давно вже стала приватним бізнесом, а в повітрі висить загроза її узурпації правлячими кланами, згадки

“Не дуріте самі себе, думайте, читайте”, — саме їм прочитував у своєму виступі літературознавець Михайло Стрельбицький.

У постанові зборів вінничани не лише осудили намагання групи письменників розвалити творчу спілку, а й записали рішення “важати неетичними дії письменника В. Кузьменка, який організував акцію збирання підписів за скликання позачергового з’їзду та використав без дозволу фірмений бланк Вінницької організації Спілки письменників”.

Дізнавшись, що 29 жовтня збирається засідання своєрідного письменницького ГКЧП, я вирішила, не реєструючись, подивитися, що ж це буде. Автобуси подали шикарні — кілька десятків письменників, яких привезли з областей нібито для участі у форумі творчої молоді, таких досі й не бачили. Потім повезли всіх у колишній цековський санаторій у Пушу-Озерну. Кажуть, під час обіду і фуршету там ломилися столи від щедрості. Особисто не бачила, не обідала. Але тим, як проводилися так звані загальні збори НСПУ, від душі обурена. Ніхто не назвав кількості присутніх у залі письменників, котрі мають право голосувати. Підносили руки всі, хто хотів, — і працівники облдержадміністрації, і

творча молодь, і невідомо хто. На збори не було запрошено керівництво Спілки — членів Ради, Президії. І саме зібрання, і порядок його ведення, і вибори були кричущим порушенням чинного Статуту НСПУ.

Звичайно, кожного з нас тривожить і відсутність мережі книгорозповсюдження, і відсутність гонорарів, брак коштів на видання книг, і малі тиражі українських газет, і засилля на телеекранах фільмів зі сценами насилля та порно. Але хіба в тому винна Спілка письменників та її сьогодиніше керівництво? Бідують чесний люд — не лише літератори. А хто обікрав український народ, на сльозах і мозолях нажив багатомільйонні статки, варто запитати не на Банковій, 2, а трохи далі — на Банковій, 11. Саме там, бо ж агітували і звозили на збори письменників з областей представники держадміністрацій. Там і було зрежисовано всю цю комедію зі зборами і перевиборами. Скажу відверто — режисура дуже затратна, але бездарна. Людей купували-перекупували, але більшість таки не вдалося одурити. Не всі ж продаються за шмат ковбаси...

● **Ніна ГНАТЮК**, секретар Національної спілки письменників

про інтереси народу і Закон — пустопорожній звук, єдине, що можна констатувати, — моральний поріг місцевих чиновників, які все-таки іноді пішки переходять через центральну площу і змушені дивитися в очі людям, опускається все нижче...

Отож, зрозумівши, що зголовою обласної організації СПУ їм нічого не відіяти (навіть власні авто для поїздки на з’їзд пропонували, це при тому, що для виступів письменників у районах і селах виділили машину вже який рік — немає можливості...), Перевозник і підлеглі поділили членів СПУ по-братськи (старшому за чином дісталися міцніші горішки) і почали діяти індивідуально. Склепали відповідне звернення, і пішли на полювання за підписами. Важче було з пенсіонерами, але й тих дістали — прозаїк Федір Непоменко у Спілку прибув прямо з дачі. Лікаря ж Володимира Могилюка на “довірливу” розмову до себе викликали аж в обласне управління охорони здоров’я, де ще цяч, може, й не знали, що в багатотисячному загоні лікарів області є й поет Могилюк. (Це при тому, що підрозділ, у якому працює член СПУ, вже заявлено до скорочення і лікарів, якому ще далеко до пенсії, доведеться шукати нову роботу).

Побоювання, що вони можуть позбутися роботи, висловлюють і ще працюючі пенсіонери — члени Спілки письменників — журналіст Віктор Погрібний та лікар Анатолій Кримський. Мабуть, далеко не спокійна душа і в поетеси Катерини Гончар, працівниці однієї з обласних газет, яку контролюють провладні кола. Анатолій Перевозник дуже наполегливо намагався відправити її на засідання оргкомітету, не один раз телефонуючи особисто додому. Катерина згоджувалася поїхати як журналіст або як уповноважена

облдержадміністрацією, але не як делегат від обласної організації СПУ, прекрасно розуміючи, що таких повноважень їй ніхто не давав. Мабуть, що важче Анатолію Володимировичу було знайти спільну мову з доктором філологічних наук, літературознавцем Григорієм Клочком, автором фундаментальної праці “Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація” (вона звучала по українському радіо). І хоча пан професор ніни певен, що йому вже не світить премія імені Євгена Маланюка, на яку висунула його письменницька організація за літературне дослідження “Велесової книги”, але звернення він не підписав. Чиновникам удалося вирвати лише один підпис, та й той напівобманом — член СПУ одного з райцентрів запевнив, що, якби знав достеменно про що мова, ніколи не підписався б.

Чи не єдиний, до кого чиновники навіть не підходили, — доктор філологічних наук Леонід Куценко, автор майже десяти книг про Євгена Маланюка, перший лауреат обласної премії імені “імператора залізних строг”. Мабуть знали, що тут обламають зуби відразу...

Незаконне, безцеремонне й нахабне втручання влади у справи поважної організації, авторитетної творчої Спілки, крім її наростаючого страху перед усім світлим, чистим і правдивим, свідчить ще й про те, що влада усвідомлює духовну силу Слова, тому й намагається його оборонців уподібнити до себе — тих, які видирають очі один одному за ласий шматок. Та, мабуть, ще й заманливо випробувати — чи слухатимуться письменники, як їм знову почати наказувати — які що писати?

● **Світлана ОРЕЛ**, м. Кіровоград

ч. 45 (213), 5—11 листопада 2003 р. ● “СЛОВО Просвіти”

Закінчення. Початок на с. 5

спокутучи особистий гріх у таборах, куди їх відправляли на 10 років.

Неспроможність влади подолати дитячу безпритульність, яка набула ознак гуманітарної катастрофи весною 1933 р., виштовхувала дітей на вулиці, де вони ставали жертвами канібалів. Зокрема на Вінниччині в травні 1933 р. виявили 1,3 тис. «голодних сиріт» віком до 4-х років та 3,5 тис. старшого віку. Обласна оздоровча комісія засвідчила тоді 71 випадок людодіства та 9 фактів труподіства в Липовецькому, Немирівському, Калинівському, Махновському, констатує значний відсоток голодуючих дітей у прикордонних та інших районах [3]. Помирали переважно діти до 3-х років та селяни, старші 50 років. Траплялися випадки саможубства всієї родини, коли батько умертвляв своїх дітей, а згодом убивав самого себе. У 38 районах області з 62 (із населенням 121 тис. чол.) голод смертельно вразив 27 тис. селянських сімей, із них — 13 тис. колгоспників та 12 тис. одноосібників [3]. За таких умов канібалізм набув ганебної для людської моралі, але «природної» форми виживання. Навіть та кількість виявлених фактів людодіства (а вона не вичерпна), свідчила про охоплення всіх районів області. У реєстраційних книгах смерті органів ЗАГСу збереглися записи причини смерті, серед яких зустрічалися визначення такого характеру: «від наглої смерті», «зарізано людодідом», «батько зарізав і з'їв», «зарізав батько для їжі». Майже всі записи про канібалізм стосувалися дітей, а відбувалося це спровоковане грихопадіння батьків у селах Сосонка, Якушинці, Гавришівка, Хмельове Вінницького району впродовж лютого — серпня 1933 р. [6].

Сусідня з Вінницькою — Одеська область — також мала випадки канібалізму, про що свідчать кримінальні справи.

Найбільше випадків канібалізму, судячи з кількості кримінальних справ, було виявлено в селищах Київської області, хоча вона й не мала такого руйнівного і довготривалого голодування, як деякі південні райони. Разом із тим, 12 березня обласний відділ ДПУ інформував про наявність у районах десятих тисяч опухлих від голоду селян, про тисячі вже померлих та сотні приречених на голодну смерть: у с. Маньківка Букського району за січень — лютий померло 30 та 400 перебували дуже виснаженими і пухлими; у с. Харківка — 234 пухлих; у с. Подковничі — 269 пухлих. У Володарському районі голодувало 7 тис. чол., із них тисяча померла [3]. Районні

відділи ДПУ, які займалися виявленням фактів голодної смерті, не завжди могли вичерпно підрахувати кількість померлих, а сільські ради не встигали їх хоронити. Трупів своєчасно не хоронили, вони лежали по хатах, тому їх викрадали канібали. «За останній час, — наголошувалося в доповідній довідці облвідділу ДПУ, — ми помічаємо

КАНІБАЛІЗМ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ГОЛОДОМОРУ

значне зростання труподіства і людодіства. Щоденно з районів одержуємо 10 і більше донесень» [3]. «В уражених людодіством селах, — підкреслював чекіст Розанов, — з кожним днем міцніє думка, що можна вживати для харчування людське м'ясо. Ця думка поширюється особливо серед голодних і пухлих дітей». За січень — початок березня 1933 р. у Київській області було виявлено 69 випадків людодіства та 54 — труподіства [3], а серед уражених виявилися села Володарського, Черняхівського, Звенигородського, Сквирського, Андрушівського, Букського, Фастівського, Брусилівського, Тетіївського, Лучинського, Чутівського, Смілянського, Бабанського, Богуславського, Попельнянського, Лисянського та інших районів, які за сучасним адміністративно-територіальним поділом України відносяться до Житомирської, Черкаської та Київської областей. Тоді помирали також і мешканці райцентрів, але переважно на вулицях міст прибирали трупи зайшлих дітей і дорослих селян-прохачів. На перше березня 1933 р. зафіксували 72 випадки людодіства та 65 фактів труподіства [3], тобто статистика була спорадична, а виявлення — випадковим: зізнання самих жертв, донесення сусідів, встановлення сільськими радами тощо. Во-

ни траплялися, за даними кримінальних справ, у неврахованих ДПУ селах Тальнівського, Ставищенського, Рокитнянського. Факти канібалізму, як свідчать документи органів ДПУ, траплялися також протягом 1932 р. Причиною, яка спонукала селян до людодіства, виявилось довготривале недоїдання, фізичне виснаження, голод. До цього призвели злочинні дії місцевих органів влади, які позбавили хліборобів засобів існування. Наприклад, у с. Триліси Фастівського району в селянина М. С. Пилипенка 17 жовтня 1932 р. за невиконання «твердого завдання» хлібозаготівель було забрано корову, зерно, коня, реманент, 50 пудів картоплі, оштрафували на 200 крб., «вигонали з сім'єю з хати», демонтувавши цинкований дах у рахунок штрафу [5]. Таких фактів приречення селян на голодну смерть було безліч в українських селах.

Страх голодної смерті штовхав учорашніх домогосподарок і дбайливих мам на моральний злочин — убивство та поїдання власної дитини. 13 квітня 1933 р. в с. Черепин Тетіївського району органи ДПУ виявили факт людодіства. Не знаходячи виходу з «продовольчого голоду», мати з сином запросили до себе переночувати малолітнього безпритульного хлопчика, а згодом задушили та розрізали на

шматки, готуючи з м'яса обід протягом п'яти днів рахованих ДПУ селян [4]. Вони зізналися у скоєному, мотивуючи вчинки «впливом голоду», тому що з жовтня 1932 р. не мали нічого їсти. Матір засудили на 10 років, а син помер, не дочекавшись вироку.

Будь-яке вбивство дітей є психічним збоченням та явним доказом аморальності. На момент убивства людодіди не думали про наслідки, не перебирали і методами позбавлення життя обраних жертв. У селах точилися розмови про людодіство, тому селяни, особливо діти, морально звикли до фактом вживання людського м'яса, а перебуваючи на стадії голодного психозу та патологічної дистрофії, не завжди замислювалися над наслідками в момент скоєння вбивства.

Ситуацію, яка призвела до моральної деградації селян, спричинила масова колективізація, хлібозаготівлі, свавілля влади, голод.

Вражає «професійна витривалість» співробітників органів ДПУ, які разом із судовими медекспертами виявляли рештки жертв канібалів.

Факти канібалізму спостерігалися в районах Київської області впродовж літа 1933 р. Усі вони відбувалися на ґрунті голоду та внаслідок морально-психічної деградації жертв голодомору. У липні

1933 р. випадки людодіства були виявлені в селах Володарського і Христинівського районів. Зокрема в с. В. Севаст'янівка Христинівського району мати вбила дитину, тому що не було чого їсти, хоча працювала в колгоспі, згодом заманила ще і безпритульного хлопця, якого також зарізала для споживання [4]. Лише втретє, коли вона вбила чергову жертву, «сільська комісія по обліку потерпілих» виявила її разом із рештками дитячого м'яса.

Виявляється все-таки, що в селах діяла «комісія з обліку голодуючих», котра влаштовувала «обход» селянських дворів, бачила, як нестерпно страждали селяни, і не вживала заходів для їх порятунку. А після виявлення канібалів судили, ніби лише вони були небезпечними злочинцями.

Таким чином, підсумовуючи аналіз архівних кримінальних справ людодідів, необхідно зазначити, що в 1932 р. канібалізм мав епізодичний характер, а масового соціального явища набув протягом 1933 р., особливо взимку та весною. Причиною цього аморального соціально-психічного вчинку стала злочинна політика масового усупільнення майна селянських господарств, виснажливі хлібозаготівлі держави в українському селі, система організації праці в колгоспах, відсутність своєчасної допомоги, а мотивом, що спонукав хліборобів до людодіства, виявився голод та голодний психоз, котрий поспіль охопив тоді сільське населення України. Не лише фізіологічні картини розтину нещасних жертв викликають жах і подив, а сам факт людодіства на п'ятнадцятому році «соціалістичного будівництва» в європейській частині світу, де були найкращі землі і жив працюючий український народ. Правники мають іще з'ясувати соціальну і психіатричну обґрунтованість звинувачення канібалів у злочині, тому що терор голодом мав усі ознаки геноциду.

Використані документи:

1. Голод 1921—1923 років в Україні: 36. Документів і матеріалів. — К., 1993. — С. 204.
2. Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1927 рік. Офіційне видання народного комісаріату юстиції.
3. Голод 1932—1933 років на Україні очима істориків...
4. Державний архів МВС України, ф. 32.
5. ЦДАВО України, ф. 388.
6. Голод на Україні (1931—1933 рр.) // Український історичний журнал. — № 1.

Василь МАРОЧКО,
доктор історичних наук

ЯК ПРОХОДИЛА КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ НА МАРІУПОЛЬЩИНІ

Архівні документи свідчать, що створення колективних господарств проходило з певними труднощами. На початку колективізації дії сільрад були стихійними, не контрольованими з боку районних органів влади. А тому незрідка траплялися факти вибіркового розкуркулення. Середняки і заможні з реманентом заганялися до колгоспів силою. У Мангуші під час голосування за створення колгоспу партсекретар примушував голосувати за це рішення 7 разів. Архіви дають інформацію і про погрози з боку партактивів. «Або в колгосп, або на Соловки» — це з доповіді про стан колективізації групи ЦКК КП(б)У—НК РСІ про зловживання владою щодо примусової колективізації та розкуркулення середняків від 8 травня 1930 р.

Частина партійців вважала, що «стаття не своєчасна», «треба було видати таємно».

Весною 1930 року велика кількість створених колгоспів розпалася. Парторганізації розгубились, а тому з області відрадили уповноважених. Ці посланці застосовували незаконні трюси, залякування селян із погрозами на підставі наказу уряду розстрілювати кожного десятого, хто не бажає йти до колгоспу. Масовими були випадки розкуркулення середняцьких господарств. Наприклад, маломісний середняк, колишній бідняк, учасник революції І. Шапаренко не побажав вступити у СОЗ. За це був вигнаний із хати за 30 хвилин. У селянина Павлова за те, що недоніс 3 пуди (48 кг) зерна сільськогосподарського податку, забрали і продали: комору — за 1 крб. 15 коп., сарай — за 50 коп., коляску — 1 крб., чотири вівці — 7,5 крб.

На таких розпродажах нагрівали руки як уповноважені, так і яржники (хто не працював, мав потяг до крадіжки та пиятики). А в с. Євгенівка розкуркулено 31 середняцьке господарство, ніяких описів не складалося. І тому були зловживання. Наприклад, секретар Маріупольського партосередку Орлик забирав коней у тих, хто вийшов із колгоспів, приховував заяви селян про зловживання владою. Селянин П. Вовченко отримав при розкуркуленні 7 років Соловецького табору.

Партійні архівні документи відносять Маріупольщину до середняцько-заможного району, визнають, що тут не було умов для створення комун. Проте партактивісти, маючи за мету власне збагачення, примусово створювали СОЗи та комуні методами погроз.

Доречно сказати, що дії уповноважених були вивчені ще однією комісією. І за зловживання були покарані виключенням із партії (Погуляев, Проскурін) із притягненням до карної відповідальності. Того ж таки Орлика просто зняли з роботи, уповноваженій Тахтамишевій винесено догану.

Але покарання таких комісій не відновлювало соціальної справедливості. Бо люди працювали, підвищували свій добробут. А їх за це розкуркулювали та направляли на поселення в Сибір, на Північ. Партія комуністів не визнавала дії своїх членів політичною помилкою, за якою стояли долі мільйонів селян-українців.

Віктор КОДИМА,
м. Маріуполь

Людоїдство зазвичай ототожнюють із проявом звіриного інстинкту самозбереження в екстремальних умовах, пов'язуючи його з періодом дикунства в історії людської цивілізації. У художній літературі його згадують у випадках, коли людина залишалася на самоті без будь-яких засобів існування. Психологічні основи людоїдства стали предметом спеціального аналізу медиків та психологів у період першого радянського голодомору 1921—1923 рр., котрий своїми масштабами і формами виявлення перевершив щось подібне за тисячолітню історію нашого багатостраждального народу, навіть XVI ст., коли від стихії та епідемій голодувала третина населення. У 1923 р. лікар Л. Й. Айхенвальд, проаналізувавши ситуацію в Одеській губернії, зазначив у нотатках, що людоїдство є потворним викривленням людської психіки, за якої “цар природи перетворюється на звіра” [1]. Він занотував тоді, очевидно, під впливом побаченого по селах та вчитаного в науковій літературі, загальноприйняте визначення поняття людоїдства, яке означало атаківистичне виявлення людської аморальності. Генетична спадковість тваринного інстинкту самозбереження, яка сягає витоків періоду дикунства, і людська мораль — явища несумісні. Навіть наукові тлумачення людожерства (антропофагія, некрофагія, канібалізм) залишаються безсилими, щоб з усією вичерпністю збагнути весь жах мутації людської психіки та глибини соціальної деградації.

В усіх відомих випадках канібалізму, за деяким винятком (патологія садизму, культ, заборони), він був зумовлений голодом. Антропофагія згадується в давніх книгах, у тому числі, в Біблії. Для канібала смерть втрачала в його божевільних очах страх і святість, спокуту і гріх, біль і співчуття до іншого. В історико-правничій літературі проблема політико-правової оцінки факту канібалізму не знайшла належного висвітлення, тому обмежимося методом ситуативного аналізу цього габітного для суспільства і держави явища, яке спіткало український народ тричі впродовж чверті століття — в 1921—1946 роках. У кримінальному кодексі УСРР за 1927 р. була ст. 174, яку застосовували до канібалів у 1933 р., але там немає самого тлумачення “людоїдство”. Вона мала таку редакцію: “За розбій, щобто за явний, щоб заволодіти чужим майном, напад поодинокі особи, що загрожує смертю або каліцтвом, чи з загрозою заподіяти подібне насильство, — позбавлення волі на реченець до п'ятих років” [2]. А якщо це “спричинило смерть або тяжке ушкодження на тілі покривдженого”, то передбачалося ув'язнення до десяти років або розстріл. До 1933 р. звичною для засуджених з політичних мотивів була ст. 58, а в роки голодомору згадали про іншу систему “соціального захисту” від соціально-небезпечного явища — канібалізму.

У 1921 р., коли небувала посуха спричинила неврожай у п'яти південних губерніях, а продрозкладка довершила стихію соціальною руїною, голод одночасно наклав населення кістлявим мором. Упродовж 1932—1933 рр., він вирізнявся певними фазами та рукотворністю, охоплюючи всі райони України в хронологічній послідовності й географічно. Трагедія 1933 р., соціально-демографічним та морально-психологічним апогеєм якої виявилася масова смертність, визрівала поступово, хоча її можна було б уникнути. Факти опухання від голоду виявилися в листопаді—грудні 1931 р. серед дітей, педагогів, а до

КАНІБАЛІЗМ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ГОЛОДОМОРУ

літа 1932 р. вони набули масового характеру в українських селах серед колгоспників та родин самодільних селянських господарств. У листуванні, яке тривало в 1932 р. між ЦК КП(б)У та ЦК ВКП(б), у селянських листах-скаргах, в актах їх перевірки органами НК РСІ та доповідних записках ДПУ рідко йшлося про випадки канібалізму. Однак це не означає, що 1932 рік був для селян України благодатним. Вони пухли і масово гинули, поїдаючи все, що траплялося. Друга половина 1932 р., яка супроводжувалася насильницьким масовим позбавленням харчів великих груп населення, змусила людей залишати села в пошуках порятунку, бо всі резерви виживання були вичерпані: у селах зникли коті і собаки, а здохлих від роботи колгоспних коней не вистачало на всіх. Вживання дохлятини призводило до кишково-шлункових отруєнь, епідемії тифу. Свідомо затримка розподілу хліба на трудодні в колгоспах, абсолютне його вилучення в господарствах, люта зима і довготривале фізичне виснаження спонукало до поширення чуток про можливість вживання людського м'яса.

У фондах Державного архіву МВС України збереглися кримінальні справи людоїдів, тобто виявлених та засуджених органами ДПУ селян, які вчинили акт канібалізму. Їх судили за ст. 174 КК УСРР: спочатку до розстрілу, але згодом ув'язнювали на 10 років. Вони вважалися соціально небезпечними елементами, тому що загрожували оточуючим, хоча дійшли свого стану тому, що терор голодом загрожував їхньому життю. Чи можна їх вважати злочинцями в умовах політики геноциду, свідомо запровадженої в українському селі? У документах зафіксовано не

лише обставини поїдання людей, але й мотиви, що спонукали їх до цього.

Спалах канібалізму припадає на весну — початок літа 1933 р., випадки якого були виявлені в усіх областях УСРР. Основним джерелом інформації про факти масового людоїдства в селах України є аналітичні довідки обласних відділів ДПУ та кримінальні справи канібалів. Вони збереглися в архівах, відтак можна виявити географію та обставини людоїдства. Так, у березні 1933 р. Донецький обласний ДПУ виявив по 21 району понад тисячу голодних сімей, у яких поїдали дохлятину і домашніх тварин, а в с. Володарське Старо-Нікопольського та с. Шапарське Новопсковського району було зафіксовано три випадки людоїдства [3]. У с. Байдівка Старобільського району 20 березня 1933 р. органи ДПУ виявили, що 37-річна жінка харчувалася трупом свого померлого чоловіка, котрому нікому було похоронити, а в неї не вистачило фізичних сил “вирити могилу”, тому що була абсолютно виснаженою. Вона годувала м'ясом чоловіка ще й свого 9-річного сина [4]. Ось історія цієї сім'ї. Навесні 1930 р. записалися до колгоспу, здавши єдиного коня та невелику ділянку землі. Але згодом залишили “коллектив”. Чоловік працював у Донбасі, а повернувшись до села, займався чоботарством, але прибутку з того не мав: навіщо голодним людям чоботи? Смертність у селах промислового Донбасу, як свідчать документи ДПУ, була масовою і катастрофічною. Жінку-людоїдку позбавили волі на 10 років.

Столична Харківська область також не уникла канібалізму (Нині це райони Сумської та Полтавської областей). Обставини, які

спричинили акти людоїдства, мали голодне підґрунтя та явні ознаки психічного розладу, зумовленого довготривалим голодуванням та чутками і розмовами про поїдання людей у селах області. 5 травня 1933 р. у с. Бойки Решетилівського району жінка разом із дорослою донькою задушили немовля (внука) та, порізавши його на частини, з'їли... Згодом намагалися вбити задля їжі 13-річну дівчинку, яку виявили на ст. Решетилівка, але вона від них утекла [4]. В Охтирському районі 20 травня 1933 р. чоловік і його дружина запросили до себе 8-річну дівчинку, що блукала по вулицях, зарізали її, а “м'ясо варили і їли”. У звинувачувальному вирокі та свідченнях затриманих канібалів постають жахливі картини соціально-психічної деградації та аморальності людей, доведених тривалим голодуванням до відчаю.

У селі Горошине Оболонського району на початку травня 1933 р. батько, скориставшись відсутністю дружини і мами, убив двох своїх синів та протягом кількох днів харчувався. Мотив убивства виявився дещо незвичним: по-перше, він справді нестерпно голодував із сім'єю, по-друге, селянин хотів таким чином “поправити сили”, бо “там розпочнеться уборочна кампанія — буде хліб, і я піду працювати в колгосп”, а про те, “що можна вживати до їжі людське м'ясо, я вважав так: раз риба поїдає рибу, то може поїдати і людина людину”. У цьому селі вже давно велися розмови про людоїдство, про можливість використання людського м'яса в їжу. Батько-людоїд, розум якого затьмарило голодне марево, виснажуючи фізично і спустошуючи морально, каявся у скоєному. Його тримали в спецкорпусі ДПУ в Харкові, де навесні 1933 р. перебу-

вали українські письменники, педагоги, митці, чекаючи вироку. Людоїда з с. Горошине засудили до 10 років таборів 31 серпня 1933 р. Випадки людоїдства, які стали звичним явищем у селах України періоду голодомору, набули розголосу не лише між селянами, а також потрапили до інформаційних доповідей німецьких та італійських дипломатів у Харкові [3].

Сільські райони Дніпропетровщини, як свідчать архівні документи, особливі листи секретаря ЦК КП(б)У Косіора до Сталіна в березні 1933 р., виявилися найбільш ураженими. З усіх зареєстрованих тоді фактів смертності від голоду, на цю південну область припало 70 % [3], а вона охоплювала значну територію республіки. В області мешало багато національних меншин, які мали свої сільські ради та адміністративно-територіальні райони. Їхнє населення, особливо російських та німецьких національних районів, зазнало господарської руїни від колективізації та політики розкуркулення і діяльності сумнозвісних хлібозаготівельних комісій. У селах нацменшин помирали дорослі і діти — від голоду, а також від тропічної малярії, яка набула масштабів епідемії. Труп тварин і людей не прибиралися по кілька днів, отже, порушувалася санітарно-епідеміологічна ситуація в українських селах. Помирали від дистрофії і тропічної малярії, яка набула всіх ознак масової епідемії. Смерть від голоду однаково прибирала колгоспників, які виробили понад 800 трудоднів і селян-одноосібників. У селах Високопільського національного німецького району, Мелітопольського та Новопраського районів зафіксували два випадки людоїдства та вбивства людей із

метою продажу людського м'яса. Восени 1932 р. селяни Дніпропетровщини скаржилися на те, що їх залишили без хліба, просили голів сільських рад видати довідку-дозвіл на сторонні заробітки “аби спасти сім'ю от голодної смерті” [5]. Селянам України заборонили масово покидати село, запровадивши паспортний режим. У с. Тихоновка Терпіннянського російського національного району, 35-річна мати похоронила двох померлих від голоду дітей, а доньку вона вбила, щоб прогодувати себе та сина. Її чоловік перебував тоді на курсах трактористів, а повернувшись звідти, довідався від своєї дружини про сімейну трагедію. Він заявив про факт убивства та канібалізму до сільської ради, переповівши обставини родинного жайття: “В березні місяці я повернувся з курсів трактористів, де навчався з березня 1932 р. і, зайшовши до хати, застав лише лежачу в ліжку жінку, а в хаті не було старшого сина М., і коли я став балакати з дружиною, то вона мені розповіла, що двоє дітей померли, а доньку Л. вони задушили і з'їли” [4]. Вона зізналася, що до вбивства її змусила голодна смерть двох дітей та нестерпне голодування самої та 12-річного сина. Селянку і матір, покликану вирощувати хліб та виховувати дітей, судили за жебрацтво та вбивство власної доньки, м'ясом якої вона годувала переважно свого сина. Її позбавили волі на 5 років, але не позбавили вічного прокляття.

Трагедія селянки с. Тихоновка дуже нагадує долю жінки з поеми Миколи Руденка “Хрест”. У голодному мареві, крізь сльози і жах, божевільна Христя промовляла: “А я діточок побила...”

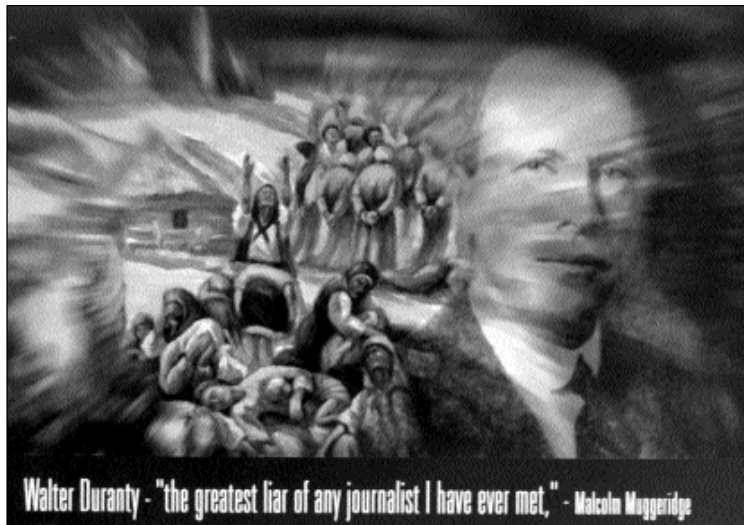
Відомий майстер художнього слова емоційно та історично вичерпно передає глибину духовного спустошення та соціального апокаліпсиса, які відбувалися в українському селі.

Аналіз кримінальних справ (протоколів допиту, свідчень самих людоїдів, їхні фотографії, обставини вбивства, зізнання) показує, що “вимушені канібали” не мали освіти, але все своє життя займалися землеробством, а їхні матеріальні проблеми розпочалися одразу після колективізації та хлібозаготівель. Рідко зустрічаються власноручно написані зізнання, тому що справами канібалів займалися слідчі ДПУ. Їхні матеріали є підставою для твердження, що до людоїдства переважно вдавалися жінки, які чинили вбивство власних і чужих дітей під впливом голодного психозу, але з усвідомленням гріховності від заподіяної смерті. У їхніх кримінальних справах збереглися фотографії, на яких постають не злочинці, а жертви голодомору, з божевільним виразом пухлого обличчя, з синцями під очима. Вони залишили свої зізнання і каяття,

Продовження с. 6

УКРАЇНСЬКИЙ ГЕНОЦИД ОБГОВОРЮЮТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛИ ЄВРОПИ

Walter Duranty - "the greatest liar of any journalist I have ever met," - Malcolm Muggeridge

Пултіцерівський комітет має відповісти світовій громадськості — чи достойний цієї престижної журналістської премії Уолтер Дюранті (нині покійний), який на сторінках найвпливовішої американської газети "Нью-Йорк Таймс" повідомляв, що в Україні "голоду немає, а є лише смерті через недоїдання..."

Закінчення. Початок у ч. 43

Попри те, що свого часу українці чекали довго, їхній голос був визначальним на всіх етапах дискусії. Виступи в обговореннях, резонансних запитаннях, репліках, зауваженнях прояснили особисто для мене один факт: українські вчені навчилися гамувати свій біль, свої пристрасті. Маленькі інте-

лектуальні двобої вони вигравали завдяки своїй ерудиції, звертаючись тільки до фактів, тільки до документів.

Тон задали Джеймс Мейс та Юрій Щербак — колишній посол України (послідовно — в Ізраїлі, Мексиці, США і Канаді), котрі поставили обговорення в чіткі правові системи координат. Дж. Мейс пояснив, що, за міжнарод-

Міжнародна конференція у Віченці (Італія) прийняла резолюцію, яка закликала прем'єр-міністра Італії та президента Євросоюзу Сільвіо Берлусконі й голову Єврокомісії Романо Проді докласти зусиль для міжнародного визнання українського голоду 1932—1933 рр. актом геноциду. У її роботі взяла участь спеціальний кореспондент "Слова Просвіти" Наталя ДЗЮБЕНКО.

ними документами (резолюція Генеральної Асамблеї (1:96) від 1946 р., і Міжнародна Конвенція про покарання та запобігання злочину геноциду від 1948 р.), згідно праць Рафаела Лемкіна, який сформулював саме поняття "геноцид", підготував і любіював згадати документи в ООН, голодомор в Україні чітко підпадає під міжнародне законодавче поле. Він пояснив, що це на часі з двох причин: по-перше, через безвідповідальні заяви російських дипломатів у Вашингтоні, які звинуватили американських парламентарів, котрі хотіли прийняти заяву про визнання голодомору в Україні як акту геноциду, в тому, що вони не розуміють правової суті цього визначення. По-друге, просто неможливо розуміти проблеми соціальних і політичних процесів сучасної України без розуміння деформації укра-

їнської нації сталінського періоду. Юрій Щербак детально проаналізував суть цих документів. Ці дві доповіді були дуже важливі, тому що задали тон наступним дискусіям і визначили гостроту, напруження і рівень відповідальності кожного з її учасників.

Орест Субтельний проаналізував німецьке дипломатичне листування, з якого видно, що молоді дипломати хотіли взагалі припинити торгівлю з Радянським Союзом, але перемогла думка старших дипломатів, що радянські замовлення були важливі для створення робочих місць у Німеччині під час великої депресії. Доповідь Андреа Граціозі, який не був присутній, але надіслав текст, засвідчила, що Італія також мала повну інформацію про голодомор, але інші доповідачі підкреслили економічні інтереси Італії в торгівлі з Радянським Союзом, який

продавав паливо за демпінговими цінами. Можливо, цим пояснюється дух тритомника Рікардо Бандьолі, датованого 1939 роком і присвяченого Євгенові Коновальцю — голові ОУН, — "Україна — земля страждань", "Україна — земля хліба", "Україна — історія і душа великого народу", в якій дається розлого панорама історії, культури, політичних змагань України за власну незалежність, у якій висловлюється впевненість у тому, що така потужна європейська нація рано чи пізно віднайде свою свободу, але голодомору виділено в цій фундаментальній праці лише півсторінки. Резонно було зауважено, що навряд чи автор, який дає всі економічні викладки про природні ресурси та економічні можливості України, не знав про масштаби цієї трагедії.

Тексти доповідей, представлених на Конгресі, мною (Н. Д.) передані "Слову Просвіти", і читачі самі зможуть зрозуміти ступінь міжнародного інтересу та цікавленості. Тож чи буде визнання український голодомор 1932—1933 рр. актом геноциду, — покаже час.

• **Наталя ДЗЮБЕНКО**

ЧОМУ ЦЕЙ СИМПОЗІУМ ПРИСВЯЧЕНИЙ ГОЛОДОМОРОВІ В УКРАЇНІ?

У роки холодної війни карта Європи багато в чому визначалася стратегічними міркуваннями, кордонами воєнних блоків, так званого "залізною завісою". Берлінська стіна була найабсурднішим проявом цього прагнення відгородити східні режими від "розтлілого" ідеологічного впливу Заходу.

Насправді ж, як нам нагадав Люсьєн Февр у своєму курсі лекцій Французького коледжу, після закінчення Другої світової війни "більше не було кордонів європейської цивілізації", були тільки мобільні кордони, що постійно просувалися в східному напрямку¹, причому незалежно від рішень мирних конференцій. Сьогодні в лоно європейського суспільства повертаються країни Центральної і Східної Європи, що змушує нас задумуватися про іншу Європу, яка була б не просто сукупністю управлінських апаратів, які тільки й уміють, що плодити процедурні протоколи й перевірять відповідність економічних систем окремих країн-членів правилам вільного ринку. Це означає, що потрібно братися за роботу, постійну й багаторівневу, яка не повинна залишитися тільки гучними запевненнями на папері, що осідає на столах чиновників різних мастей. У дослідницьких інститутах наших університетів світ Центральної Європи вже давно став предметом найпильнішого вивчення. Тепер прийшла черга України, чия особливість полягає в дивній багатогранності та плуралізмі.

Ми звертаємося до минулого — в даному випадку, повного страждань та болю, — не для того, щоб установлювати пріоритети і визначати, на чиему ми боці. Нам хотілося б залишитися в царині високої науки, де важливі дослідження архівів, прочитання документів, раціональна реконструкція подій. Без цього прагнення

до об'єктивності ми ніколи не зрозуміємо, що відбувалося *насправді*, в історичній послідовності. До чого ми прагнемо, залучаючи вчених із різних країн? Ми хочемо розповісти історію Центральної і Східної Європи, Польщі й України, усього слов'янського світу від Адріатики до Уралу, включаючи "неслов'янські" Угорщину й Румунію.

Той рівень знань про історію України, який ми маємо зараз в Італії, практично дорівнює нулеві. Ця країна поки що залишається "terra incognita", аж до того, що про неї пишуть, як про одну з провінцій Російської Федерації. І наше завдання як учених — сприяти поширенню знань про цю країну, без якої Європа не була б Європою. На даний момент до цього процесу залучені Національний університет ім. Тараса Шевченка, університет "Києво-Могилянська Академія" (обидва — Київ) та університет ім. Івана Франка (Львів), а також ряд польських університетів, чію роботу координує люблінський Інститут Центральної та Східної Європи.

Серед того, що вже зроблено, — симпозіум "Епоха Києва та її спадщина в зустрічі з Заходом", що пройшов у Віченці торік. На ньому були розглянуті латинська і грецька складові української культури, складна доля українського християнства в теоретичному і практичному аспектах. Сьогоднішня тема веде нас в іншу історію, історію одної з найжахливіших подій, що залишили незгладимий слід у житті цієї країни: "Великий голод і смерть землі в Україні 1932—1933 рр.". Це був голодомор, від якого постраждали близько 8 млн. чоловік — загинили від голоду, розстріляні, ув'язнені в тюрми й табори, висланих на поселення. Воїстину величезну, людську ціну заплатили селяни за спротив і неприйняття насильницької колек-

тивізації на їхніх землях, задуманої Сталінін².

Ми знаємо, що голодомор зібрав рясний урожай жертв також на Поволжі, на Кубані й у Казахстані, про що теж буде говоритися на цьому симпозіумі. І якщо мертвих уже не повернути, то виникає питання: які зміни в колективній психології українців відбулися через руйнування безлічі родин, які члени загинули на місці або були депортовані в сталінські табори? Що відбулося з українським суспільством, чийм громадянам відмовляли в праві на паспорт, на роботу, на життя, нарешті? Яку роль зіграв голодомор у тім, щоб Хрущов переконався в необхідності заявити про злочини Сталіна, і в тім колапсі, до якого приклав у кінцевому підсумку радянський режим? Усі ці питання стосуються і країн Заходу, які про все знали, але вирішили промовчати.

Мовчання Європи про цей державний злочин було дуже і дуже довгим. Італійське суспільство довідалося про нього лише в 1991 р., після виходу в світ книги Андреа Граціозі "Листи з Харкова". Як сказав Норман Девіс, якого, на жаль, немає сьогодні з нами: "Світ був свідком багатьох жахливих голодувань, чий наслідок ще більше поглиблювалися громадянськими війнами, але голодомор, організований як геноцид і здійснений за допомогою державних силових структур, — факт унікальний". Так чому ж Захід, обізнаний через своїх дипломатичних представників про все, що відбувалося, не підняв свій голос на захист безневинних? І невже Київ залишили напризволяще всі, з Господом Богом включно?

Ми зібралися тут сьогодні, щоб розібратися — в історичному сенсі, відкинувши нехай праведні, але все-таки емоції, — що ж відбувалося насправді, зібрати воедино всі ті елементи, які

дозволять відтворити цілісну картину голодомору в Україні в контексті того, що відбувалося всередині країни та за її межами. Саме цим бажанням пояснюється той факт, що наш Інститут зібрав даний симпозіум — якщо не помиляюся, перша подія в Італії такого масштабу і з таким широким міжнародним представництвом, що стосується теми, яка не дає спокійно спати нашій суспільній свідомості. Високий патронат Президента республіки — це не тільки данина поваги народу, що пережив на шляху до правди і волі штучно організований голод, це ще й символ надії на мир у новій, об'єднаній Європі.

Уписується наша ініціатива й у дух недавнього саміту в Салоніках, де було прийнято остаточне рішення про розширення кордонів об'єднаної Європи на схід, не кажучи вже про зовсім свіжу в пам'яті зустріч у Ялті, де ця ж тема піднімалася безпосередньо щодо України. Сказати по правді, термін "розширення" мені здається не найкращим, оскільки відбиває точку зору, що має мало спільного з цивілізованим сприйняттям гармонії і натякає на такий собі жест доброї волі стосовно країн-кандидатів, яким нарешті дозволили ввійти через зачинені колись двері. Як би там не було, сьогодні через них заходять Польща, Румунія, Туреччина й Угорщина, а завтра — думаю, ми з вами всі цього бажаємо — через них увійде й Україна.

Не секрет, що сучасне розширення Європи ґрунтується, насамперед, на меркантильних міркуваннях і підштовхується глобалізацією економіки. Тлом для цього процесу є розбіжності всередині самого Євросоюзу, протистояння серед його членів, у тому числі, тих, хто стояв біля витоків об'єднання. Брак впевненості в завтрашньому дні, невідомість навколо майбутнього ООН,

утрата тієї політичної та культурної згоди, що була основою вибору Аденауера, Шумана і де Гаспері, криза на Близькому Сході, голод, хвороби й убогість на африканському континенті змушують нас зібрати воедино всі наші внутрішні сили, весь цивільний, релігійний, багатогатісний досвід, щоб забезпечити мирне і плідне співіснування в рамках об'єднаної Європи.

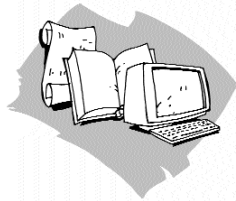
Нам недостатньо Європи, яка тільки й робить, що стежить за дотриманням Маастрихтських угод, нам потрібна Європа, яка прийме східних членів як рівних, знаючи про їхнє релігійне, духовне і культурне надбання. Необхідно заповнити той історико-соціальний вакуум, що часто дає про себе знати у виступах політиків — архітекторів Європи — після падіння Берлінської стіни. Буде нова Європа розширюватися чи ні, вона не повинна ігнорувати історико-пізнавальний компонент, який можуть дати наші університети. Звичайно, сучасні умови для здійснення цього бажання далекі від ідеальних — криза в міжнародній політиці, спровокована війною в Іраку, веде сильних світу цього від думок про більш здружену, більш цивілізовану Європу, де буде приділятися більше уваги правам людини і громадянина, мирному співіснуванню різних націй та релігій. З іншого боку, ми не починаємо з нуля. В академічних колах з епіцентром в університеті Любліна, з його Українсько-польським університетським коледжем, робота щодо вивчення країн Центральної та Східної Європи ведеться вже не перший рік. І в цю роботу включилися кращі вчені з Парижа, Лондона, Берліна, Москви, Гарварда, Канади. Саме про це йшла мова на українсько-польсько-італійській зустрічі в Римі, при інституті Стурцо, за участю нашого давнього друга Єжи

Ключовського. До речі, саме з Ключовським ми ще в 1980 р. заснували при інституті Стурцо італійсько-польську історичну школу — заклад, здатний стати прообразом аналогічної структури з українською спрямованістю, збагативши її співробітництвом зі згаданим Українсько-польським університетським коледжем. До речі, на тій же римській зустрічі була заснована італійсько-польсько-українська історична комісія, покликана координувати і спрямовувати зусилля вчених цих та інших країн Центральної та Східної Європи.

Остання новина. Згідно з домовленістю, досягнутою з українсько-польським коледжем, буде створена дослідницька лабораторія, що стане складовою частиною мережі інформаційного обміну, необхідною для кращого взаєморозуміння та співробітництва між істориками наших країн у рамках майбутньої по-справжньому єдиної Європи, без якої не буде ні світу, ні подальшого розвитку цивілізації.

• **Габріеле де РОЗА,** президент Інституту досліджень історії релігії та суспільства.

¹ Одним зі способів обмеження цивільних прав було введення в СРСР паспортної системи, з обов'язковою пропискою, необхідною також для одержання роботи. Ті, хто не мав при собі паспорта в момент затримки, повинні були заплатити штраф у розмірі до 100 карбованців. У січні 1933 р., у самий розпал голодомору, з'явилася таємна вказівка щодо того, яким соціальним групам у праві на паспорт апriori відмовлялося. Серед них були й куркулі, до яких у кінцевому підсумку віднесли всіх українських селян, котрі шукали в містах порятунку від злиднів (див. *Reflection on the GULAG with a documentary appendix on the italian victims of repression in the USSR*. Edited by Elena Dundovich, Francesca Gori and Emmanuele Guercetti, "Annali" Fondazione Giacomo Feltrinelli, Milano, 2001, p. 157).

ДОСЛІДЖЕННЯ

“ПРИЗВИЩЕ” — в українській мові психологічна та соціальна характеристика особистості від “прізвиська”. У москвинській мові “ФАМІЛІЯ” не має своїх коренів. У них ця ознака запозичена від “family” — “ім’я” чи “родина”.

Багатотисячолітній шлях розвитку української нації, її етнічне багатство привело до визнання кожної людини неповторною індивідуальністю, “ОСОБИСТИСТЮ”. Московщина ніколи не цінувала окрему людину. Гвинтик, “єдніца — ноль, єдніца — вздор”. Усіх робили на одне “лице”, “личину”, тому в них — “ЛІЧНОСТЬ”.

“КРАІНА”, “край” (к+рай) — викраєне, спрямоване до раю, виділене Богом (рай — храм Бога Сонця на Землі) і “СТРАНА” — тобто сторона та чи інша, щось пасивне, без’якісне.

“БАТЬКІВЩИНА” (Вітчизна) — батьківський край, земля предків. Для непомосковщених українців “нової” (чи другої) Батьківщини не буває. Часто чуємо від українців, які народилися в Канаді, Австралії, США: “Наша Батьківщина — Україна!”

Слово “ОТЧИЗНА” (“Отечество”) прийшло в Московію після приєднання України як калька з української мови і тому не прижилося в живій народній мові, а лише використовується для “високого стилю” поетами й політиками. Крім того, корінь цього слова “Ота” запозичений із тюркської мови (“батько племені” — отаман).

“ДЕРЖАВА” — суспільна організація, яка “держить”, утримує разом певну громаду людей.

“ГРОМАДЯНСТВО” — приналежність до вільної самокерованої суспільної організації — громади.

“ГРАЖДАНСТВО” (“гражда” — обійстя) — населення гражд; а ті, хто за межами, — упокорені народи, “інородці”.

“ПОДРУЖЖЯ” — в Україні до шлюбу ставали ті, між ким виникала взаємна приязнь, дружба, кохання.

“ПРАЦЯ” — пов’язане з прагненням до світлого початку (бога Сонця “Ра”), розумової діяльності (раціо).

“ТРУД” — пов’язане з труднощами: “С трудов праведних не наживошь палат каменных” (москвинське прислів’я).

“ОРАТИ” — первісно означало “священнодіювати”. Слово походить із ритуалу хліборобського культу Бога Ора (іпостась світлого початку Бога Сонця “Ра”). Хліборобська праця в Україні найбільше шанована, тоді як москвинська ментальність найбільшої ваги надає полюванню (“охота”). Культ сонячного Бога Ора шанувався всіма арійськими племенами й народами (звідси і їхня назва: орії, арії): у грецькій мові “ора” — урожай; в латинській — прорікати (“оракул”, “оратор”), молитися (“ораре”).

“ПАХАТЬ” — розпанахувати; характеристика, яка у жодному разі не свідчить про “священнодіюство”, а про грубу фізичну працю, тобто, культ оранки для москвинів був чужим. У московській мові “орать” — це голосно кричати, галасувати, “орава” — галаслива юрба. Це свідчить про нерозуміння москвинами обряду оранки, як цього не розуміли і їхні предки угрофінські племена, у мові яких “арій”, “орій” значило “раб”.

“ХЛІБОРОБ” — той, хто вирощує злаки і виробляє хліб.

“РІЛЬНИК” — той, хто обробляє землю (ще “плугатар” тощо). Калька з російської й грецької “землероб” не вдала, бо тільки Бог міг створити (зробити) Землю. “ЗЕМЛЕДЕЛЕЦЬ”, “ХЛЕБОПАШЕЦЬ” — той, хто “делает” землю і “пашет” хліб. Повна нісенітниця через невдале запозичення в інших народів.

“СПІЛКА” — “з половини” (“з піл”). Вільне рівноправне об’єднання

спільників, учасників, які ділили все порівну.

“СОЮЗ” — об’єднання, пов’язане “узами”, тобто невиліне. Союзник, значить “союзник” або “співв’язень”.

Цілком протилежне й ставлення до злочину. Москвин украде і скаже: “Что взято — то свято”. Принцип українця інший: “Краще своє латане, ніж чуже хватане”.

Москвинину та московськомовні райони України буквально наводнили брутальні пісні про злодіїв, грабіжників, хуліганів, пияків і пиятику тощо. Те, що для інших народів — зло, для москвина, його ментальності — це спосіб життя, повсякденна “героїка” і “романтика”.

“ОСВІТА” — рух до світла. Слово

ський гуморист: корова також “має... язика, та не має мови”.

Часто українська мова своєю образністю просто вражає іноземних мовознавців. Наприклад, дивує, як образно й точно назване новонароджене дитя — “НЕМОВЛЯ”, тобто те, яке ще “не має мови”. Правда, інколи чудує і москвинське слово. Наприклад, “ЗАВТРАК”. А чому не “сьогоднік”? Мабуть, тому, що сніданок часто відкладався на завтра? Чи не тому в них існує вислів “кормить завтраками”?

“СВЯТО” — від божественного світла, святості.

“ПРАЗДНІК” — від “праздного” життя, неробства.

“ЛІКАРНЯ” — місце, де лікують.

МОВА І «ЯЗИК»

Просвітяни зобов’язані роз’яснювати зросійщеним українцям (вони щиро вважають, що розмовляють “мовою Пушкіна”), що, насправді, їхня мова неприродно покалічена “суржилом”. А одна із причин того, що сотні слів української (і не тільки української) мови, які впливають із глибини тисячоліть, у російській мові мають спрощене, примітивне значення. Дуже добре показав це незабутній О. Братко-Кутинський, чиї дослідження взяті за основу в нижченаведених прикладах.

Не називайте наші гарбузи їхніми “тиквами”!

сягає ведійських часів. Словом “світло” в “Рігведі” позначалася наука. “Світло дня” — буденна наука; “промисне світло” — особливий вид науки; “осяйне світло чи сяйво” — особливо висока наука; “найсвітліше світло чи сяйво” — релігійне вчення про Триєдине перебування Всевишнього на землі. Український менталітет позначає світлом цілу низку фундаментальних понять: Світ, Усесвіт, світогляд, освічений, просвітянин, світочолой, світлий розум тощо.

“ОБРАЗОВАНІЄ” — підгонка всіх під один образ, зразок (образец).

“Світло”, “ясність” для українців — найвища характеристика, наприклад, “ЯСНОВЕЛЬМОЖНІСТЬ”, тоді як у москвинів найвищою є сила, величина — “ВЕЛИЧЕСТВО”.

“МОВА” — спроможність говорити. Ідеально точна назва способу висловлення думок. Дар мови мають лише мислячі істоти.

“ЯЗИК” — анатомічний орган, який допомагає мислячим істотам пережовувати їжу і розмовляти. Найбільш влучну характеристику “челавеческаму языку” дав відомий україн-

Словом “лікарня” хворому дається надія на одужання, адже його лікує лікар.

“БОЛЬНИЦА” — місце, де біль. Це слово щораз нагадує хворому про недугу, воно негативно впливає на психіку, викликає недовіру до цієї установи. Мабуть, через це в москвинів і “врач” — від “врать”?

“ГАНЬБА” — погана, лиха слава; сором, безчестя і т.ін.

“ПОЗОР”, “ПОЗОРИЩЕ” — Запозичене з давньоукраїнської мови, але значення спотворене. Насправді первісно означало видовище, народне обрядове дійство, яке всі “зріли”. На заході України досі збереглися слова позирати, зирити, тобто роздивлятися, оглядати. У інших слов’ян існує оклик: “Позор!”, — себто, “дивись уважно”, “обережно!”

Навіть ця невелика кількість порівнянь вказує на протилежність ментальностей українців і москвинів у словотворенні.

• **Володимир ВІТЕНКО**, член ВУТ “Просвіта”, м. Ужгород

СЛОВНИКОВА СКАРБНИЧКА

Продовження. Початок у ч. 45, 51 за 2002 р., ч. 3, 8, 20, 32 за 2003 р.

ЗОВНІШНІСТЬ — внешность, ОДЯГ — одежда.

У батька вдавса, викапаний тато — похож на отца. Бути схожим із кимось, скидатися на когось — быть похожим на кого-то.

Вона на обличчі — чисто, як матуся... — она с лица — точь-в-точь, как матушка...

Чоловік на свиді — молодой мужчина.

На зверх, із себе — по наружности, по внешнему виду.

Із себе гарна — хороша собой.

Змінитися на краще — перемениться к лучшему.

Краси набиратися — хорошесть.

Хороший, гарний на виду, на вроду, на вигляд — хорош лицом.

Хороша — й міри нема — безмерно красива.

Бридий на виду — с противной рожей.

Тілом засвітити — обнажить часть тела.

Штани носити внапуски — брюки носить поверх голенищ.

На дірки зносити — доносить до дыр.

Ходити чепурно, охайно — держать себя опрятно.

Застелитися хусткою — надеть на плечи платок.

Личити, до лица бути — быть к лицу.

До лица — к лицу пристало.

З лица (гарна) — лицом (хороша).

Засукувати, засукати рукава — засучивать, засучить рукава.

Підкуцувати, підкуцати спідницю — подтыкать, подоткнуть юбку.

Холоші попідкачувати — подвернуть, подкачать штаны.

Дірками світити — ходит в дырах.

Роздягти гольцем — раздеть донага.

СИЛА, міць, потуга — сила, крепость.

У потугу, в силу вбиватися — входит в силу,

укрепляться, приобретать силу, сделаться сильным.

Братися на силу — чувствовать в себе силу.

Щосили, чимдуж, щодуху, як мога, якомога — на сколько сил хватит, изо всех сил хватит, изо всех сил.

Що сила зможе — по мере сил.

Дужий, недужий зробити, здужати, нездужати зробити — в состоянии, не в состоянии сделать.

Не здолати, не мати сил, змоги — не быть в состоянии.

Несила, неспромога, не під силу — невмочь, нет сил, мочи.

Над мої сили — свыше моих сил.

Над силу, через силу, на міру — сверх сил.

Виробляти, виробити силу — истрачивать, истратить на работе силу.

Упадати на силі — обессиливать, ослабевать.

Знемогтися на силі — выбиться из сил.

Ніг не підволоче — не в состоянии идти.

Як посиля — по мере сил.

На превелику силу, силу в силу — с большим трудом.

ЗДОРОВ’Я

Матися добре — находится в добром здоровье.

Людина при здоров’ї — здоровый человек, крепкий.

Хвороба, слабість, недуга — болезнь.

ЗАПАМОРОКА — головокружение.

Вернеться світ — голова кружится; або: голова

вернется, іде обертотом, голова кружка іде, мозок закрутився, іде земля перекидом — закружилась голова.

Світ кому перемінився — потемнело в глазах.

Світ йому замакітрився — не взвидел света.

НУДОТА — тошнота.

Нудить, з душі верне — позывает на рвоту, тошнит.

Занудило, мене нудить, нудно мені — встошилось мне, тошно мне.

НЕПРИТОМНІСТЬ, млюсть — обморок.

Мороки беруть (кого) — впадает в беспамятство (кто).

Падати в нестямку — впадать в бессознательное состояние, терять сознание.

Зомліти — лишиться чувств.

Млюсті обняли — упал в обморок.

Непритомним бувши — находясь в беспамятстве.

Непритомний — бессознательный, беспамятный. До пам’яті прийти — прийти в сознание.

СТЯМИТИСЯ — опомниться, сообразить.

ПРОПАСНИЦЯ, ГАРЯЧКА — лихорадка, жар.

Мороз пішов (по кому) — в холод бросило (кого).

Зубами третяка вибивати — дрожать так, что зуб на зуб не попадает (третяк — коліно в танці).

Морозить, лихоманка, трясця трясє (кого), трусить,

холодом бере (кого) — знобит (кого). Поза плечима і морозом і вогнем сипнути — бросить в жар и в холод.

Кидати в жар — бросать в огонь (о болезни).

Вогнем узяло (кого) — в жар бросило (кого).

Далі буде.

Публікація Ю. ЗАВГОРОДНЬОГО

— Алло, це глибока провінція? — так жартома починає кожну телефонну розмову моя приятелька з Києва. Ох, цей вальєжний “столичний синдром”!.. Я вдавано бадьоро приймаю запропонований стиль:

— Та, не така вже й глибока, коли вам, пані, вдалося зв’язатися з нею по телефону! У нас у лісі, між іншим, уже є опеньки! — одразу кидаю “козирну карту” — бо у місті на асфальті опеньків не знайдеш, це точно.

— А а оце прийшла з оперного. Була на прем’єрі. Знаєш...

Поки подруга ділиться враженнями від спектаклю, я згадую, коли востаннє була в театрі. Ох-ох-ох... Давненько.

Чомусь пригадався в цю мить наш університетський професор Андрій Пахомович Могила, який (усерйоз чи жартома, ми тоді не розуміли) радив нам не відсиджуватися на нудних парах, а відвідати столичні театри. Бо заїдете в провінцію, казав він, і все ваше естетичне виховання закінчиться.

А ми усміхалися. Мабуть, жартує. І старанно конспектували лекції з українського фольклору. З того часу минуло чимало років. Тим, кому не вдалося “зачепитися” в столиці, фольклору тепер вистачає і в житті, а вибратися до театру з райцентру, виявляється, проблематично. І не тільки до театру.

...Кажуть, матір не вибирають. І батьківщину не вибирають теж. Отож, як судилося тобі народитися у великому місті, то так тому і бути. Якщо ж відлік твого земного часу почався у невеликому райцентрі чи на маленькому хуторі, з цим теж нічого не вдієш. Підростає, розширює свої горизонти, топчи свою стежку в широкий світ.

Але знай — буде тобі нелегко. Бо вдома, кажуть, і стіни допомагають. А там, де ти — прибулець, треба жити за чужими законами. Не всім це до серця і не кожному — під силу. То вже — як у кого складеться.

Але столиця і великі міста в усі часи притягують людей із непереможною силою, наче там — інше життя. Мабуть-таки інше.

...Щонеділі автобуси з райцентру до столиці переповнені. То їдуть молоді люди з гостин у рідному домі до Києва. Хто там учиться, хто вже працює, здобувши освіту і заробляючи там собі на хліб. У себе вдома багато не заробиш. Щастя, якщо взагалі знайдеш роботу...

Багатьох проводжають матері, щоб хоч у штовханині автостанції ще раз обняти свою дорослу дитину (бо коли ще приїде в гості), прощально махнути рукою вслід чадному “заїждженому” автобусові й повернутися додому, де ще стоїть дух домашніх піржжів і поспішного збирання. І жити далі чеканням наступного приїзду сина чи доньки, нанизуючи на ниточку свого клопітного життя намистинки днів.

З роками тих намистин буде більше й більше, бо дорослі діти, створивши власну сім’ю, все рідше навідуватимуться до батьківського порога, обсівшись рідними клопотами та поринувши в роботу. І то — теж суворі закономірності життя: вони ростять своїх дітей.

Пам’ятаю, у дитинстві бабуся розказувала мені притчу: “Сидять на лежанці два братики та й просять матір, щоб подала води. Подала вона, а тоді й питає одного з синів:

— А чи ти, Васильку, подаси мені колись води, як будеш дорослий, а я буду старенька?

— Аякже, матусю, подам! — широко світить оченятами до неньки син.

— А ти, Іванку? — звертається матір до старшенького.

— То я ж, мамо, своїм діткам воду подаватиму, — відповідає той”.

Пам’ятаю, як мені не сподобався той хлопчик Іванко. Це ж треба — так нечемно відповісти! Не любив він маму. Не буду, каже!.. Бач, який!

Бабуся на мою розгніва-

це залишає на їхніх відкритих обличчях свої немилосердні відмітини. Їхні руки грубіють, постава втрачає стрункість, і на вигляд вони часто старші від своїх “городських” ровесниць, яким колись удалося “вибитися в люди”. Та й загалом доля жительки райцентру чи невеликого містечка має свої особливості, до яких, проте, звикають, бо долю теж не вибирають. На жаль.

ЩО ЛЮДИ СКАЖУТЬ?

Ця банальна фраза, як не дивно, у маленькому місті часто стає мірилом моральності вчинків та способу життя. Бо кожний тут — як на долоні, під пильним прицілом спостережливих, хоча не завжди доброзичливих, очей.

ЖИТТЯ-БУТТЯ

ЖІНКА В МАЛОМУ МІСТІ

ну реакцію мудро усміхається:

— Таке життя, дитино.

Тепер я розумію глибини цієї фрази.

...Таке життя. Столичні жителі дещо зверхньо дивляться на приїжджих із провінції, яких можна легко відрізнити від корінних городян. Особливо жінок. І не тільки за вдяганкою. На їхніх обличчях немає маски відчуженості від усього довколишнього, і від того вони беззахисні та вразливі. Їхня реакція на все, що відбувається поруч, — жива і природна.

— Пробеїть білетик, пожалуста, молодою человек! — “по-городському” звертається літня жінка в троллейбусі до юнака, що стоїть біля копмпостера. Той знехотя виконує прохання. Жінка дякує, затиснувши в долоні квиток.

Ніяково почувається вона у великому місті. Бо й була тут востаннє, мабуть, років із десять тому. А це ось занедала, і місцеві лікарі направили на консультацію до обласної лікарні. У сумочці, яку вона міцно притисла до грудей, — дешиця грошей. Бо платити треба й за УЗД, і за аналізи, і, може, щось лікарю доведеться дати, бо тепер задарма ніхто не лікує.

... Життя жінки в малому місті схоже на безкінечний рух по колу: робота, сім’я, кухня, прання, прибирання, рукоділля, городи, а в тих, хто має власні будинки, ще й невелике господарство — птиця, свині, кролі. Восени та взимку обертів стає менше: відпадають городи, консервація.

Грядку тут тримає практично кожна сім’я. Та ще коли в селі живі батьки, треба допомагати їм, бо немає у стареньких сил, щоб дати раду своєму “півгектару”.

Особливо багато в селах саджають картоплі. А обполювати цю культуру належить, за неписаними законами, жінкам. Отак на городі і проводять жінки свої відпустки, і пекуче сон-

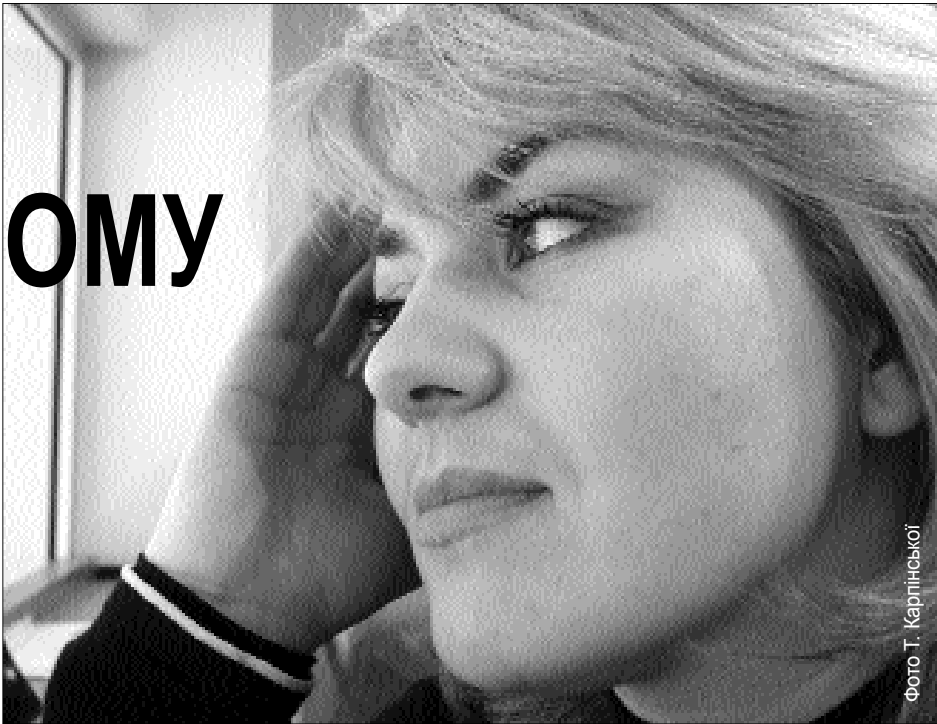

фото Т. Карпінської

Особливо прискіпливо придивляються до тих, хто на виду: вчителів, лікарів, інтелігенції взагалі. До них “кумасі”, що є неодмінним атрибутом кожного двору, виявляють підвищену увагу. І, будьте певні, якщо вже ви потрапили в їхнє поле зору, ваші кісточки будуть перемітні на совість.

Тут, на затертих лавочках, іде такий напружений “мислительний процес”, тут народжуються такі версії та припущення, тут обростають такими неймовірними подробицями та деталями чужі біографії, що фантасти відпочивають.

Тут чомусь рідко радіють чужому щастю. Підступний черв’ячок заздрості (бо щастить чомусь далеко не всім і не завжди), гляди, та й вкрадеться у розмову.

“НЕ ВСЕ КОТУ МАСЛЯНА...”

Овдовіла жінка. Жила сім’я заможна, але від хвороби не відкупишся. Не стало господаря. Близькі й далекі сусіди обговорюють подію.

— Шкода, гарний був чоловік. І жінку жалів, гроші гарні заробляв, — зітхнула одна.

— Еге ж, тепер хай спробує сама. Можна бути гарною хазяйкою з таким хазяїном, — підбгала шнурочком вуста друга. — Не все коту масляна, прийде й піст.

— Та чого ти? У людини горе, а ти наче радієш... — дорікнула третя.

— Чого це я радію? —

знякнвіла та. — Але, як кажуть: любі, Боже, правду. Хіба ні?

...Невдовзі по тому, як відбули жалобу по покійному, вдова вийшла заміж удруге.

— Чули? — коментували подію “кумасі”. — І цей догоджає їй, як, було, покійний. Сусідка бачила: купив персиків, помив — і подає. А вона, як пані, сидить собі в холодочку.

— І за що людині таке щастя? — більше обурення, ніж подиву звучить у голосі співрозмовниці.

Розмова ненадовго стихає.

“ЧИЄ ВОНО, ТАКЕ НАМАЛЬОВАНЕ?”

Улюблена тема — про молодь. Яка вона тепер не-путяща, розпусна, ледача.

ра, бо так можна і засидітися в дівках. Отож, хлопців вибирають не надто прискіпливо. Заплющують очі на їхні шкідливі звички, грубі манери, непостійність (мовляв, якщо любить, — перевиховаю).

Спішні одруження (трапляється, молодят реєструють раніше від шлюбного віку з огляду на вагітність юної нареченої) так само швидко й закінчуються. Бо ті риси і звички, що просто не дуже подобалися, але не сприймалися всерйоз, виявляється, дуже псують подружні стосунки. При ближчому знайомстві молодята роблять ще чимало несподіваних відкриттів, із якими не вміють і не бажають миритися.

І коли стає зрозумілим, що з одруженням поспішили, розлучаються. Частіше — з ініціативи дружини. На-

ких служб немає, і господи-ня всі ці функції взяла на себе. Маємо вдома такий собі живий універсальний домашній “комбайн”, який за безкінечною роботою часто забуває про себе. А який чоловік додумається називати невтомного “біробота” з жіночим ім’ям ніжними, трепетними словами? Тим більше, що жінка давно вже тих слів не чекає. Аби чоловік хоч хати тримався, щось заробляв, не надто випивав і не бився. Бо буває й таке.

Чомусь прижилося погана “мода” на розлучення пар, які прожили разом більше двох десятиріч. Дружин, які віддали сім’ї і дітям свої кращі роки і, звичайно, мають не такий привабливий вигляд, як у юності, їхні літні чоловіки рішуче міняють на молодших партнерш, які “бадьорять” їх підупалим козацьким духом.

Подружні зради, здебільшого з боку сильної статі — сумна реальність. Цього вже навіть не соромляться. Чоловік, а надто начальник, без коханки — не сприймається всерйоз.

Цим фактом навіть пишуться, як військові — черговими зірочками на погонах...

Не завжди повертаються до своїх родин чоловіки, які подалися на заробітки у близьке зарубіжжя чи до тієї ж таки столиці. Вони шукають, де легше... Жінка ж якось дасть собі раду. І дітям. І внукам...

Дуже часто сім’ї розпадаються через пияцтво чоловіків. У таких випадках жінка вирішує, що жити у постійному страху і, до того ж, “тягти на собі” ще одну “дитину” — ще гірший варіант, ніж бути розлученою, ставши таким чином для дітей одночасно і матір’ю, і батьком.

Фундамент, на якому в усі часи трималася родина, — взаємна повага, розуміння та вірність, — розхищується зусібці, і де шукати порятунку — невідомо. Поша-на до матері, споконвіку не похитна в Україні, авторитет і відповідальність батька за родину — де вони сьогодні? Адже на нашій землі завжди були сильні сімейні традиції. Коли ж ми їх розгубили?

Бути жінкою сьогодні справді важко. Бо жінка — це ніжність, вразливість, лагідність, терпимість, мудрість, доброта.

Але перші три риси наш жорстокий і прагматичний час відкидає, як зайві. А до трьох останніх додає силу. Бо, як не прикро, на жіночій силі тримається сьогодні так багато.

Я свідомо не назвала красу. Бо не знаю, чи щось вірить, що їй колись-таки вдасться врятувати світ...

Комусь може здатися, що жінка у провінції тільки бідкається та нарікає на долю, несучи свій нелегкий хрест. А от і ні. Вона вміє спі-вати, жартувати, бути красивою, вона зберігає в собі силу-силенну цінностей і чеснот, вона вміє не падати у відчай, зігравати, навіть одним крилом, родинне гніздо. І ростити дітей, і тішити внуків. І сміятися, бо вона, всупереч усьому, любить життя і вміє йому радіти. І тоді її обличчя стає особливо привабливим, осяяним душевним теплом.

Та якщо колись вона заплаче — не судить її суворо. Вона ж така — жінка...

• **Марія ТАРАСЮК**

Сьогодні у палацовому комплексі — колишній резиденції буковинських митрополитів розташована частина корпусів Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, в тому числі й адміністративний. Про історію та сьогодення буковинського храму науки розповів ректор університету, доктор фізико-математичних наук, професор Микола Ткач.

Сьогодні у навчальному закладі, що веде свою історію від 4 жовтня 1875 року, гуртуються кращі інтелектуальні й культурні сили Буковини й навколишніх країв. Його професорами були: Євген Ерліх — один із засновників сучасної соціології права, Ганс Грос — був серед тих, хто започаткував сучасну науку криміналістики; Йозеф Алоїз Шумпетер — усевітньо відомий учений у галузі методології аналізу функціонування ринкової економіки; Леопольд Геґенбауер і Ганс Ган — видатні математики; Оттокар Тумлірж — знаний фізик; Раймунд Фрідріх Кайндль — видатний історик Буковини.

В усі часи гідне місце в університеті мала й україністика. Майже 20 років кафедру української мови і літератури очолював визначний учений-філолог, шевченкознавець Степан Смаль-Стоцький, обраний у листопаді 1918 р. до першого складу новоствореної у Києві Української академії наук. Визначним ученим у галузі порівняльного мовознавства був Омелян Калужняцький, видавець староукраїнських і староболгарських пам'яток. До чернівецького студентства належали видатні у майбутньому постаті — Іван Франко, Лесь Мартович, Денис Лукіянович, Олександр Колесса, Юліан Кобилянський, Сергій Шпайнарівський.

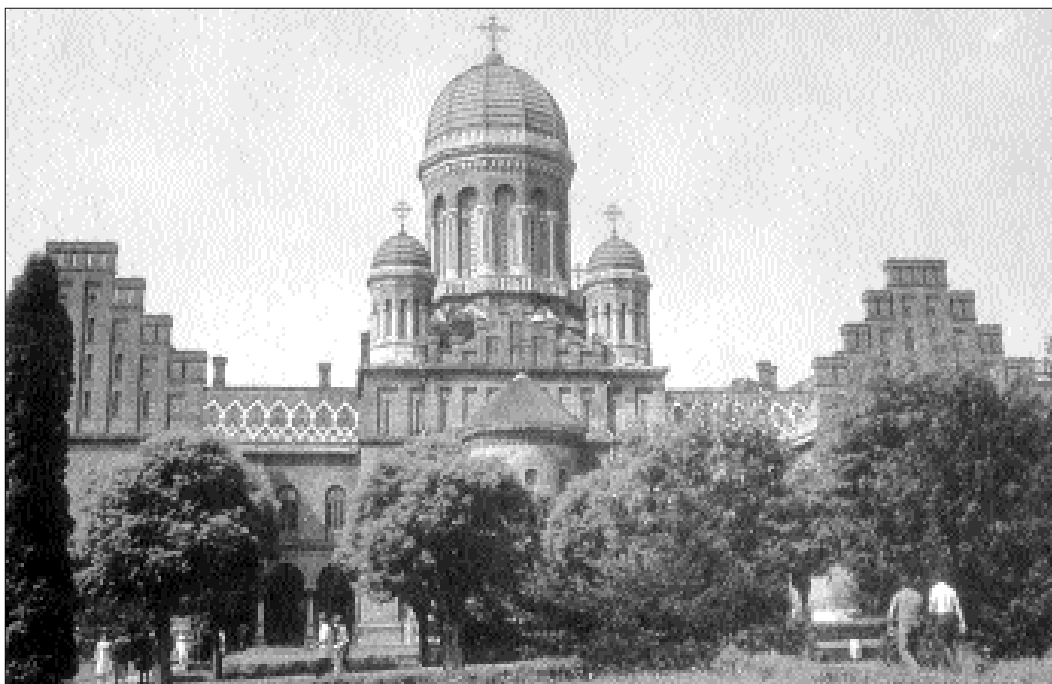
Чернівецький університет завжди був сприятливим чинником формування на Буковині національно свідомої і високопрофесійної української еліти. Зберігаючи традиції національного духу, університет і сьогодні провадить відкриту до нових європейських і світових здобутків освітню й наукову політику і бачить свою місію в тому, щоб готувати інтелегентних фахівців сучасного рівня.

Одним із пріоритетних завдань університету було і залишається підвищення наукового потенціалу. Щороку викладачі та наукові співробітники захищають до десяти докторських і до двадцяти кандидатських дисертацій.

Але попри всі точні розрахунки та пріоритетні завдання існує особлива ділянка, у якій нинішнє керівництво університету відчуває особливий біль, — це стан палацового комплексу, в якому розташовано навчальні корпуси. Про це більш факхово я прошу розповісти проректора з адміністративно-господарської роботи — Івана Григорашука.

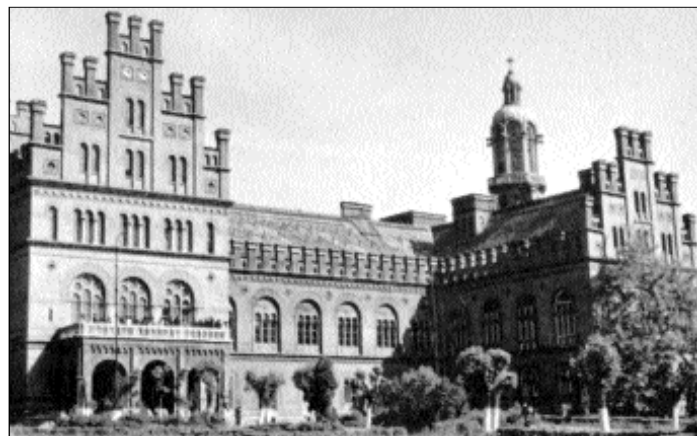
— **Іване Манойловичу, — кілька слів про ті реалії, у яких опинився палацовий комплекс.**

— Сьогодні архітектурна святиня не тільки нашого міста, а й Буковини — Резиденція — потребує невідкладної допомоги. Тільки 22 точки зливної каналізації у нас є забитими і це змушує нас бити на сполох, оскільки постійна вологість стала причиною не тільки утворення грибка, а й може призвести до руйнації фундаменту. Якщо в дощовий день ви завітаєте до палацового комплексу, то станете свідком, як із даху по стінах просто тече вода, а біля Мармурової зали можете побачити й калюжу. Волога й вода руйнують не тільки стіни будівлі, а й унікальні фрески та розписи. Дах, комунікації нині потребують капітального ремонту. Скажімо, якщо говорити про

АРХІТЕКТУРНА ПЕРЛИНА КРАЮ — КОЛИШНЯ РЕЗИДЕНЦІЯ БУКОВИНСЬКИХ МИТРОПОЛИТІВ — ПОТРЕБУЄ НЕВІДКЛАДНОЇ ДОПОМОГИ

Архітектурною окрасою Чернівців і візитною карткою краю, починаючи з моменту освячення будівлі, стала Резиденція митрополитів Буковини. Той, хто хоч раз побував у Чернівцях, обов'язково відвідав цей палацовий комплекс, що розташований на найвищому пагорбі міста. У різні часи його називали по-різному, спочатку — Доменик, згодом — Габсбурговою горою, а в народі — Гарбузовою горою. "Бути в Чернівцях, — писав ще Кс. Ян Бадені, — і не оглянути "резиденції", — все одно, що бути в Римі, й не побачити папу". Адже резиденція знаходиться в одному з улюблених місць відпочинку чернівчан. Очі тут відпочивають на розкішних картинах Прутської долини, втраченої передгірськими залісненими пасмами вищих і нижчих горбів. А над цим витвором природної поезії, названим зеленою Буковиною, понад сто років височить цей величний палац — витвір неповторного і талановитого архітектора Йозефа Главки, зведення якого стало головною справою його життя. Палац зі стрункими вежами і барвистими покрівлями з кольорової черепиці, що схожі на буковинські килими, де візерунок даху кожного корпусу — інакший, неповторний.

найболючіше питання: заміну даху, то розв'язання його оцінюється не менше, як у три мільйони гривень. Такою ж є ситуація і з вирішенням питання реставраційних робіт у самій будівлі. Скажімо, згідно з проектним кошторисом, лише на реставрацію фронтона балкона адміністративного корпусу № 5 необхідно 200 тисяч гривень. Загалом, на підтримку в належному стані будівлі звичайними ремонтними роботами, без урахування статусу архітектурної пам'ятки, за старими радянськими нормативами потрібно щороку 7—10 мільйонів гривень. А реставраційні роботи коштують у сім разів дорожче. Ми ж можемо виділити, на все про все, — аж 1,4 мільйона. Якщо порівняти ці цифри з тими, які необхідні щороку, то чим тут можна зарадити. Звісно, ми таких грошей просто так назбирати не можемо.

А державного фінансування на утримання Резиденції на сьогодні немає ніякого. Це означає, що ми повинні все робити своїми силами.

— **Чи маєте такі можливості?**

— Можливості у нас не такі вже й великі. Заробляти кошти самотужки? Але ж збільшити надходження від навчання за контрактною формою ми не можемо, бо порушимо державні нормативи. А госпдоговірна тематика науково-дослідних робіт в останні роки приносить невеликі заробітки.

— **Але ж можна звернутися по допомогу до спонсорів?**

— За їхні кошти ми ремонтуємо аудиторії та гуртожитки, купуємо комп'ютери. Але й ці кошти не такі значні, коли зважити, які видатки потрібні для реставраційних робіт.

— **А що державні мужі?**

Обіцяли. У нас неодноразово гостював Президент України, захоплювався палацовим комплексом, був по-справжньому вражений його красою. Дізнавшись, що споруді загрожує біда, одразу віддав відповідні доручення. Йшлося й про те, щоб міністерство вжило термінових заходів до пошуку потрібних коштів. Але шлях від президентського доручення до його виконання чиновниками — довгий. Тому, очевидно, так і вийшло, що вирішення цього питання —

справа не одного дня. Уже й міністр не один раз поминався, а коштів ми так і не дочекалися. На жаль, державної опіки в цьому ми так і не відчуваємо.

— **Але ж не можна й просто так спостерігати, як на наших очах гине ця архітектурна перлина, яка б зробила славу будь-якому місту?**

— Тому й шукаємо всіляких способів, щоб якимось чином утримати від руїнації і підтримати в належному стані комплекс Резиденції. Ми нещодавно створили фонд, аби консолидувати кошти на поточні роботи і реставрацію. Зараз статутні документи фонду перебувають на реєстрації і рахунок ще не відкрито.

— **Але ж про критичну ситуацію вже йшлося у столичній пресі. Чи були пропозиції від українських спонсорів чи бізнесменів?**

— Поки що не було й спроб внести якісь кошти. Адже у нас є й інший рахунок, на який, за бажання, можна внести кошти, — так звана "сума за дорученням". З цього рахунку ми цілком можемо використувати кошти на ремонтно-реставраційні потреби.

Та все ж керівництво університету не полишає заходів, щоб і через колишніх випускників, з яких тепер багато хто має високі й впливові посади, знайти кошти для реставраційних і ремонтних робіт. Бо якщо ми спільними зусиллями не зможемо вберегти цей прекрасний витвір таланту Йосипа Главки, багатьох австрійських, чеських та буковинських митців, тисяч невідомих наших земляків-майстрів, котрі своїми руками звели його стіни, дахи й вежі, — матимемо великий гріх і перед собою, і перед нащадками.

• **Марія ВИШНЕВСЬКА**

БРОНЗОВИЙ КОЗАК У ВІДЕНСЬКОМУ ПАРКУ

На відзначення 320-ї річниці визволення Відня від турецької облоги, а також у зв'язку зі святкуванням 12-річчя Незалежності України, Посольством було реалізовано проект встановлення в австрійській столиці пам'ятника українським козакам, створеного колективом у складі скульпторів: Голови Національної спілки художників України, професора В. А. Чепелика, О. В. Чепелика та архітектора В. П. Скульського.

Пам'ятник виготовлено на київському творчо-виробничому комбінаті "Художник" (директор В. С. Шевелюк).

Українці, значна кількість яких воювала у складі польського війська та окремої тритисячної козацької армії, зробили вагомий внесок у перемогу над турками. Добре розуміючи, яке велике значення має відчайдушна хоробрість та величезний військовий досвід козаків у боротьбі з турками, створенням козацької армії опікувався особисто Папа Римський Інокентій XI. Про визначну роль козаків свідчить і ставлення до них польського короля Яна III Собеського, який очолював об'єднані війська, що захищали Відень.

У взаємодії з військами Собеського козаки завдали нищівного удару по ворожих укріпленнях, здійснювали ризиковані розвідувальні операції. Як свідчать ватиканські хроніки, 2 лютого 1684 року в Римі було відправлено урочисте Богослужіння за участю Папи в подяку "за перемогу, що її досягнули козаки над турками і татарами".

На жаль, подвиг українців досі не було належним чином відзначено. Щоб хоч якось ушанувати пам'ять полеглих козаків, українська діаспора свого часу встановила маленьку меморіальну табличку на стіні церкви Св. Леопольда.

У зв'язку з цим посольство взялося за реалізацію ідеї встановлення пам'ятника козакам в одному з найкрасивіших куточків Відня — у парку, де колись були укріплення (шанці) проти турків. Цей парк так і називається: "Тюркеншанцпарк".

Пам'ятник виготовлено в бронзі. Виробничі затрати на здійснення згаданого проекту становлять понад 41 тис. дол. США без урахування витрат на транспортування, будівництво фундаменту та встановлення пам'ятника.

Відгукнувшись на звернення посольства, вирішальний фінансовий внесок у реалізацію проекту зробили адміністрація 18-го району Відня, австрійська фірма УТА Телеком АГ та український Укртелеком. Австрійська транспортна фірма "Др. Лассман ГмБХ" за власні кошти перевезла пам'ятник до Відня (вартість доставки — близько 5000 євро).

Посильний внесок зробила також українська діаспора в Австрії. Що ж до реєстрового козацтва, то їхні представники підключилися до реалізації проекту на завершальному етапі й оплатили послуги митного брокера в сумі 500 доларів.

Під час урочистого відкриття до громадськості Відня звернулися міністр юстиції України О. Лавринович, Посол України в Австрії В. Огризко, керівник 18-го району Відня К. Гомоле, голова Спостережної ради ВАТ Укртелеком С. Січкаренко, керуючий фірмою УТА Телеком АГ р. Карре та ін. Серед інших, слово було надано і представнику реєстрового козацтва.

Керівник дипломатичної місії України у Відні В. Огризко у своєму виступі, зокрема, заявив, що, хоча мова йде про події більш як трьохсотрічної давності, вони мають символічне значення, бо засвідчують активну участь українців у тих глобальних історичних процесах, які в наш час завершуються створенням нової, демократичної, об'єднаної Європи. Він висловив переконання, що з часом Україна також стане повноправним членом ЄС.

• **Едуард ШУР**

Біля сільського храму зібралася чимала громада. Люди з цікавістю роздивлялися великого хреста, якого напередодні неподалік від входу, встановили Григорій Оленич, Павло Скрипка та Бондаренко. На церковні сходи раз по раз піднімалися оратори, всі слухали уважно, над натовпом то здіймалися схвальні вигуки, то западала напружена тиша, в Глodosах давно вже не чули такого, мабуть, із кінця 20-х, коли село підхопила потужна хвиля національно-визвольного піднесення. Сільський староста Семен Василяк надав слово вчительці з Новоукраїнки Парасковії Березняк, їхній землячці — уродженці Глodos, яка тепер мала садибу в ближньому селі Козакова Балка. Це вона, ходячи від хати до хати, складала список розстріляних і репресованих більшовиками (таких набралось більше 200), у пам'ять яких і був установлений хрест біля сільського храму.

— **Цей хрест повинен нагадувати про могили тих, хто похований без релігійного обряду, розстріляних, розкуркулених, вигнаних із рідної землі, репресованих, тих, хто помер при радянській владі, коли закривалися храми і заборонялася релігія, — промовляла Парасковія Герасимівна.**

Можливо, вона говорила щось іще, але саме цю цінну зберіг протокол допиту сільського військового округу, який відбувся кілька років тому. Бо те, що діялося в храмі села Глodos Новоукраїнського району, відбувалося не на початку 90-х, коли подібні вшанування пам'яті репресованих були вже звичним явищем, а на Покрову 1942-го, під час окупації.

Після мітингу і панахиди на квартирі місцевого священика відбувся поминальний обід.

**“ДО СВОЄЇ СМЕРТІ
БУДУ ПЕРЕДАВАТИ
УКРАЇНСЬКІ ІДЕЇ ВАМ,
МОЛОДИМ...”**

Парасковія Березняк народилася, як писали слідчі у протоколах, у куркульській сім'ї. Як свідчить довідка із Глodosької сільради, її батьки мали пару коней, одну корову, п'ять десятин землі та 11 душ сім'ї. Отож, наврод чи вони були багатими. Очевидно, звичайна українська родина, яка залишалася носієм природної національної свідомості, незалежно від матеріальних статків, у ті часи просто не могла не називатися куркульською. Один із братів — Григорій — служив у петлюрівському війську, інший — Василь, мабуть, таки нажив трохи добра, бо в 30-х роках був розкуркулений. Парасковія, котра ще до революції закінчила Єлисаветградську гімназію та Петербурзькі вищі педагогічні курси, учителювала у рідному селі. Ще в 1918—1919 роках вона брала участь у заходах “Просвіти”, виступала у виставах, організованих просвітнянським драмгуртком, залучала до його роботи школярів, працювала з талановитими дітьми.

Її чоловік, Максим Березняк, сільський агроном, у кінці 20-х арештовувався органами ДПУ нібито за участь у СВУ, але незабаром повернувся додому. Та довгого віку не зазнав — у квітні 33-го він помер, імовірно, від голоду. Парасковія перебралася у Новоукраїнку, де викладала математику в школах № 4 і 6 і навіть навчала партійних активістів у радпартшколі. Отож, мала широкі знайомства серед інтелігенції району. Не дивно, що, коли комуністична влада під натиском ні-

мецьких військ змушена була відступити, Парасковія Герасимівна опинилася якщо не в епіцентрі українського громадського життя, то близько до нього.

Дехто і досі не може позбутися стереотипу, що під час окупації активізовувались або фашистські приспівники, або комуністичне підпілля. Масова свідомість, не без допомоги проросійськи налаштованих “державців”, дуже мляво виявляє готовність визнавати: українська національно свідомо громадськість сподівалася на свою державність, отож, безоглядно виходила на прю, намагаючись утвердити наші національні цінності. Ці процеси тривали не лише на Західних теренах, а скрізь в Україні, в тому числі, й у Криму. У нашій області, і далі на Схід, їх стимулювали прибулі із Західної України члени ОУН, але завжди основою тих процесів був місцевий люд, котрий не втратив прагнення до самостійництва.

Тож Новоукраїнка та прилеглі села були тут не винятком, а швидше підтвердженням правила. У містечку почала виходити газета “Українець”, запрацював Комітет взаємодопомоги, куди входили всі вчителі, почала відроджуватися “Просвіта”. У місцевій поліції та управі було чимало українців, які не чинили зла своєму народові. Улітку 42-го на две-

ТА, ЩО ЗНАЛА

антифашистські прокламації, розповсюджували їх і в селах, де виступав просвітнянський драмгурток. Чи це, чи щось інше переповнило чашу терпіння німецької влади і влітку 42-го почалися масові арешти українських патріотів. Фашисти розправлялися з ними так само оперативню, як і комуністи. Парасковію Березняк тоді ще не арештували. Вона залишалася членом ради районної “Просвіти”, установчі відновлювальні збори якої відбулися в Новоукраїнці в кінці 41-го.

...У районному кінотеатрі зібралися вчителі, старшокласники, інтелігенція містечка. Виголошували запальні промови. Головою районної “Просвіти” обрали директора 6-ї школи Олексія Шпаковського. До ради товариства ввійшли Тараненко, секретар райуправи, вчитель Іван Ткаченко, Кононенко; спрямовував роботу товариства завідувач відділом народної освіти Данило Ніколенко. Тоді, на зборах, Парасковія Березняк виступала з ініціативою створення українського драмгуртка, адже мала досвід такої роботи ще з 20-х років, та й у школі, де вона працювала, діяв шкільний хор, який міг би стати базою для гуртка. На закінчення зборів прозвучав гімн “Ще не вмерла Україна” у виконанні оркестру вихованців дитбудинку № 1.

Наприкінці лютого просвітняни провели урочисте зібрання, присвячене Шевченківським дням, під час яких доповідач Данило Ніколенко характеризував Шевченка як “...основоположника української культури” (цитата з протоколу).

У справі неодноразово згадується (з боку слідчих) іще одна українська громадська організація — “Жіноча служба України”, де Березняк нібито грала не останню роль. Але Парасковія Герасимівна відмовляється від участі в ній. Натомість від слідчих не приховати, що хату і сад у Козаковій Балці, яку будували вони з чоловіком (так стверджуватиме

фото Г. Оборської

Березняк уже на схилі літ, відстоюючи свої права на будівлю), і яку забрав колгосп, із приходом німців їй удалося повернути. Колишньому сільському голові Глodosів Беринді, який (вона так вважала) нібито писав доноси більшовикам на її чоловіка, з приходом німців, на сільському святі врожая вона при людях висловила все, що про нього думала, влаштувавши йому грандіозний публічний скандал. Але, коли Бериндю і ще кількох односельців фашисти арештували, Парасковія звернулася до гестапо через знайому перекладачку — колишню вчительку, — аби їх відпустили. Бериндя залишився живий і в 46-му успішно свідчив про “зрадництво” Березняк...

Про те, що Парасковія Герасимівна була надзвичайно активною і діяльною жінкою, свідчить і той факт, що у 1943-му році вона вирішила удочерити вихованку дитячого будинку Ольгу Гуджій. У тоді вже немолододі вчительки було троє дорослих дітей, наймолодший син Юрій, котрий у 16 років добровольцем пішов на фронт — на той час служив у Червоній Армії. На суді, який узаконив опікунство Березняк над малолітньою, вона сказала фразу, яку їй потім пригадають слідчі (як і те, що вона “...внедрила среди учеников молитву за Украину и приветствие “Слава Украине!”), про те, що виростить дівчинку гідною донькою неньки-України. Аргументом проти неї послужило й те, що, вже забираючи речі дитини, вона довірливо призналася молодому співробітникові дитбудинку: “Я хоч уже й літня, але до смерті буду передавати українські ідеї вам, молодим...” Як склалася доля Ольги після арешту Парасковії Герасимівни, — невідомо.

**“ВОНА ПІДТРИМУВАЛА
ДУХ В'ЯЗНІВ...”**

У серпні 43-го її арештувало гестапо. За те, що переховувала

євреїв, сприяла їм в отриманні документів, допомагала сім'ям комуністів, носила їжу радянським військовополоненим, які знаходилися на станції Адабаш. Спочатку сиділа в Новоукраїнці, потім — Кіровоградське “СД” і німецькі табори. “Бухенвальд”, “Равенсбрук”, у листопаді 43-го її, уже непрацездатну, перевели в “Майданек”. Через півроку — знову в “Равенсбрук”, звідки почався відступ на Захід. 2 травня 1945-го їх звільнила Червона Армія. Тільки перелік таборів свідчить, який могутній дух нескореності й життєлюбства мала в собі ця жінка. Пізніше вона розповідала про слідоцтво, як у таборі “Равенсбрук” разом із чешкою Колонч і югославою Водствою вони складали антифашистські вірші. Інша її співтабірниця Марія Шахова, коли вже після смерті Сталіна йтиметься про п'яту чи шосту спробу реабілітації Парасковії Березняк, свідчитиме, що вона в жахливих табірних умовах підтримувала дух в'язнів.

Я знаю, чому вона була такою. Любов до України, тим більше, усвідомлена і сформульована, дає людині певність, що вона — духовна істота, підкреслює її Божественне начало, відкриває джерела внутрішньої свободи, а значить, — дає сили вистояти і зберегти себе. Саме це почуття підштовхнуло її переховувати мешканку Новоукраїнки Цілю Мойсеївну Розіну та кількох дітей-євреїв із дитячого будинку. Лікарці Розіній вона допомогла змінити в документах національність, засвідчивши, що та — Зорінська Лідія Павлівна, на підтвердження цього Парасковія зібрала ще кілька підписів. Доньці ще однієї єврейки — Білоцерківської, віддала паспорт своєї старшої дочки Галини. У 55-му мешканка Одеси Розіна-Зорінська підтвердить це, на відміну від дружини комуніста, котра заперечуватиме діяльність допомогу з боку Березняк.

Після звільнення Парасковія

Герасимівна потрапила у госпіталь № 3351. У січні 46-го усіх, хто перебував у госпіталі, перевели у тил СРСР, вона опинилася в евакогоспіталі на станції Шебалин, звідки у березні її забрав син Юрій, котрий мешкав тоді в Одесі. Але всього лише через кілька днів після повернення у синову домівку її заарештували.

Слідство завершилося за два місяці. Військовий трибунал Київського військового округу відміряв їй 15 років виправно-трудова задоволення не була. Відбувши п'ять років таборів, вона знову пише касаційну скаргу. Відповідь та сама — відмовити. Уже після смерті Сталіна, у липні 54-го, її знову відмовляють. Незабаром після цього, у серпні, засідала комісія з розгляду слідчих справ осіб, засуджених за контрреволюційні дії. Тоді реабілітували багатьох невинно засуджених. Але Парасковія Березняк до їх числа не потрапила: участь у “Просвіті”, спорудження хреста у пам'ять репресованих — такі дії радянська влада вважала злочином.

У скарзі, адресованій тодішньому депутату Верховної Ради СРСР Сидору Ковпаку, вона напише: “У 44-му, весною, мою стареньку матір колгосп вигнав із хати, що в Козаковій Балці, вона померла самотньою у чужих

доставили у Новоукраїнку. Там мене прийняла бідна одинока старенька-інвалід Марія Двірняк, де я і знаходжуся фактично без засобів до існування”.

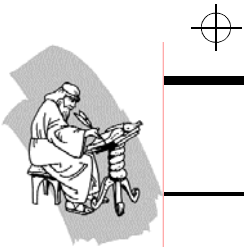
Для оформлення пенсії Парасковії Герасимівни потрібна була реабілітація. Але й у листопаді 55-го, ще раз розглянувши її справу, вирок залишили в силі. Відмінили його тільки через рік, та й то після цього рішення військового трибуналу КВО головний військовий прокурор Горний просить колегію Верховного суду залишити у силі вирок 46-го року. Але військова колегія визнала рішення ВТ КВО, прийняте у 56-му, законним. Парасковія Герасимівна змогла виклопотати собі пенсію. Вона хотіла повернути і садибу в Козаковій Балці, але, очевидно, смерть перешкодила цьому, бо справа уривається на кількох відмовах. Очевидно, діти не домогалися повернення собі батьківського майна.

Ставлення каральних органів СРСР до немолододі уже і фактично беззахисної жінки Парасковії Березняк, за плечима якої всього тільки й “злочинів” — просвітнянська діяльність та вшанування репресованих земляків, яскраво свідчить — для імперії любов до рідної землі була найстрашнішим злочином. Вона викорчувувалася, випалювалася, знищувалася безжалю. То й опинилися ми в незалежній уже Україні “...душею голі догола”, розтринькали, віддали на поталу всіляким проїдисвітам свої економічні можливості, дали себе пограбувати, і стоїмо перед світом, як на посміховисько, усе ніяк не бажаючи визначитися — хто ж ми, і куди нам іти далі? Запитаймо у тисяч і тисяч таких от Парасковії, у мільйонів, замордованих голодом. Вони — наша частина (“...і мертвим, і живим, і ненародженим...”). Вони — знають.

● **Світлана ОРЕЛ,**
м. Кіровоград

фото Г. Оборської

“СЛОВО Просвіти” ● ч. 45 (213), 5—11 листопада 2003 р.

Створення письма є одним із найвагоміших винаходів. Без нього неможливий суспільний поступ. Писемність, якою ми користуємося нині, утворилася на основі абетки, що є основою звукової системи, і слів, що позначають певні об'єкти й ідеї. Усе це людство успадкувало від малюнків (пиктограм), що люди використовувалися для передачі потрібної інформації. Наступним кроком у розвитку писемності стало створення шрифтової системи, відомої нам як клинопис. Він представляв собою низку клиноподібних умовних знаків, що передавали значення відповідних зображень.

Зараз існує багато теорій щодо віку української писемності. Деякі вчені відносять її до часів кам'яної доби — найдавніший літопис у печерах Кам'яної Могили неподалік від Мелітополя, що зберігся у вигляді зображень мамонтів і чаклунів, та календарних позначок із XII тисячоліття до н. е., а з рубежу VIII—VII тисячоліть — уже й записів імен, подій, міфів. Інші дослідники стверджують: на підставі дешифрування написів трипільської культури, а це IV—II тис. до н. е., зроблених на стінках глеків, ми маємо право ствер-

джувати, що не фінікійці були винахідниками букво-звукового алфавіту, бо за багато століть до найдавніших зразків фінікійського письма його винайшли пеласгійські племена, які жили в III—II тисячоліттях до нової ери на території сучасної України і відомі під ім'ям трипільців, і що саме звідси бере початок букво-звуковий алфавіт Європи.

Багато вчених, опираючись лише на наявні пам'ятки і документи, відкидають ці гіпотези як фантастичні, бо переконані, що писемність до нас прийшла з прийняттям Християнства, тобто в X столітті, хоча і вони визнають, що й до того було якесь письмо, але оскільки воно до нашого часу не збереглося (не віднайдене?), то залишається у вигляді припущення.

Кожен має право на свою версію, може поділяти думку одних учених і вступати в дискусію з іншими. Сьогодні до розмови ми запросили члена-кореспондента Національної академії наук України, доктора філологічних наук, професора, завідувача Відділу загальнославистичної проблематики і східнослов'янських мов Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України Григорія Петровича ПІВТОРАКА.

ПИСЕМНІСТЬ БЕЗ МІФІВ

воскові пластинки, а це були матеріали не-тривкі, тому ці пам'ятки й не збереглися. Ми можемо тільки припускати, що таке письмо існувало, але документальних свідчень, на жаль, не маємо і який воно мало вигляд, сьогодні сказати не можемо.

— У літописах згадується чорноризець Храбр, і те, що він писав чертами та ризами.

— Черти й ризи — це, напевне, елементи так званого пиктографічного письма. Учені не дійшли остаточного висновку щодо цього виду письма, але, напевне, це — зарубки на дереві, які вирізували, тому й ризи, а черти — риси. Вони символізували певні поняття, і хто користувався ними, розуміли один одного. Однак зараз нам важко збагнути, що конкретно вони могли означати. Це, очевидно, перший етап писемності, який пройшли всі народи, а літературно-звукове письмо, яке прийшло до нас із Фінікії, то інший, вищий етап. І зрозуміло, що черти й ризи з цим письмом безпосередньо не пов'язані.

— Коли створена кирилиця?

— 863-й вважається роком відліку слов'янської азбуки. Тривалий час вважалося, що її створили Кирило і Мефодій. Кирило, або Костянтин, насправді створив глаголицю, яка певний час використовувалася у слов'ян, але значного поширення через складності не набула. А вже послідовники Кирила і Мефодія створили іншу азбуку на основі грецького устанного письма і на честь одного з братів назвали її кирилицею. У видозміненому вигляді ми користуємося нею й донині.

— Якою мовою писали київські князі?

— Старослов'янська і староболгарська —

Літери	Звукове значення	Числове значення	Літери	Звукове значення	Числове значення
Ѧ	а	1	Ѧ	у	400
Ѣ	б	2	Ѣ	ф	500
Ѥ	в	3	Ѥ	х	600
Ѧ	г	4	Ѧ	о	700
Ѣ	д	5	Ѣ	шт	800
Ѥ	е	6	Ѥ	ц	900
Ѧ	ж	7	Ѧ	ч	1000
Ѣ	з	8	Ѣ	ш	
Ѥ	и	9	Ѥ	ъ	
Ѧ	і	10	Ѧ	и (—ы)	
Ѣ	ї	20	Ѣ	ь	
Ѥ	м'яке	30	Ѥ	б. я	
Ѧ	н	40	Ѧ	ю	
Ѣ	л	50	Ѣ	е	нісове
Ѥ	м	60	Ѥ	о	нісове
Ѧ	н	70	Ѧ	е	нісове
Ѣ	о	80	Ѣ	о	нісове
Ѥ	п	90	Ѥ	о	нісове
Ѧ	р	100	Ѧ	о	нісове
Ѣ	с	200	Ѣ	т, ф	
Ѥ	т	300	Ѥ	і	лабіаліз.

Глаголиця

тотожні назви мови, що прийшла з Болгарії на територію України. На нашій землі в неї почали проникати місцеві риси, й отримала ця мова назву церковно-слов'янської. Сама назва підкреслює, що вона вживалася в церковній сфері, але життя держави не обмежувалося

Літери	Назва літер	Числове значення	Літери	Назва літер	Числове значення
Ѧ	азъ	1	Ѧ	хѣръ	600
Ѣ	боукы	2	Ѣ	отъ	800
Ѥ	вѣди	3	Ѥ	ци	900
Ѧ	глаголи	4	Ѧ	уръкъ	90
Ѣ	доури	5	Ѣ	шта	
Ѥ	кстѣ	6	Ѥ	кръ	
Ѧ	жнѣѣте	7	Ѧ	кръ	
Ѣ	ѣѣѣ	8	Ѣ	ѣѣѣ	
Ѥ	земѣѣ	9	Ѥ	ю	
Ѧ	нѣѣ	10	Ѧ	(н)ѣ	
Ѣ	како	20	Ѣ	(н)ѣ	
Ѥ	людѣ	30	Ѥ	ѣѣѣ	
Ѧ	мысѣѣѣ	40	Ѧ	ѣѣѣ	
Ѣ	наѣѣ	50	Ѣ	ѣѣѣ	
Ѥ	онѣѣ	60	Ѥ	ѣѣѣ	
Ѧ	поѣѣѣ	70	Ѧ	ѣѣѣ	
Ѣ	рыѣѣѣ	80	Ѣ	ѣѣѣ	
Ѥ	слово	100	Ѥ	ѣѣѣ	
Ѧ	терѣѣѣ	200	Ѧ	ѣѣѣ	
Ѣ	ѣѣѣѣ	300	Ѣ	ѣѣѣѣ	
Ѥ	ѣѣѣѣѣ	400	Ѥ	ѣѣѣѣѣ	
Ѧ	ѣѣѣѣѣѣ	500	Ѧ	ѣѣѣѣѣѣ	

Кирилична абетка

тільки церквою, було й світське. Договори князів, суди, листування. Модель церковно-слов'янської писемної мови почала наповнюватися елементами народної мови. І саме її називають давньоруською або давньокієвською писемною літературною мовою. Саме нею складали договори й писали світські книги: "Поученіє Володимира Мономаха", "Слово о полку Ігоревім", "Руська правда" та інші.

— Фактично ця давньоукраїнська мова, все більше адаптуючись, проіснувала до кінця XVIII ст., до видання "Енеїди" Котляревського.

— З кожним століттям певні старослов'янські риси відходили, витіснялися, а проникали польські, латинські особливості. На кінець XVIII ст. вона стала занадто мішаною і непридатною, а тому вийшла з ужитку і замінилася новою літературною мовою на народній основі. Але неправильно казати, що її започаткував Котляревський, він узагальнив і подав те, що на той час було напрацьовано. А вже Тарас Шевченко є справді основоположником нової літературної мови, оскільки розбудував її стилі, підніс на вищий рівень, надав новий імпульс, нове життя, і саме від нього бере початок писемна мова, якою ми користуємося й нині.

Розмовляла Олена БРЕЗІЦЬКА

ПОГЛЯД

Правопис (ортографія) являє собою систему загальноприйнятих правил, що визначають способи відтворення мови на письмі. Без загальнонаціонального правопису не може обійтися жодна літературна мова, оскільки єдиний правопис сприяє встановленню мовних норм, а отже, й піднесенню мовної та взагалі національної культури.

У більш як тисячолітній історії українського правопису виділяємо чотири періоди. (Див.: Німчук В. В. Проблеми українського правопису XX — початку XXI ст. — К., 2002).

Перший період (XI—XVI ст.) пов'язаний із пристосованою до особливостей давньоукраїнської мови орфографічною традицією відомих просвітителів та проповідників християнства Кирила й Мефодія.

Другий період (XVI—XVII ст.) відбиває вплив на давньоукраїнське (здебільшого церковне) письмо південнослов'янської ортографії.

Третій період (XVII — початок XIX ст.) започатковано виданою 1619 р. "Граматикою" українського мовознавця, письменника, церковного діяча й просвітника Мелетія Смотрицького. Орфографічні норми М. Смотрицького здобули загальноукраїнське визнання.

Четвертий період починається з першої чверти XIX ст., коли відбувалося формування нової української літературної мови на народній основі. Український народ був розкиданий по чужих державах, які по-різному ставилися до нашої мови. Це спричинило появу

багатьох українських правописів. Найгірше було в Московській імперії, де українську мову вважали за діалект російської, забороняли українську абетку і наказували писати російською азбукою (напр., лис, лыс, любыты, сино, сыла, сын, хид, ходыты замість ліс, лис, любити, сіно, сила, син, хід, ходити).

Діячі української культури Наддніпрянщини, Галичини, Буковини та інших частин України намагалися зближувати свої правописи, керуючись настановою нашого видатного письменника, етнографа, фольклориста, публіциста, педагога й словникаря Бориса Грінченка: "Ми повинні в такому напрямку впорядковувати свою мову й свій правопис, щоб він найбільше відповідав східноукраїнській мові, і то її центрові, — тільки тоді мова може стати спільною для всього українського народу".

З постановом Української Народної Республіки вийшли "Найголовніші правила українського правопису" (1918 р.), потім "Головніші правила українського правопису" (1919 р.). Обидва видання підписав міністр освіти УНР Іван Огієнко, відомий український мовознавець, церковний та культурно-освітній діяч. Ці правила стали основою для випрацювання першого загальноукраїнського правопису, що вийшов у Харкові 1928 року і був запроваджений у практику з 1 січня 1929 року. Авторами цього правопису

були видатні українські мовознавці Агатангел Кримський, Олекс Синавський, Олена Курило, Євген Тимченко, Григорій Голосевич, Всеволод Ганцов, Степан Смаль-Стоцький, Василь Сімонович, Володимир Пнатюк, Леонід Булаховський та ін. Підписав його до друку народний комісар освіти УСРР Микола Скрипник.

У 1933 році виходить новий правопис, "очищений від націоналістичних переконачень, що ставили перешкоди оволодінню грамотністю широкими масами і спрямовували українську мову на відрив від російської, орієнтували українську мову на польську та чеську буржуазну культуру, ставили бар'єр між українською та російською мовами" (Український правопис. — Х., 1933. — С. 4 — 5). Якщо перекласти ці розмірковування на звичайну мову, то з українського правопису вилучено майже все, що відбивало оригінальні риси української фонетико-морфологічної системи. Далі таке "очищення" тривало. У 1946 році з'являється "вдосконалений" український правопис, що ставив собі за мету "забезпечити єдність з правописами братніх народів Радянського Союзу, особливо — російського" (Український правопис. — К., 1960. Передмова до першого видання. — С. 6.).

Здавалося б, далі зближувати правописи вже не було куди. Але 1960 року виходить ще одне видан-

ня "Українського правопису". Спричинене воно тим, що в 1956 році видано "Правила русской орфографии и пунктуации", тож "у ряді правописних моментів, спільних для української і російської мов, виникла певна неузгодженість, яку тепер, після опублікування "Правил русской орфографии и пунктуации", можна усунути" (Український правопис. — К., 1960. — С. 3).

Подальше зрощення українського правопису припинено наприкінці 80-х років минулого століття на хвилі національного піднесення. У 1990 році з'являється третє видання "Українського правопису", за яким до української абетки повернуто усунуту 1933 року літеру "г", зменшено кількість винятків у відтворенні на письмі слів іншомовного походження тощо. Але ні це видання правопису, ні наступне — 1993 року — не повернуло українській мові її власного правописного обличчя, яке так довго спотворювали ті, хто виконував замовлення творців " нової історичної спільноти — радянського народу" з єдиною (звичайно ж, російською!) мовою.

Адже причиною всіх змін в українському правописі радянського часу, починаючи з 1933 року, було наближення його до російської, а найбільшим гріхом українських мовознавців вважалося прагнення "порвати із спільними шляхами правописної нормалізації української і російської літера-

турних мов" та невизнання "спільних змін, які сталися в українській і російській мовах після Жовтня" (Русанівський В. М. Нове в українському правописі. — К., 1962. — С. 42—43).

Ось іще кілька уривків із цієї праці. Український правопис 1928 року "був скерований на штучний відрив української мови від мови російської" (с. 42). 1940 року Державна правописна комісія працювала з урахуванням "передбачуваних змін у російському правописі" (с. 44). Готуючи видання 1946 року, упорядники нового варіанта українського правопису "звжали і на передбачувані зміни в російському правописі" (с. 45). "Український правопис" 1960 року мав на меті "усунути розбіжності між українським і новим російським правописом" (с. 47).

Багато народів колишнього Радянського Союзу здійснили не лише правописні, а й графічні реформи. А ми й досі сліпо копіюємо всі недосконалості російського правопису. Досі в нас виправляють Лесю Українку, Бориса Грінченка, Миколу Зерова й інших класиків нашого письменства, припасовуючи їхні твори під правопис чужомовного походження.

Тож чи не пора нам нарешті повернути нашій мові її власний правопис?

Олександр ПОНОМАРІВ, доктор філологічних наук, професор КНУ ім. Тараса Шевченка

Закінчення. Початок на с. 1

У Російській імперії науку про мову коригували і направляли Валуєви. Правда, у кінці XIX та на початку XX ст. вона пережила свій короткий “золотий вік”. Видатною постаттю того часу в мовознавстві був українець О. Потебня, П. Флоренський із благодійним писав про нього, як про “...воспитателя, вдохновителя и окрылителя... родоначальника целой школы... святого от науки”. При Казанському університеті створюється експериментально-фонетична лабораторія (ліквідована за радянської влади), де вчені працювали з приладами, що реєстрували артикулярні рухи при мовній фонації. Дискутуючи на високому науковому рівні навколо питання виникнення мови, філологи намагалися проникнути в глибину слова. Наслідки лабораторних досліджень стають поштовхом і для розвитку теоретичних знань про мову, що засвідчують праці того ж П. Флоренського, Г. Шпета, О. Лосева... Навіть після жовтневого перевороту якийсь час жевріли надії на продовження “золотого віку”. Але наукові праці мовознавців, їхні аргументовані докази суперечили більшовицькій ідеології, яка на престол “поверженого” Бога піднесла атеїста, котрий, за словами О. Лосева, “...имея свою собственную оригинальную веру, но на словах обманывая других (а часто — также и себя, — только уже не на словах), будто у него никакой веры нет, давал, в сущности, непроанализированный сгусток аффективного напора и слепого нападения — на своё же собственное существо”.

Переконані у власній непогрішимості й у тому, що тільки вони володіють істиною, більшовики не могли визнати незалежність і примусовість слова, тим більше, його “божественність”. І їхнє агресивне ігнорування його сили й могутності, як і передбачав П. Флоренський у заповітній праці “Магичность слова”, опублікованій лише в 1990 р., спричинило не лише теоретичні помилки, а й призвело до суспільних та особистих провину, які в багатьох випадках не можна назвати інакше, як злочином. Саме таким злочином із боку радянських політиків була русифікація, а з боку українських мовознавців — сумнозвісна концепція “двомовності”, яка і по сьогодні визначає мовну політику в Україні. Радянській ідеології з її махровим атеїзмом наука іронічно відповіла словами Ф. Бекона: “Трішки розуму і трішки філософії віддаляють від Бога, а більше розуму і більше філософії наближають до Нього”.

Чим глибше проникли вчені в таємницю слова, тим виразніше бачили його “на початку”, де і сьогодні воно стоїть непохитно. Навіть якщо замінити Бога — на догоду невірному — Природою, або Вищим Розумом, початкове місце перебування Слова не зміниться, як і не зміниться його місія, що залишається таємницею, бо, як зазначив В. Гумбольт, пояснювати причини його виникнення потребою взаємодопомоги та спілкування людей між собою є помилковим поглядом, адже людина не така вже й беззахисна і для організації взаємодопомоги їй вистачило б і примітивних звуків.

На жаль, в Україні широке поле науки про мову звужене до присадибної ділянки: до праці над словниками, підручниками та літературознавства. Мовознавцями стали політики, новий правопис обговорюється перехожими на вулицях Києва, долю української мови може вирішити голос депутата, який не знає, на якому складі робити наголос у слові “український”... Мовознавство сьогодні є однією з найскладніших і найважливіших для розвитку людства наук. Але переважна більшість наших політиків не має навіть уявлення про цю науку, яка в Радянському Союзі була затаврована і знищена разом із генетикою, коли атеїстичне знання афективно утверджувалося сліпою силою. Генетику реабілітували після смерті Сталіна, реабілітували тоді ж і деяких мовознавців, але про реабілітацію мовознавства як науки не йшлося. І лише в кінці 80-х років просочилися дозволені публікації фундаментальних праць із мовознавства. Тож не дивно, що й сьогодні мовні проблеми в Україні підпорядковані політиці, і вирішують їх на рівні своїх амбіцій і відповідних знань такі самопризначені “мовознавці”, як Л. Грач, Н. Шуфріч, М. Шульга, Т. Прошкуратова... Свідомо (а хто, може, й несвідомо) вони продовжують ту ж саму, лише в іншій формі, валуєвську проімперську політику русифікації і знищення українців як народу, як нації. Десятки ліквідованих останнім часом українських шкіл на Сході та Півдні України — яскраве тому свідчення...

Аби досягнути найголовніше з того, що суперечило радянській ідеології, але є визначальним у науці про мову, необхідно звернутися до великої спадщини, яка є визначальною в науці про мову, — (на жаль, не перекладеної українською мовою), — геніального німецького мислителя В. Гумбольта (1767—1835), творця теоретичних засад про мову, автора багатьох фундаментальних проблем, які по сьогодні хвилюють і надихають мовознавців. Основне, що йому вдалося відкрити на теоретичному рівні, підтверджене сучасною експериментальною лінгвістикою, генетикою, етнопсихологією та іншими науками прямо чи опосередковано пов’язаними з мовою, про виникнення якої він висловив таку думку: “Хоч яким би природним не здавалося припущення про поступове утворення мов, вони могли виникнути лише відразу... Щоб людина спромоглася досягти бодай одне-однісіньке слово, вся мова повністю з усіма своїми взаємозв’язками вже мала б бути закладена в ній”. Підтвердженням цього є і те, що, існуючи в історичному часі, мови не піддаються поділу на “прості й складні”, й, імовірно, що такими ж вони були і в більш віддалену гіпотетичну епоху. Навіть мови так званих дикунів, які, здавалося б, мали перебувати наближеними до природного стану, мають незліченну кількість і різноманітність висловів, що поза будь-якою життєвою необхідністю. В. Гумбольт першим звернув увагу на те, що освоєння мови дітьми — це не ознайомлення зі словами, не якась закладка їх у пам’яті через повторення лепетанням, а розвиток мовних здібностей у процесі кількарічних вправ.

А якщо немовля опиняється серед представників іншої, їй чужої, мовної стихії, воно розвиває свої здібності говорити мо-

ПОГЛЯД

ЧИ БУЛО СЛОВО БОГОМ?

вою тих, хто його оточує, але з великими труднощами долає вроджені нахили, які у своїх найтонших нюансах залишаються не переможеними. Ми народжуємося не лише зі своєю мовою, а й із відповідним апаратом мовлення. Ось чому окремих асимільованих представників тієї чи іншої нації навіть у десятому коліні (!) впізнаємо за акцентом: скажімо, євреїв. До того ж, **як показали лабораторні дослідження, у процесі мовлення задіяний увесь організм людини. Не лише ми володіємо словом, а й слово володіє нами.** Асиміляція — це насильне втручання в процеси всього людського організму, і її наслідки, як правило, негативні. Засвоєння інших мов — це лише “нова позиція в попередньому баченні світу”, збагачення чужим досвідом по горизонталі, це — лише додаток до успадкованого, в якому — і глибина, і висота.

Коли ж ідеться про засвоєння людиною інших мов, то ключ від скарбів успадкованого — в руках рідної мови. Асимілюючи, людина обриває зв’язок зі своїм родоводом, генетичною пам’яттю. Чужа мова, ввірвавшись у чужий для неї світ, починає у ньому все підпорядковувати й відповідно змінювати, а “при подобной ломке неизбежно на месте вытесняемых форм сознания воцаряется мерзость запустения” (О. Потебня). Освоєння чужої мови — довготривалий і болісний процес, що розтягується на кільканадцять поколінь із непередбачуваними результатами. Навіть окремі чужі слова нація освоює століттями. Візьmemo хоча б такі, як “соціум”, “соціалізм”, “кредит”... Ми постійно користуємося ними, і все ж вони поза нашою мовною свідомістю, ми їх сприймаємо лише на інформативному рівні. Кожне з таких слів, скажімо, у пісні стає ложкою дьогтю, бо не віділююється в душі, не збуджує наших емоцій.

А як позначається на духовному та фізичному стані людини суржик, яким сьогодні говорять мільйони українців? Генетики стверджують, що наше ДНК утримує спадкову інформацію не лише в хімічних сполуках, а й у фізичному полі, що існує навколо хромосом. Тобто, ДНК не лише чує нашу мову, а й відповідно реагує на кожне слово. На цій реакції ДНК ґрунтуються методи лікування аутоагустією, нашіптуванням і т. п. На ін-

туїтивному рівні про це знали наші бабусі й пра... пра... пра... Словесними мислелюбами людина спроможна вдосконалювати або руйнувати свою генетичну структуру.

За допомогою слів ми впливаємо на генетичному рівні не лише на співрозмовника, а й на себе. До руйнівних мислелюбів належить, зокрема, ненормативна лексика, різновидом якої є суржик. Проблема засміченості мови постала сьогодні і перед росіянами. Ненормативна лексика і словесна вседозволеність, як писала на початку цього року “Литературная газета”, “влияет на здоровье наших детей и внуков, так как записанная в ДНК информация передаётся по наследству нашим потомкам. Косвенным доказательством сказанному служит десятикратный рост в России за последние двадцать лет числа детей с отставанием в развитии как физическом, так и умственным”.

В Україні справи, безперечно, ще гірші, чому сприяє русифікаторська політика наших керманічів. Мільйони українських ді-

тей навчаються у школах із російською мовою викладання, і переважна більшість із них рідною володіє хіба що на рівні суржика, тобто на рівні ненормативної лексики. Тому наша біда набагато глибша і масштабніша, бо маємо не лише засмічену мову, а й засмічену національну свідомість і душу, в якій “воцаряется мерзость запустения”. Завдячуючи “двомовності” (чому не три... або чотиримовності?!), що була і є лише прикриттям русифікації, мільйони українців, у тому числі й чималий відсоток нардепів, стали суржикомовними носіями проміжної між українською та російською третьої мови, яка вже господарює в структурі генетичного коду, змінюючи менталітет нації і формуючи відповідно новий тип хохла-малороса, у порівнянні з яким теперішній тип сприйматиметься, як ідеальний українець. Будь-хто, скориставшись довідником “Україна в цифрах”, може порівняти статистику, скажімо, зрусифікованої Луганської області з Львівською, які близькі і за чисельністю населення, і за рівнем індустріалізації та рівнем безробіття. Як свідчать цифри, у Луганській області вдвічі більше засуджених злочинців, розлучень, позашлюбних дітей, наркоманів, алкоголіків, хворих на СНІД... **У регіонах, де найбільше поширена чума русифікації (Схід і Південь), як показали опитування, найменше патріотів та оптимістів, а самогубців утричі більше...** І якщо найближчим часом не повернути всіх українців у лоно рідної мови і культури, різниці в цифрах зростатиме.

Необхідно через ЗМІ донести людям правду про русифікацію, про її наслідки. Знаючи правду, ніхто з батьків не буде ризикувати фізичним і духовним здоров’ям своїх дітей і внуків. Та й хіба українізація виключає знання російської чи інших мов? Коли б не було “разниці на каком языке...”, то єврейська нація, одна з найрозумніших і найпрактичніших, не відроджувала б іврит, а взяла б за державну англійську мову, прилучившись, як наголошують апологети двомовності, до найрозвиненішої світової культури. Не скористалася єврейська держава українським досвідом і тоді, коли в Ізраїль приїхало понад мільйон російськомовних мігрантів. І ніхто навіть не обмовився про порушення прав людини та про “насильственную ивритиза-

цію”. У “цивілізованих державах”, на які, за словами нардепів, маємо рівнятися, між іншим, найжорсткіші закони щодо функціонування державної мови. Там знають, що мова і національний дух “є складова і нероздільна діяльність розумової сили народу” (Гумбольт), втрачаючи яку народ стає бидлом, “человеками для кухни”. Але в цьому ярмарі зацікавлені нащадки Валуєва, проімперськи налаштовані “інтернаціоналісти” і значний прошарок “нових хохлів-малоросів”, адже національно свідомими громадянами з розвиненим почуттям власної гідності та високою духовністю неможливо буде маніпулювати, навіть використовуючи найновіші технології одурманювання електорату.

Ослаблення статусу державної мови, витіснення її з інформаційного простору — це утвердження двовладдя в державі сьогодні й національна катастрофа — завтра, після якої наші можновладці будуть навипередки повзати на колінах до стольного граду сусідів, де переможцю на рік чи два вручатимуть булаву, як перехідний кубок з футболу. Щоб цього не сталося, маємо пам’ятати застереження поета української державності Є. Маланюка: “Проблема українського малоросійства є однією з найважливіших, якщо не центральних проблем... Це є та проблема, що першою встане перед державними мужами вже Державної України. І ще довго, в часі тримання й стабілізації державності, та проблема стоятиме першоплановим завданням, а для самої державності — грізним моментом”.

А русифіковані регіони вже давно є родовищем національно-дефективного, скаліченого психічно і духовно цього людського типу хохла-малороса. Першим, хто зрозумів, як спотворює людину асиміляція і засудив її, був усе той же Гумбольт. Завдяки йому та багатьом його послідовникам, які досліджували мову в найширшому її обсязі — не просто в її відношенні до мовлення, а й у її відношенні до діяльності мислення та чуттєвого сприймання (одночасно розглядаючи проблеми соціально-філософського характеру), пов’язаних із виявленням таких понять, як “народ”, “мова”, “мовна свідомість”, “мовне світобачення”, — й була створена знаменита Хартія. Ученим удалося врешті-решт переконати навіть амбіційних імперських політиків (крім радянських), що **асиміляція — не лише злочин перед людством, а й великий гріх перед Богом.**

Про наше наболіле, тобто про асиміляцію... Додати щось нове до того, що вже знає наука, практично неможливо. Сьогодні є нагальна потреба зібрати, систематизувати й витлумачити вже відоме, точніше, опубліковане, адже існують і такі результати досліджень цього явища, які, м’яко кажучи, не оприлюднюються. Першим ще за радянських часів це зробив П. Мовчан. Його праця “Мова — явище космічне” воістину стала явищем в українському мовознавстві. Її мали б вивчати у вищих та середніх навчальних закладах, принаймні філологи. Але...

Лінгвістичні проблеми вже давно не є проблемами лише мовознавців, вони тісно переплелися із загальнофілософськими, психологічними, ентолінгвістичними проблемами і їх розв’язання сьогодні неможливе без спільних зусиль не лише теоретиків вищезазначених гуманітарних наук, а й генетиків, біологів, фізиків, які працювали б в одній упряжці. А такої експериментальної лінгвістичної лабораторії у нас немає і не передбачається. Наші вчені ніколи не мали навіть, як на сьогодні, примітивної експериментально-фонетичної лабораторії! А творець експериментальної фонетики Жан Руссело мав таку лабораторію ще в кінці XIX століття! То про які досягнення української науки про мову можна говорити?! Як за таких умов реалізуватися навіть найталановитішому вченому? Сьогодні можемо “похвалитися” лише тим, що вся Україна залишається унікальною лінгвістичною лабораторією, де наші амбітні керманічі експериментують над українським народом, підриваючи його духовне та фізичне здоров’я, і в азарті політичної гри вже поставили на кін останній його скарб — генофонд. І якщо ми залишимося в полоні атеїстичного погляду на мову, не розуміючи, що “знание в сущности своей и есть подлинная вера, и эти две сферы не только неразъединимы, но даже неразличимы” (О. Лосев), не усвідомимо, що і наше рідне Слово “було на початку” та “було Богом”, що не ми створили його, а воно створило нас народом, нацією, то, позбавлені Господньої милості, зникнемо, “яко обри”.

- **Леонід ТАЛАЛАЙ,**
лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка

ФЕСТИВАЛЬ

Протягом року, за словами організаторів, “затанцювали всі”. Тим, хто побував на концертах у найбільшому столичному палаці “Україна”, доводити, що саме так і було, не варто, бо аншлаґ, яким вартісність події підтвердилася — найпереконливіший аргумент на користь популярності жанру. Мистецтво танцю, як одне з найдавніших та водночас найсучасніших форм енергетичних взаємин між людьми, не боїться ні економічних, ні політичних занепадів. Тому й розмову з представниками масмедіа організатори почали з пояснення проблеми суто державного рівня, а саме — з того, як процес децентралізації системи державного управління сприяє завданням євроінтеграції.

Але результати державних законодавчих напрацювань — це питання часу, а мистецькі події державного рівня, які стосуються танцювального жанру, відбуваються навіть не щороку. А конкретніше — експертні дослідження (сучасною мовою) танцювального ринку вперше провели ті, хто по праву може себе вважати послідовниками кращих традицій жанру та самого Павла Вірського. Ініціативу Мирослава Вантуха (голови журі фестивалю, генерального директора, художнього керівника Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України імені Павла Вірського, народного артиста України та Росії, лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, академіка АМУ, Голови Всеукраїнської хореографічної спілки) підтримали на всіх рівнях влади й оцінили всі учасники події, що протягом року мала резонанс у регіонах і прекрасний фінал. Столичні гала-концерти стали культурологічною подією.

Професійним колективам намагалися не поступитися у майстерності й аматори. Перший гала-концертний день був зворушливо-тривожним для молодих колективів та святковим для глядачів. “Чеберяйчиком” потішили учасники дитячого зразкового ансамблю танцю “Волинючка” Луцького Народного дому “Промісвіт” (художній керівник та постановник — Олег Козачук). Яскравими променями сяяли на сцені поліщуки та галичани, тобто Народний хореографічний ансамбль танцю “Сонечко” житомирської школи хореографічного мистецтва та Народний хореографічний

ПРОТЯГОМ РОКУ ТАНЦЮВАЛА ВСЯ УКРАЇНА...

Фото Г. Оборської

Як не крути, а на думку спадає банальна теза: “Процес пішов...” Цими словами політика можна почати і розповідь про суто мистецький захід — Перший Всеукраїнський фестиваль-конкурс народної хореографії ім. П. Вірського, який завершувався у столиці третім конкурсним туром, гала-концертами аматорських та професійних колективів та науково-практичною конференцією “Українська хореографічна культура в сучасному державному процесі: стан, проблеми, перспективи”.

ансамбль “Юність” Державного педагогічного університету імені І. Франка (художні керівники та балетмейстери-постановники — народні артисти України Тетяна та Михайло Гузун). Навіть такі географічні схрещення спостерігаються на танцювальному олімпі. Хореографічна школа була представлена і широкою палітрою національних культур. Фестиваль виявив наявність та рівень художніх колективів, що представляють національні меншини. Татарські, корейські, єврейські, польські, російські аматорські колективи не обділені увагою та нагородами. Щоправда до них, цих самотутніх танцювальних ансамблів, і вимоги ставилися інші. До українських митців члени журі придивлялися й оцінювали їхню творчість крізь призму національної традиції, бо переконані, що елементи націо-

Фото Г. Оборської

нальної української хореографії можуть бути лише окрасою сучасного танцю. Використання у модерній хореографії традицій, притаманних американській чи будь-якій іншій західній культурі, на думку членів журі, — типова вада сучасної хореографії. Такі колективи опинилися на околиці події, а керівники залишилися без нагород. І не тому, що їх не помітили. Інтерес проведення конкурсу полягав саме у виявленні напрямків розвитку танцювальних колективів (яких було переглянуто 600) з усіх регіонів України. Фінальний склад учасників, тобто тих, хто брав участь у гала-концертах, може претендувати на звання зразкових колективів. І звичайно ж, взірцем української хореографії, тобто виступом Національного заслуженого академічного ансамблю України імені П. Вірського,

був обраний гала-концерт професійних колективів. Окраса ж цієї програми — фрагмент з опери Євгена Станковича “Цвіт папороті” у виконанні Національного заслуженого академічного українського народного хору ім. Г. Верьовки (художній керівник — лауреат Премії ім. Тараса Шевченка, народний артист України Анатолій Авдієвський) у хореографічній постановці Алли Рубіної.

Кожний з аматорських та професійних колективів може претендувати на окрему розповідь як про керівників, так і про творчі здобутки, але варто пригадати слова Мирослава Вантуха, що прозвучали як ода вчителів. У відповідь на запитання, що стосувалося рівня художньої самодіяльності вузів, які готують педагогів, пан Мирослав якось тяжко зітхнув, а потім дуже жваво, мов поринувши у далекі

спогади, відповів, що, на жаль, його тривожить занепад творчих колективів, зокрема столичної університетської “Веснянки”. Сам він

самодіяльності, як правило, віддавав як учитель, і як особистість, що мала вплив на духовний розвиток учнів. Тривожить його і той факт, що професійні колективи втрачають найкращих танцівників, яких просто перекуповують закордонні імпресаріо. Ансамбль Вірського, за його словами, втратив уже двісті відсотків свого складу і поповнюється за рахунок тієї ж львівської хореографічної школи, яку свого часу закінчив він. Не брали участі у фестивалі та конкурсі київські колективи “Берегиня” та “Калина”. Проблеми першого — типові для ситуації, що панує на українському хореографічному полі, — перекуп кращих за кордон. Ряде патріархів хореографії харківська, житомирська, івано-франківська ситуація. Колективи, представлені на фестивалі, якісно відрізнялися за всіма показниками.

Але гран-прі, звичайно ж, отримали ті, кого по праву можна вважати взірцем, тобто продовжувачі традицій людини, яка прославляла Україну протягом десятиліть, ансамбль танцю ім. Павла Вірського.

Перша премія серед професіоналів присуджена Державному гуцульському ансамблю пісні і танцю Івано-Франківської обласної філармонії (художній керівник — народний артист України Петро Князевич). Якісно вирізнялися й колективи, що представляли сили структури.

Свято танцю було насиченим і різнобарвним, енергетично та емоційно потужним, бо на зміну вже маститим іде зовсім юне покоління, яке, як з’ясувалося, є кому вчити. Десятки майстрів танцю стали заслужено лауреатами, дипломантами, отримали почесну нагороду — медаль ім. Павла Вірського. А головне — стимул до подальшої праці на духовній ниві. І, можливо, остання з нагород для цих людей є найвагомішою, бо на ентузіазмі людей, що понад усе цінують духовність, ми й виживаємо досі.

• **Леся САМІЙЛЕНКО**

На фото: церемонія нагородження та хореографічна композиція “Міська полька”.

«ЦВІТ ПАПОРОТІ» —

Фото Г. Оборської

Нас, людей пострадянського суспільства, ще й досі ображає негативна оцінка мистецтва соцреалістичної доби, що нав’язувала митцям смаки влади та політики, але недовго і не всім, бо було, що й чарувала творчий демократичний світ. Ці роздуми спадають на думку зараз. Незабаром усі бажаючі матимуть змогу почути й побачити надзвичайно красиве дійство, тобто фольк-оперу “Цвіт папороті” написану ще в 1979 році

класиком української сучасної музики Євгеном Станковичем. Майже двадцять п’ять років, тобто чверть століття сподівань на диво, що відбудеться... А твір написаний на прохання представників французької фірми “АЛІТЕПА”, як уже відомо з офіційного повідомлення Мінкультури: “З метою змінити уяву про художні колективи з соціалістичного на той час табору, яка привела до послаблення глядацького інтересу за кордоном”. З

французами та Європою, на рівні обміну культурними програмами, ми завжди були на “ти”, тож і не дивно, що у Міністерстві культури СРСР зародилася ідея створення цілісного спектаклю на народній національній основі. Місію такого рівня було покладено на колектив Національного заслуженого академічного українського хору України ім. Григорія Верьовки, бо спектакль повинен був мати наскрізний розвиток із поєднанням хороового, оркестрового та балетного дійства. Художній керівник хору — А. Авдієвський, балетмейстер А. Шекета та художник Є. Лисик здійснили цю постановку, але й досі не можуть визначити чітку причину її заборони. Сам Анатолій Тимофійович Авдієвський, коли пригадає ті часи та справу “Цвіту папороті”, не може пояснити, чому, хоча добре усвідомлює вражаючу контрастність її на тлі одноамітного і разом із тим яскраво-патрістичного соцреалістичного мистецтва. Мабуть, просто не хоче згадувати погане, бо так збулася мрія композитора та всіх, хто при-

ІНІЦІАТИВА ДИВА, ЩО ВІДБУДЕТЬСЯ

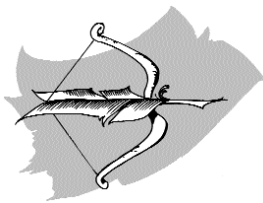
четний до створення шедевра, який зможе побачити не лише український глядач, бо вже у сучасній постановці балетмейстера Алли Рубіної він може справити враження на світову культурологічну громадськість. На жаль, постановка балетмейстера А. Шекети не збереглася, та й інші часи і вимоги до митців та мистецтва, яке вже, за новою політикою та директивами, повинне стати як мінімум євроінтегрованим. А тут, у “Цвіті папороті”, все для цього було, тож “передчасне” мистецьке слово Євгена Станковича набуло вартості неоціненого продукту, що здатен заявити на весь світ про українське мистецтво.

Сучасна постановка — це неповна версія, побудована на центральному розділі “КУПАЛО” в чотирьох частинах: “Людське купало”, “Русалчині купало”, “Відьомське купало”, “Заключне купало”, — і все це відбудеться протягом 47 хвилин. Тобто, як на мене, то фольк-опера в сучасній постановці може бути динамічним та надзвичайно привабливим для будь-

якого глядача та слухача дійством. Фрагмент, продемонстрований на гала-концерті професійних колективів, що завершував фестиваль-конкурс імені П. Вірського, задав тон режисурі всього концерту.

За словами Зиновія Корінця — режисера та диригента: “Купало” — це очищення... і в основі постановки — фольклорно-класичне дійство, яке включає елементи древньої слов’янської обрядовості в сучасному сценічному прочитанні. Центральною частиною візуального ряду буде динамічна балетна постановка, а гармонійне поєднання хору, оркестру та балету створює сильну, пронизуючу старовинною магією і сучасною символікою енергетичну постановку, яка на сьогоднішній день є кращою версією чудової ідеї композитора”. Може саме тому ні композитор, ні художній керівник хору Верьовки і згадувати про минуле не схильні, бо такі ж диво цвітіння папороті, як образ народних сподівань — збувається...

• **Лариса БЕЗСМЕРТНА**

ПОСТАНОВА

Ради Національної спілки письменників України

“Про недопущення розколу і зміцнення єдності в Національній спілці письменників України”

Національна спілка письменників України працює у відповідності зі своїм Статутом, зареєстрованим у Міністерстві України, чинним законодавством і Конституцією України, приділяє постійну увагу творчим питанням, вихованню молодого літературного поповнення, влаштовує літературні конкурси, семінари, науково-практичні конференції, “круглі столи” з культурологічних проблем та з суспільно-політичної тематики, бере участь у громадсько-політичному житті країни. Починаючи з 1989 р., коли з ініціативи письменників і науковців академічного Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка були створені Народний Рух України, Товариство української мови (згодом — “Просвіта”) та “Меморіал”, багато літературів пішли в політику, обиралися та обираються депутатами всіх рівнів народного представництва.

Системна економічна й перманентна політична криза, що за останні 12 років пронизала всі сфери людської діяльності в Україні, перейняла і Спілку письменників, особливо в найголовнішому для реалізації таланту і життєбезпечення письменників — у книговидавничій галузі. Недосконала правова база в цій галузі призвела до того, що видати нині книжку для письменника виявилось проблемою, гонорари стали рідкістю, а виступи в періодичній пресі, по радіо також практично не оплачуються. Прийнятий нарешті торік Верховною Радою Закон “Про державну підтримку українського книговидавництва”, який мав би полегшити становище письменників, не діє, тому що Президент України наклав на нього вето.

Письменники, особливо літнього віку, ветерани-пенсіонери живуть у нестатках, як і більшість зuboжлого народу розграбованої олігархами і мафіозно-клановими угрупованнями України. Економічна реформа зводиться переважно до перерозподілу власності, народного добра, створеного кількома поколіннями чесних трударів, на користь теперішніх скоробагачів. Політична реформа, що явно пробуксовує, як видно з її перебігу, передбачає одне — перерозподіл влади і закріплення в суспільстві сучасного стану соціальної несправедливості.

У цій складній ситуації перехідного періоду багато письменників, зокрема опозиційні народні депутати України, критикують теперішню владу, що їй аж ніяк не влаштовує. З високих кабінетів виконавчої влади все частіше лунають на адресу Національної спілки письменників України командні окрики і вимоги “не лізти в політику”. Дійшло до того, що з ініціативи і на вимогу облдержадміністрацій в областях республіки взялися проводити збори обласних письменницьких організацій, перед якими було поставлене двоєдине завдання — виявити недовіру голові НСПУ, народному депутатові В. Яворівському і проголосувати за позачерговий письменницький з’їзд із метою переобрання голови нашої Спілки. Адміністративний тиск, дезінформація, залякування, обіцянки фінансової підтримки, надання матеріальної допомоги — ці методи спрацювали лише в кількох областях.

Зазнавши очевидної невдачі у своїх домаганнях, Адміністрація Президента України на чолі з В. Медведчуком пішла найпростішим, більшовицьким шляхом вирішення своєї “наболілої” проблеми. За командою “згори” в супроводі представників облдержадміністрацій було зведено до Києва кілька десятків письменників (за різними даними — від 70 до 90 чол.), до них прилучили учасників Форуму творчої молоді і 29 жовтня ц. р.

на території урядового санаторію Пушча-Озерна провели збори НСПУ, які проголосили себе письменницьким з’їздом та “обрали” нове керівництво нашої Спілки без відома Спілки.

Самозваний оргкомітет зібрав на свою акцію жалюгідну кількість амбіційних або ж дезорієнтованих літераторів, які не мали делегатських повноважень від обласних організацій і не могли приймати жодних рішень, тим паче — вирішувати долю всієї Національної спілки письменників України. Тому правомірно на спільному засіданні Президії Ради НСПУ і Ради Київської організації НСПУ, що відбулося 30 жовтня ц. р., було заявлено: “Ніхто не може змінити керівництво Спілки, якщо такого рішення не прийме її повноважний з’їзд. Ніхто не повинен переступати закон і мораль”.

Президія не визнає збори групи письменників, які відбулися 29 жовтня ц. р., з’їздом НСПУ. А значить — не визнає їхніх рішень як таких, що суперечать чинному Статуту НСПУ. Треба уточнити: Статут НСПУ, прийнятий на попередньому письменницькому з’їзді, зареєстрований у Міністерстві 28.11.2001 р.

Організатори “двірцевого перевороту” не обмежилися проведенням нелегітимного зборища. У ніч з 2 на 3 листопада була здійснена спроба захопити приміщення Національної спілки письменників України в Києві за адресою: вул. Банкова, 2.

Група невідомих людей, кілька з них у міліцейській та камуфляжній формі, увірвалися в будинок, виламавши двері запасного ходу. Тільки своєчасне втручання письменників і народних депутатів України в розгортання бандитської акції стало на заваді штурмовикам у досягненні мети. Без сумніву, ця нічна спецоперація була продовженням провокаційного зборища в урядовому санаторії і мала завершити ініційований і організований Адміністрацією Президента України процес зміни керівництва НСПУ та привласнення офісу Спілки, прекрасної пам’ятки архітектури, що давно вже приваблює олігархів.

Рада НСПУ виступає проти незаконного, грубого втручання виконавчої влади в життя і діяльність Національної спілки письменників України і констатує, що все вищезазначене є глибоко аморальним, несумісним із принципами будівництва правової держави, чинним законодавством і Конституцією України. Влада, що зухвало ігнорує права людини на вільне волевиявлення, порушує гарантоване Конституцією право творчої спілки на незалежну діяльність у відстоюванні української державності, демократії, вільного розвитку української мови і культури, така влада компрометує, насамперед, саму себе, демонструє зневагу до суспільства, якому покликана служити вірою і правдою. Державні службовці, що вдаються до політичної помсти вільнодумцям, нахабно демонструють зневагу до права і правди, не мають права займати високі посади в державі.

Рада Національної спілки письменників України **ПОСТАНОВЛЯЄ:**

1. Цілком і повністю схвалити рішення і заяви спільного засідання Президії Ради НСПУ та Ради Київської організації НСПУ від 30 жовтня 2003 р., в яких на основі діючого Статуту НСПУ, Конституції України та чинного законодавства дано різко негативну оцінку так званому письменницькому збору у Пушчі-Озерній від 29 жовтня ц. р. як незаконним і антистатутним (додається).

2. Зважаючи на те, що свого часу, вступаючи до письменницької спілки, члени самозваного оргкомітету писали в заявах про визнання ними Статуту

Спілки і зобов’язувалися дотримуватися його, вважати, що вони своїми незаконними, антистатутними діями свідомо поставили себе поза Національною спілкою письменників України і самі припинили своє перебування в НСПУ.

Виключити із НСПУ письменників Н. Околітенко (за — 63, проти — 1, утрималися — 2), О. Кононенка (за — 57, проти — 3, утрималися — 6), Р. Ковалю (за — 64, проти — 1, утримався — 1), Ю. Каплана (за — 57, проти — 4, утрималися — 5) — за грубе порушення Статуту НСПУ і деструктивну діяльність, спрямовану на розкол Спілки.

3. Рада НСПУ, підтримуючи рішення спільного засідання Президії Ради НСПУ і Ради Київської організації НСПУ, закликає дезінформованих письменників, які брали участь у так званих письменницьких зборах, що самопроголосили себе з’їздом письменників, у місячний термін визначитися у письмовому поданні до Президії Ради НСПУ із своїм подальшим членством у Національній спілці письменників України, зважаючи на те, що перебування членів НСПУ в іншій альтернативній письменницькій спілці Статутом НСПУ не передбачено.

4. Керуючись чинним законодавством, зокрема в тій частині, що стосується дезінформації в ЗМІ, зажадати від телеканалів і тих друкованих органів, що поширили упереджену, сфальсифіковану і тенденційну інформацію про наслідки так званих зборів 29 жовтня ц. р., спростувати її, або надати можливість керівникам НСПУ самим виступити із відповідним спростуванням. У разі відмови, подати в суд на дезінформаторів і фальсифікаторів.

5. У разі продовження акцій грубого, незаконного втручання Адміністрації Президента України в життя і діяльність НСПУ, доручити Президії Ради НСПУ звернутися за допомогою до міжнародного ПЕН-клубу, українських письменників у діаспорі, міжнародних правозахисних організацій і дипломатичного корпусу в місті Києві.

6. Схвалити Заяву секретаріату НСПУ, поширену на прес-конференції в НСПУ від 3 листопада 2003 р. і домогтися її оприлюднення в періодичній пресі (додається).

7. Доручити Президії Ради НСПУ разом із дирекцією управління майном (ДУМ) більш цілеспрямовано і продумано займатися спрямуванням коштів на книговидавництво, питаннями соціального захисту письменників-ветеранів, надання їм матеріальної допомоги, організації лікування.

Невідкладно вирішити питання погашення боргів за поліграфічні послуги та виплати заборгованості по зарплаті в редакції газети “Літературна Україна”.

8. Звернутися до Президента України Л. Д. Кучми з вимогою звільнити з посади В. Медведчука, Главу Президентської Адміністрації, який своїми незаконними, провокаційними діями компрометує теперішню владу, особисто Президента, створює Україні негативний міжнародний імідж.

9. До президентських виборів 2004 р. вважати недоцільним проведення позачергового з’їзду і переобрання голови НСПУ.

10. Секретаріату ради НСПУ регулярно інформувати обласні письменницькі організації про фінансово-господарську діяльність НСПУ.

11. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Президію Ради НСПУ та секретаріат Ради НСПУ.

Постанова прийнята одностайно на засіданні Ради НСПУ 4 листопада 2003 р.

НЕ ДАЙ ДУРНОМУ НІЖ...

Членам Ради НСПУ. Шановні колеги!

1. Повідомляю, що не можу брати участь у засіданні Ради НСПУ в зв’язку з перебуванням на стаціонарному лікуванні, однак прошу мій лист вважати заочним виступом, а мій голос долучити до голосів інших учасників засідання.

2. За час, що минув від останнього письменницького з’їзду, в житті НСПУ не відбулося нічого такого, що **унеможливило** б її подальшу діяльність чи **категорично** вимагало б переобрання її Голови. Та ще в такий **юридично дилетантський**, “тузлинський” із правової точки зору спосіб, як це відбулося минулого тижня.

3. Отже, я **категорично і принципово проти** надуманої проблеми скликання позачергового з’їзду Спілки письменників. Бо чи виправдає історія евтаназію Спілки руками і потугами здорових совістю і розумом людей? Адже немає жодного питання, яке б наша Рада як вищий орган Спілки у період між з’їздами, не була спроможна розв’язати.

4. Багато в чому не поділяючи емоційної тактики керівництва Спілкою Володимиром Яворівським, а також не завжди поділяючи його етичну поведінку щодо колег і своїх попередників, хочу застерегти високостойне зібрання від можливих організаційних помилок, які можуть виявитися фатальними і стати інспірованим трибуналом і похоронними дзвонами над Спілкою письменників, чого так надолго домагаються ті, хто забрався поки що тільки кованими підборами і безперешкодно наданими телекамерами. Хто хоче йти в літературні партизани — Бог їм у поміч. Спілка письменників — не **силова структура** і не українська Бастилія, щоб владу в ній брати силою, а також дозувати її політизованість чи аполітичність. Закони і психологія творчості суттєво відрізняються від законів існування суворо регламентованих державних структур. А щодо можливості утворень інших — позаспілчанських — літературних угруповань членами нашої Спілки, то приклад толерантного співіснування Спілки письменників і Асоціації українських письменників, до речі, членом якої я є з перших днів заснування АУП, зайвий раз свідчить про можливість цивілізованого розв’язання суто організаційних, видавничих чи рекламних проблем. На щастя, жодне об’єднання, спілка, форум чи згря жодному з нас не додають таланту. Теперішній час без галім, і залишки нашої совісті вимагають правдивої, високохудожньої і совісної книжки, а не тієї хворобливої агресії, яка палає з усіх телеекранів із уст деяких наших учорашніх літературних побратимів.

Кожен із нас як окремий письменник може і **не ввійти** в історію української літератури, але ми як творча організація **не можемо ввійти** в історію як гробарі і Герострати цілої творчої організації лише через те, що деякі політичні сили чі й підгодовувані ними літературні жевраки намагаються скористатися людськими слабкостями, дезінформованістю та невинуватими амбіціями деяких наших заблудлих колег. Не думаю, що заблудлих слід таврувати з усією колишньою пролетарською жагою. На совісті Спілки письменників — чимало ганебних сторінок гонитв і ловитв совісних і різних інших душ. Може, варто спокійно, неупереджено, із олівцем у руках кваліфікованого юриста показати цим неофітам у царині юриспруденції і дещо збентеженим емоційно, як вони стали заручниками власного незнання?

Отож, віддаймо Яворівському — яворівське, Спілці — спілчанське, а вар’ятам із великої дороги — попутного вітру в спину.

Товариство! Життя коротке, щоб казати “ні” Спілці, а нація — вічна, щоб забувати наші провини перед нею.

P.S. А насамкінець — моя маленька порада декому з тих, хто без смальцю в голові й Бога в череві, узявся смішити народ псевдозагальними зборами і заколотницькою лексикою. На Буковині в подібному випадку кажуть: не дай дурному ніж, бо дурний ся заріже. А ще кажуть, що треба кусати так, щоби можна проглігнуту (проковтнути). Бо, як кажуть у моїх Розтоках, за деkim із заколотників уже черв’як і Глеваха плаче, тож чи не краще було б подумати про душу, аніж бруднитися так, щоб потім їхніми кістками в моглах кидало? А хто не вірить у вищу кару — я як письменниця рекомендую їм свою новелу “Не плаче за мною ніколи”, де зібрано цілу енциклопедію навмисних людських гріхів і неодмінної плати за них.

З повагою **Марія МАТЮС**, член Спілки письменників з 1986 року, член АУПу, автор 11 книжок

П'ять років тому вперше в Україні було відкрите відділення "Літературна творчість" в Інституті філології Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Хтось зіронізує: "Хіба можна навчити бути письменником?"...

Про особливості спеціальності "Літературна творчість" я дізнавалась у викладачів кафедри теорії літератури й компаративістики, бо саме вона випускає таких спеціалістів. У розмові беруть участь завідувач кафедри професор М. К. Наєнко, а також професор О. Г. Астаф'єв.

Михайло Кузьмович Наєнко: Ідея відкриття цього відділення народилася років сім тому. Разом із тодішнім Головою Спілки письменників України Юрієм Мушкетиком ми десь у 1996-1997 роках побували в ректораті й висловили ідею про відкриття такої спеціальності. Після розпаду Радянського Союзу Літературний інститут ім. М. Горького продовжував запрошувати до себе початкуючих літераторів із України, але СПУ відмовляла йому, бо навряд чи в Росії "вчили" б на українських письменників. Тому я, як тодішній декан філологічного факультету, разом із Юрієм Мушкетиком розуміли, що "Літературна творчість" має бути відкрита в нас як окрема спеціальність.

Цього року ми матимемо перший випуск фахівців відділення "Літературна творчість".

— **А як добираються кадри викладацького складу?**

М. Н.: Спецкурси в нас читали (або продовжують читати) такі

Студент — явище вічне та невичерпне. Фах і покликання, стан тіла й душі, похвала та лайка. "Майбутня еліта" перед великим стрибком у велике майбутнє "відривається", виражається, студіює життя якнайрізноманітніше. Перша школа самовираження — творчість... Творчість стає професією. Про це сьогодні розповідатимуть та розпитуватимуть не хто інший, а самі студенти. Усе це — їхня творчість.

ЧИ МОЖНА НАВЧИТИ БУТИ ПИСЬМЕННИКОМ?

відомі письменники, як Юрій Мушкетик, Василь Фольварочний, Валерій Шевчук, Володимир Яворівський, Оксана Забужко, Раїса Іванченко, Етері Басарія, Роман Іваничук, Віктор Кордун, Ігор Кравченко, Юрій Ярмиш, Олексій Дмитренко, Василь Юхимович (нині вже покійний) та інші. "Телемистецтво" читала Неля Даниленко, "Кінорежисуру" — Тарас Ткаченко, "Літературну періодику" — Віталій Святовець, "Риторичку" — народний артист України Анатолій Паламаренко.

— **Яка подальша доля студентів цього відділення?**

М. Н.: Це залежить од того, що вміє робити випускник. Людина з вищою філологічною освітою може працювати в усіх сферах філології, якщо ж абітурієнт вибрав собі спеціальність "Літературна творчість", то він має займатися насамперед творчістю. Взагалі останні п'ять років наш університет випускає фахівців із так званими вільними дипломами. Є проект про Національний університет, у якому говориться, що 70-80 % випускників держава береється працевлаштувати. Але коли ці проекти будуть втілюватися в життя?..

— **Що б Ви хотіли змінити або доповнити надалі в цьому відділенні?**

М. Н.: В майбутньому, очевидно, ми будемо ділити студентів за жанрами, тобто — на поетів і прозаїків, що дасть змогу активніше працювати з ними в цьому, вужчому, руслі. Драматургів ми, напевне, об'єднаємо з прозаїками. На жаль, зараз мало початківців, які б писали саме п'єси. Можливо, активізує інтерес до жанру драматургії Василь Фольварочний, який почав читати курс драматургічної творчості.

Олександр Григорович Астаф'єв: Хотілося б, щоб викладачі, а й діаспорні письменники, зарубіжні митці, лауреати премій (чому б і не Нобелівської?). Причому це мають бути люди різних естетичних смаків, світоглядів, уподобань, представники різних літературних течій: від реалізму до авангарду. Але тут виникають проблеми з оплатою...

— **Чи матимуть ваші студенти пільги при вступі до Національної спілки письменників України?**

М. Н.: Ні. Перевага надається тому письменнику, який показує

себе справжнім творцем; він може не мати спеціальної освіти, але випускати у світ прекрасні твори.

Уже кілька наших студентів саме з цього відділення стали членами Спілки письменників. Це — Олеся Лященко, Олеся Мамчич, Олександр Стусенко й Олег Здорик, студенти сучасних четвертих-п'ятих курсів. Їх прийнято до СПУ не "за пільгами", а за те, що вже нині виявляють літературний талант.

— **Які у вас побажання для студентів?**

М. Н.: Бажаю їм бути талановитими і йти у велику літературу "семимильними кроками". А також виробляти свій індивідуальний почерк. Ми усвідомлюємо, що "навчити на письменника" фактично неможливо, тому завдання нашого відділення — не стільки навчити писати, скільки огранити талант, дати йому ази творчості минулого (бо в літературі залишаються ті, які мають свій, неповторний голос). І, звичайно, доносити правду, істину про свою епоху, про свій час.

Розмовляла випускниця відділення "Літературна творчість" Інституту філології **Ніна ДУЗІНКЕВИЧ**

Наталка БІДА

Народилася 1981 р. у селі Воскресенка Запорізької області. З 1998 р. навчаюся в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка. Люблю поезію, живопис, події і писати листи додому.

ІДЕЇ НЕНАПИСАНОГО РОМАНУ

*
Ти зникаєш суєту,
П'янкою ходою
Розтинаючи
Хвилі
Килима
Ти витрачаєш купу енергії,
Силкуючись сподобатись
Тиші
Ти вживаєш у їжу
Розум

*
Плинно стікають уста із помад
Плинно не з'являється метода
оригінально вигадувати вірші
Плинно втомлююсь їх не писати
Плинно виводжу вдих із тебе
Не поспішаю

*
Втисни жменю гарячих
вій у
моє промерзле
тіло
І відійди
Я збережу
Тавро
На собі
На дітях
На

*
За рихтуванням
одягу твого
Опилююся
золотом розтертого
єства
й виношую
собор поганський
у
власній плоті
вливаючи
Ти в Я

*
Лист-уришок
цитований
із текстів
власних
пам'ятей
і
необґрунтованих
інтуїтивних
намагань
зрозуміти
логіку
збігу подій

Отче наш,
Ти,
Що єси на небесі...
Най святитси
Імя Твоє,
Най буде
Воля Твоя...
Во віки віків
Амінь.

Церква. Служба Божа. Вогонь загоряється і ... гасне. Все перемишується: день із ніччю.

— Я люблю Тебе Господи! Ти єдиний, — вона вклоняється, цілує ікону і встає з колін. — Ідемо додому.

Вже пізно, — коло дверей знову повертається, хреститься і, виходячи, виносить із собою святість неділі.

Вже й справді пізно. Так завжди закінчує службу отець Василій.

На дворі літо. Ґазди посідали собі на лавочку біля церкви та й мудрують: "Може дасть їм Бог сего літа гарні жнива, а може — гей, гей! — знову уперіщить градом. Як тогорішну пшеницю побило!?"

Баба Катерина прибирає в церкві: задуває та й заносить свічки, розстеляє верети, витирає церковне начиння.

— Вчора їм казала свій не-

Ніна ДУЗІНКЕВИЧ

НЕДІЛЯ, або З НЕДІЛЕЮ ВАС, ЛЮДИ ДОБРІ!

вістці помий вікна, помий вікна! — не помила. Боєси роботи, як вогню. А малий чисто віфолотень. Взяв вчора таку файну бабу (хліб) та й поніс хлопцем аби горівку запивали. То всьо го вчит отої Марійки Штифанишиної Богдан. То єго робота.

Бабу слухав, притакуючи їй, паламар — старий, сивий, із кострюбатим носом і великими страшними бровами дід Павло.

— Як то файно було за нашої молодости. Було рано в церкву файно си зберемо, мама причеше, чисту сорочку дасть. А квіток начепимоси!

Слухай, Павле! — баба так монотонно говорила, що дід, чекаючи коли вже можна буде закрити церкву, задрімав. А тут раптом на тобі — баба щось ще з нього хоче.

— Що хоч?
— Та ти знаєш, що Палагина Оксана привеласи якогосьи з міста.

Дід такої новини не чув:
— Так що?

Баба зовсім не звертала увагу на дідові відповіді, а говорила собі далі:

— Та бігме! Ади вчора була м їм у Федорової Дуньки, тої, знаєш, що коло кладки живе. Вна ми трохи родичков є. Так вна казала, що такий високий, трохи циба-тий, ще й якусь борідку має. Каже, що файний, але я м його не виділа.

— Має гроші? — дід виявився практиком.

— Та відей, бо купив і такі ковтки, що мають по два камінці в кожному, то так си світєт, що ну, — баба від того захоплення аж руками сплеснула. Ні сержок, ні камінців вона не бачила, але її

розказувала Федорова Дунька.

— Кажеш, кульчики купив. Гм? — дід явно був задоволений таким ходом розмови. Він трохи побоювався язикатої баби. Але...

— Слухай, а що твоя внука — ота, Славкова — не ходит до церкви. Я ї якосьту виділа, та в такі красні сукенци, що гей-гей. Гріх тобі сі жаліти, файну внуку маєш, коло сина живеш, син всьо дбає. Та й невістка кажуть, нічо. А то правда, що вна вчора молоко перевернула с піт корови. Гій, гій — я вже скільки років коло корови си знаходила, а такого трафунку ще зі мною не було.

Дід почав вовтузитися на місці. Він зовсім не любив обговорювати людей, особливо членів своєї родини.

Баба була добрим психологом. Помітивши, що її слухач уже нервує, швидко змінила тему:

— Ти си вчора їздив на базар?

— А що?
— Та я ті виділа, як йшов їс на гостинець, та таку торбу на плечах їс тєг.

Дід мовчав.

Баба продовжувала:

— Чи то ти своїй Ганнусі знов ніс до Томачі. Ото доньку маєш. Ніби твоя, а насінне бозна звідки таке. Та то ти і твоя жінка такі чесні, до церкви ходет. А вна? Мій Василь колісь сі на неї задивлев, хотів си ї жинити. Не дала. Прости, Павле, що таке говорю. Файна, то файна, та й голос файний має, але не ґаздиня. Ади зразу видно по дівці, яка буде.

Дід устав. Підійшов до ікон, почав молитися. Баба замовкла, бо не можна було, коли чоловік молиться, говорити.

Перехрестився ще раз. Поці-

лував іконку, взяв хліб:

— Ну що, пішли?

— Ой-ой-ой! Як мене мої плечі болет. Вчора м взяла фасоль торішнєх тай хотіла змолотити. Та вже не могу, ой не могу, — Катерина засовувала свої шухляди, де клала гроші, замикала (хоч кожного разу мала сказати, що "не боїси злодія"), зачиняла комірчину.

Павло чекав уже на дворі. За цей час він встигав набити люльку і випустити перші хмарки диму.

Нарешті з дверей церкви показувалася постать баби Катерини — ще на ходу щось шепочучи, чи жуючи — і вони разом йшли додому.

Жили на одній вулиці. Разом гралися в дитинстві, разом діувалос-парубкувалосся, потім і кумами стали. Одним словом — сусіди.

Дід Павло давно звик до бабиного язика. А вона знала, що не любить дід, коли чіпають його онуку, та ще доньку, яка в місті. Знала, та під'юджувала деколи діда, щоб той понервувався. А дід любив слухати бабині теревені, теревені "польського радіо", як прозвала бабу Катерину на селі молодь.

Отак вони йшли. Дві згорблені постаті в літньому промінні сонця. Грубі руки, нехитрий убір, проста мова — вони знали одне одного з півслова.

Ішли. А надворі був час обіду. Час відпочинку і ... спогадів.

На піску гралися діти. А мені, як у старі добрі часи, хотілося лише сказати:

— З неділею Вас, люди добрі!

ОБ'ЄДНАННЯ...

“УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО” ІГНОРУЄ

Нарешті сталося, будьмо-гей! — заявили оптимісти, вітаючи початком омріяного об'єднання всіх сучасних козацьких структур. Окремі “незалежні аналітики” знову заговорили про загострення політичної конкуренції між найбільшими і більш-менш авторитетними козацькими організаціями — “Українським козацтвом” генерал-лейтенанта Івана Біласа і “Козацтвом України” носія багатьох звань і орденів Анатолія Поповича. “Біласівці” відверто зігнорували з'їзд, хоча запрошення їм у Генеральну Канцелярію особисто приносив сам гетьман Анатолій Попович (за його ж словами). З одного боку, це сприйнялося як невдача об'єднаної процесу, з іншого — як адекватне продовження конфлікту, що почався, коли Анатолія Поповича “попросили” з “Українського козацтва” і він створив альтернативну структуру. Не виявили своєї активності в об'єднанні й “Козацьке військо запорозьке України” Д. Сагайдака, і “Військо Запорізьке” П. Заболотного (Запоріжжя), і Спілка козацьких організацій В. Дубограя (Донецьк) тощо. І коли неучасть одних (явно проросійських деструктивних сил) — благо для новоствореної спілки, то відсутність інших викликає низку логічних запитань.

Так чи інакше, одним із офіційних підсумків з'їзду стало об'єднання 19 козацьких і громадських організацій у Національну Спілку “Об'єднане козацтво України”. Хоча й тут деякі “незалежні козаки” й дослідники громадського руху не стримуються, щоб не визначити номінальності козацького статусу окремих “об'єднаних” організацій, що творяться, за їхніми словами, “під дахом різних громадських структур і державних установ”.

ІЗ КОРОЛІВСЬКОГО КЛУБУ — В БУДИНОК УЧИТЕЛЯ

Такі передстартові чинники обумовили сьогоднішню актуальність “Другого всеукраїнського з'їзду козацьких та громадських організацій”, що традиційно відбувся на козацьке, християнське свято Покрови Пресвятої Богородиці. Поза всім, подія демонструє хоч якісь зусилля і процеси щодо об'єднання десятків козацьких організацій та “побратимських” структур. Розмах, масштабність і амбіційність цього річного з'їзду достатньо подивували найзатятіших песимістів. І хоча місце проведення “чорної ради” було порівняно скромним, як на торішній королівський клуб “Томас”, але означило здорову орієнтацію на традиційний епіцентр уваги націонал-патріотів. Будинки Центральної Ради (тепер — Учителя), до того ж, зібрав далеко не “чернь”, а в здебільшого — делегованих генералів, полковників, іншу старшину та поважних гостей. У порівнянні з приблизно двомастами торішніх учасників, сьогоднішні 400 з гаком виглядали набагато прогресивніше з точки зору об'єднаної процесу. Реєстрація виявила шість міжнародних козацьких організацій, 27 — регіональних і 22 “побратимські” громадські об'єднання. Окрім того — представників “Козацтва України” із Малайзії, Японії, Росії, Італії, Швеції.

МЕР ПІДТРИМУЄ

Ревінь організації теж, очевидно, значно зріс. Певною мі-

ВІЙНА ПРОТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Минув рік од тієї події у житті сучасних козаків, що її одні сприйняли із безмежним скепсисом, інші — як “епохальну дату в розвитку і відродженні козацтва”. Ідеться не про що інше, як про Об'єднаний з'їзд козацьких та громадських організацій, проведений з ініціативи Міжнародної організації “Козацтво України”. Верховний отаман Анатолій Попович був проголошений Гетьманом козацтва, оприлюднено також інформацію про створення Національної Спілки “Об'єднане козацтво України”.

Гетьман об'єднаного козацтва Анатолій Попович (по центру) координує діяльність 19 козацьких і громадських структур

рою цьому посприяла і підтримка Київської міськдержадміністрації. І хоча пан міський голова Олександр Омельченко не зміг завітати на з'їзд, оскільки їздив на відкриття церкви Покрови Пресвятої Богородиці у с. Мар'янівку, — його вітальне звернення прозвучало від отамана “Козацьких військ України”, заступника мера Володимира Ялового. Столичний голова повністю підтримував ідею об'єднаної з'їзду, як і відродження новітньої козацької держави, остаточно продемонструвавши це на вечірньому прийомі козацької старшини відповідними відзнаками й нагородами.

Щодо з'їзду, то він проходив за класичним сценарієм ділової урочистості з елементами національної екзотики. Вразили своїми теоретично-публіцистичними виступами з перспективи і методології розвитку об'єднаного козацтва гетьман Анатолій Попович, генерал-майор козацтва Юрій Сенюк, директор Інституту українознавства Петро Кононенко, згадуваний Володимир Яловий, поєднавши з'їзд із науково-практичною конференцією. Далі — гарячі виступи козаків і гостей з регіонів України, японських самураїв Сато Матсуйоші і Кан Масакі, козака з Малайзії Сві Хі Сонга, прийняття резолюції і нових членів “Об'єднаного козацтва України”, культурно-мистецька програма, бучний куліш-фуршет на 500 осіб... Загалом, можна говорити про початок об'єднання таких козацьких структур, як “Козацтво України”, “Козацькі війська України”, “Козацька територіальна оборона” (Верховний отаман — Віктор Седих), “Міжнародний союз козацтва” (із Олександром Хорофейком на чолі), Міжнародна академія козацтва (віце-президент — Михайло Ямненко). “Українське реєстрове козацтво” (гетьман — Анатолій Шевченко) теж заявило про участь в об'єднаному процесі, але, за словами Анатолія Поповича, гетьман Шевченко від'їжджав у справах за кордон і, певно, не зміг повернутися до з'їзду.

Окрім того, об'єднання підтримали присутністю на з'їзді козаки Центральної Школи Бойового Гопака із Верховним Учителем Володимиром Пилатом, які нещодавно взяли участь у міжнародному фестивалі бойових мистецтв “Козацька сла-

ва”. Анатолій Попович, як традиційний головний організатор фестивалю, між тим, виокремив вагомість цієї події для “Об'єднаного козацтва України”. Алге Школи національних бойових мистецтв — потужні джерела відродження козацтва.

В ОБ'ЄДНАНОМУ КОЗАЦТВІ — 300 ТИСЯЧ КОЗАКІВ І КОЗАЧОК

Утім, головним у доповіді гетьмана був звіт об'єднаних козаків: “Сформувалася гетьманська рада, розпочато створення політичного консультативного комітету, об'єднаного комітету начальних штабів “Об'єднаного козацтва України”. Розроблено правові основи, які в короткому вигляді викладені в історичному обґрунтуванні та головних напрямках сучасного козацького руху, з'явився збірник програмних основ... На сьогоднішній час “Об'єднане козацтво України” нараховує понад 300 тисяч козаків і козачок, більше 150 різних структурних козацьких підрозділів...”

Стосовно перспективи і механізмів дій нової об'єднаної структури, то “необхідно ініціювати створення козацьких громадських рад у різних державних інституціях, укладати угоди з Кабінетом Міністрів, Верховною Радою та Адміністрацією Президента України, утверджувати повноважну функцію вищого органу громадянського суспільства — Національного Конгресу Громадянського Суспільства України, створювати координаційні Ради об'єднаного козацтва при місцевих органах влади, співпрацювати з органами МВС у забезпеченні громадського порядку...”

ЗАСИЛЛЯ ЗАСУХ, ВОЛКОВИХ, СУРКІСІВ, ЗВ'ЯГІЛЬСЬКИХ...

У свою чергу, генерал-полковник козацтва Володимир Яловий від інтерпретації козацької ідеї перейшов до внутрішньої війни у державі: “Козацька ідея, ідея вільних людей — самоорганізація громади, ідея місцевого самоврядування територіальних громад... Звичайне право громадського самоврядування записане ще в “Руській Правді” Ярослава Мудрого і в Русько-литовських статутах 1586 року. Політика як управління спільними справами є

Коронований у Кракові король Руси-України Орест I

моральною тоді, коли закони писані не заперечують, а органічно доповнюють закони неписані, коли право легальне, повне право легітимне, коли правова легальність не суперечить моральній і суспільній легітимності... Треба вирвати місце самоврядування з лабет державної виконавчої влади, позбавити місцеві держадміністрації неприродних їм функцій органів виконавчої влади. Зараз на рівні місцевого самоврядування йде війна проти самоврядних громад. Це війна за власність народу, конфлікт між “прихвизаторами”, олігархами й українським народом”.

Війна проти місцевого самоврядування була актуальною в багатьох виступах учасників і гостей. Згадувався і тиск на столичного мера Олександра Омельченка, й арешти окремих голів сільських і міських рад. Захисту в козаків просив пан Ігор З-під Києва: “Ми вже сім років боремось проти засилля банди Засух на Київщині. І сім років нам не дають активів на землю. Недалеко ж Волков собі 140 га луку прихватив, Суркіс — 150 га, а ще — Звягільський, Засуха... Усі вони безцеремонно забирають у нас землю...”

Врешті прийняли “Програму спільних дій”, де, окрім іншого, йдеться про створення робочої групи для доопрацювання Закону України “Про козацтво”. Цей закон, як зазначив нардеп і голова “козацької фракції” (72 народні депутати) Володимир Нечипорук, може бути прийнятий іще на нинішній сесії.

Об'єднане козацтво, до того ж, планує створити “козацьку фінансово-банківську інфраструктуру”: Міжнародний козацький банк, недержавний, пенсійний, гарантійний, лізинговий та інвестиційний фонди. А ще — створити “козацький підрозділ альтернативної військової служби”. Утім, реалії вказують на певну фантастичність не лише цих планів, але й об'єднаного козацтва найближчими роками. Так, найбільша структура такого типу “Українське козацтво” у черговий раз ігнорує організаційні старання й амбіції Анатолія Поповича. На наше прохання прокоментувати з'їзд і неучасть “Українського козацтва” Генеральна Канцелярія “УК” в особі заступника гетьмана Тараса Чухліба заявила, що все це, м'яко кажучи, несерйозні зібрання, натомість 14 жовтня “Українське козацтво” проводило велику раду у Києві за участю 800 представників усіх структурних підрозділів організації. Є лише одне козацтво — “Українське козацтво”, і один гетьман — Іван Білас, підсумував Тарас Чухліб...

Олександр СОЛОНЕЦЬ

ПОДІЇ

ВІД ІНДУСТРІАЛЬНОГО ДОНЕЦЬКА ДО КОЗАЦЬКОЇ ПРИСТАНІ...

Всеукраїнський фестиваль народної творчості “Козацькому роду нема переводу”, який нещодавно пройшов на Донеччині, зібрав до свого кола понад сотню творчих колективів із 15 областей нашої держави. Стартувавши тиждень тому в столиці шахтарського краю, він, відтак, жвавим поступом прокотився містами й селами області і врешті ніби “на закускі” буквально-таки вибухнув сузір'ям талантів на старовинній, овіяній славою Козацькій пристані. Нагадаємо: саме це історичне місце на мальовничих берегах Сіверського Дінця стало свого часу для запорожців і надійним форпостом, і затишною домівкою, що проводжала в далекі походи й зустрічала опісля з перемогою. До речі, сьогодні тут, неподалік від містечка Райгородок Слов'янського району, встановлено поклонний хрест. Взагалі ж, протягом найближчих років планується повна відбудова Козацької пристані — з усіма її колишніми укріпленнями, церквами та кузницею.

А поки що, аби віддати данину пам'яті доблесним лицарям минувшини, сюди, до поклонного хреста, з прилеглих донбаських селищ позтікалося безліч народу. Як годиться, спочатку із щирими вітаннями до учасників та гостей фестивалю звернувся голова Слов'янської райдержадміністрації Григорій Горебець. Після цього слово було надано гетьманові Українського реєстрового козацтва Анатолію Шевченку. Причому, думки обох промовців щодо відродження козацьких традицій, по суті, співпали: це неодмінно сприятиме патріотизму молоді, загальному підвищенню духовності суспільства.

І полетіли над Козацькою пристанню дзвінкоголосі веселі пісні й іскрометні жарти... Аж голова запаморочилася від усього цього розмаїття. Особливо ж емоційно були сприйняті глядачем виступи народно-хореографічних колективів, серед яких слід, мабуть, насамперед відзначити “Джерельце”, “Барви” та “Юність Донбасу”. У рамках театралізованого свята відбулася також демонстрація кращих творів народних умільців — гончарів, лозоплетільників, вишивальниць, різьбярів тощо.

І хоча принадилася в цей день до Козацької пристані сила-силенна охочого люду — все одно кожний без винятку був нагородований гарячим кулішем та традиційними нашими “із сиром пирогами”. Завершився ж фестиваль величезним нічним багаттям просто неба, ну, і, звичайно ж, “рішучими намірами” всіх учасників збиратися тут відтепер якомога частіше.

ПРЕМ'ЄР КРИМУ ОБЦЯЄ

У Севастополі відбулася виїзна нарада генеральної старшини Українського реєстрового козацтва, де затверджено план реалізації Національної програми відродження та розвитку українського козацтва у Криму. Було вирішено створити спільну українсько-російську козацьку дивізію з центром у м. Севастополі.

Окрім того, гетьман УРК Анатолій Шевченко разом із супроводжуваними його отаманами Василем Бондаренком та Валерієм Костоюком були прийняті прем'єром кримського уряду Сергієм Куниціним. А. І. Шевченко зазначив, що реєстрове козацтво здійснює духовно-патріотичну роботу з молоддю, створює (в тому числі, і в курортній зоні) козацькі ліцеї, табори відпочинку тощо. Натомість Сергій Куницін, побажавши, як годиться, реєстровикам усіляких гараздів, дав слово сприяти їм у всіх “добрих справах” на благо матінки-України.

Едуард ЩУР